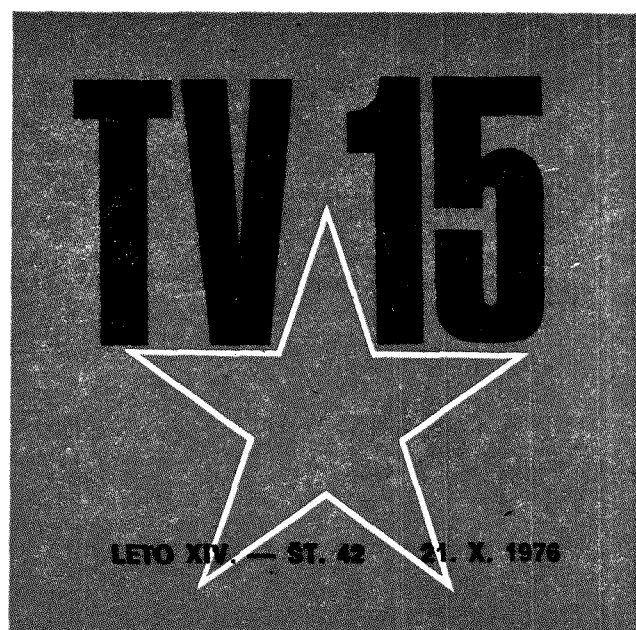

"BLEGOŠ 76"

TAKTIČNE VAJE »BLEGOŠ 76«: S pomočjo dnevnega tiska in številnih obvestil ter biltenov so se pripadniki oboroženih sil seznanjali z življenjem v taboru, organiziranjem krajevne samouprave, družbenopolitičnim življenjem ter z najpomembnejšimi dogodki politične vsakdanjosti.

*Strnite vrste!
S preštetjem v krste
žive dali bi Slovence:
češ, Koroška je samo
za Nemce!
Pisane s krvjo pravice
v zemljo so pradedov
naših,
ne strašimo se groženj
vaših,
ne damo svoje govorice!
Ne gremo z zemlje svoje,
iz nje srce slovensko
poje...*

VINKO RAKOŠČEK

Zveza koroških partizanov vabi nekdanje
partizane in aktiviste, borce proti fašizmu
na

3. tovariško srečanje

ki bo v nedeljo, 24. oktobra 1976 ob 13. v
Robežu pri Apačah. Ob tej priložnosti bomo
na kraju, kjer je bila prva bitka slovenskih
partizanov z nemškimi nacističnimi enota-
mi, ponovno odkrili spomenik, ki je bil že
enkrat postavljen 2. 9. 1973, čez dobrih
štirinajst dni pa so ga sovražni zlikovci
razstrelili.
Pot v Robež je možna s treh strani: skozi

Borovlje — Šmarjeto v Rožu (pred Apača-
mi) v Robež; čez Pliberk — Miklavčevo —
Galicijo — Apače v Robež; čez Železno
Kaplo — Miklavčevo — Galicijo — Apače
v Robež.
Na srečanju in pri odkritju spomenika bo
sodeloval s krajšim programom tudi Trža-
ški partizanski pevski zbor.

Prisrčno vabljeni!

Statut ZZB NOV Jugoslavije

str. 3

Goričane

Spomin na prestano gorje

str. 4

Moj najdaljši dan

str. 5

Potrjena žilavost SLO

str. 6

Wystawa v Varšavi

str. 7

TV 15 za mladino

str. 18, 19

Dobrodošlica po avstrijsko

Odgovor na propagandne letake, ki so jih delili člani Kärntner Jugendbunda (Koroške mladinske zveze) na mejnem prehodu Ljubelj, onkraj predora

Pred kratkim so našim državljanom ob povratku iz Avstrije na mejnem prehodu Ljubelj, onkraj predora, avstrijski mladinci — člani Kärntner Jugendbunda (Koroške mladinske zveze) delili propagandne letake v nemščini in popačeni slovenščini z naslovom »Dobrodošli na Koroškem, dragi sosedje!«

Glede na spakedranščino, ki bi prej sodila v smetnjak kot pa v roke kolikortoliko pismenega človeka, letak pravzaprav po svoji žaljivi in nekulturni vsebini, ne bi zaslužil posebne obravnave.

Pa vendar se moramo zamisliti, kaj si je avtor »dobrodošlice« vtepel v glavo, ko v isti sapi vabi vse, ki nismo naselili jugoslovanskim časnikom, da si »na lastne oči in ušesa« ustvarimo pravo podobo razmer na Koroškem, hkrati pa nam bere levite in očita nedemokracijo, revščino, neukost, prenapetost, naivnost in neobglednost. Arogantno, v slogu rjave bratovščine, nas opozarja, da si bomo na jasnem, kdo daje kruha našim zdomcem in kdo prinaša dragocene devize (šilinge) v našo deželo. Feldnerjevi mladci nas dalje pozivajo, naj se vendar ne pustimo plahtati od peščice naših prenapetežev in prismojencev vseh barv, ki želijo zastrupljati medsebojne odnose.

»Dragi sosedje, sram vas bodi, da verjamete vašim hujšakem!« Tako pravijo člani Kärntner Jugendbunda!

»Vi ste z druge planete, saj nič ne veste, kaj se dogaja v naši najbolj demokratični, cvetoči, miroljubni, napredni, krščanski Indiji Koromandiji. Mein Gott! Pridite vendar v osrčje glavnega mesta Klagenfurt v Paulitschgasse, Karfreistrasse in 10. Oktober Strasse! Pridite, uboga para potlačena, ki sploh ne veste, kaj so tajne volitve, ki se poživljajo na volilne celice, edinstvena prilžnost se vam ponuja v vsakem predelu deželnega mesta. Mogočna stavba slovenske gimnazije na križišču Ebentaler Strasse — Reichenberger Strasse, vas bo prevzela, da boste morali vzeti kapljice za pomirjenje živcev. In to najsodobnejšo tovrstno stavbo v Avstriji sploh, je zgradila država! Pa še nekaj nam razodenejo vrli mladci: »Če slučajno odkrijemo po dolgem iskanju enega samega diskriminiranega, zatiranega ali celo preganjanega Slovence, bomo prvi, ki bi mu to uspelo! Na svidenje torej!«

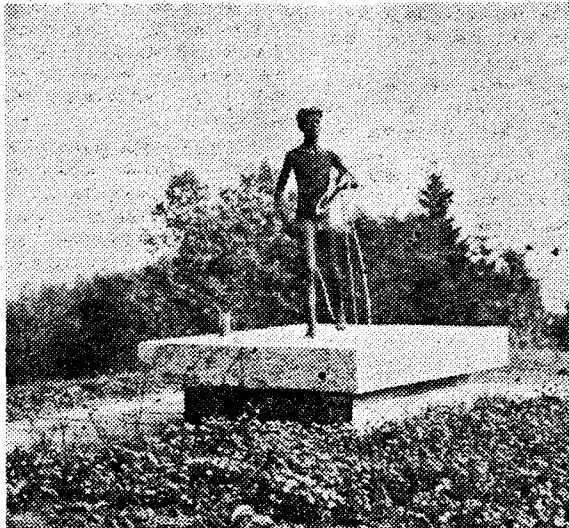
Tako pravijo člani Kärntner Jugendbunda.

Dragi Slovenci! Pojdite čez Ljubelj in se ustavite pri Deutscher Petru. V vašem materinem jeziku naročite pivo ali kaj za zob. Natakariča ali sam »birta«, bosta zagotovo v dvomih, s kom imate opravka. Misli bosta, da ste pravkar z letčim krožnikom prijadrali z Marsa, ker govorite popolnoma neznano govorico. V deželni prestolnici boste v trafikah ostali brez cigaret, če ne boste v lepi nemščini povedali kaj želite. Bog vas obvaruj, če se želite okrepčati v gostilni Kirschenwirt na Otoku (Maria-Wörth) ob Vrbskem jezeru! Se preden boste vstopili v njegov Gasthaus, vas bo Herr Emil Walters nadrl s čušem in vas od-

pravil čimdlje od njegove »gostoljubne turistične točke«. Podoben sprejem se vam obeta tudi na Gospe sveti v gostilni Josefa Komposcha in še marsikje po deželi Koroški, če si drznete tu spregovoriti po slovensko. Če zatavate po celovških ulicah, nikar ne bodite presenečeni, če vas bo kakšen starejši meščan namesto na zaželeni cilj poslal pri priči nazaj čez Karavanke. Nič se ne bojte, če bo tudi požugal ali celo pljunil za vami. Skoraj nikoli ne zbere toliko korajžje, da bi te res pobil na tla kot nekoč, ko ga je bilo malo več v hlačah, v Dolfetovih »zlatih« časih. Resda utegne kakšen Feldnerjev apostol spregovoriti z vami tudi o »vindiškem folkusu«, ker o Slovencih še nikoli ničesar ni slišal, tako pač pravi.

JOŠT ROLC,
Cankarjeva 25, Radovljica

V spomin kurirju Milanu Mravljetu

Pošiljam vam fotografijo spomenika pionirskurirja Milana Mravljeta iz Dravlj, žrtve fašističnega divjanja 29. 9. 1943. leta pri kamnolomu v Podutiku... Za njegov spomenik skrbi ZB Dravlje-Podutik. Pred tremi leti je bil spomenik žrtev pobalske roke, ZB Dravlje-Podutik ga je obnovilo in danes je spomenik lep, tak, kakršnega vidite na fotografiji.

STANKO SKOČIR,
Ljubljana

Zahvalili bi se radi!

Odmev na sestavek v 41. številki TV-15

Resnično smo bili veseli objave fotografije z našega pohoda v Dražgoše in še bolj obljube, da boste objavili tudi reportažo. In to toliko bolj, ker je bil pohod res naš, ker je prišla pobuda zanj iz vrst mladinske organizacije, in ker nam je vsem ostal v lepem spominu.

Pa tudi zato, ker so se našemu vabilu na pohod odzvali nekateri borci Cankarjevega bataljona in nam obudili spomin na legendarne boje. Hvala vsem, tudi njim, za to doživetje! In še nekomu moramo reči hvala: Tistim profesorjem (in hkrati tovarišem!), ki so z nami naredili vso to dolgo pot, pa zlasti tistim, ki so dali za ta pohod odločilno pobudo, tovarišu Poljšaku pa tovarišu Dvoržaku in drugim.

Hvala, z željo, da bi še hodili skupaj!

EVA MEJAK,
Linhartova 64,
p. Ljubljana

Pojasnjujemo

Odgovor na »Zgodilo se ni med NOB«

Da bi vsaj malo omilili krivdo, ki jo je pisec članka »Dogodilo se ni med vojno« naprtil našemu podjetju za slabo organizacijo preskrbe pri srečanju bolnikov, osebja in terenskih delavcev korpusne bolnišnice SVPB Pavla, ki je bilo v Čepovanu dne 5. 9. 1976, pojasnjujemo sledeče:

Dne 4. 9. 1976 nas je tovariš Albin Velikonja, predstavnik KS Čepovan, v dopoldanskem času po telefonu zaprosil za 40 enoločnic, ki naj bi jih drugi dan porazdelili neki skupini v naši gostilni v Čepovanu. Navedenemu predstavniku KS smo pojasnili, da imamo zaradi kolektivnega dopusta gostilno v Čepovanu zaprto, da pa zadevo prenesemo v komercialno službo in se potem zopet pomenimo. Tov. Velikonja nam je v zvezi s tem sporočil številko telefona, da ga ob določenem času pokličemo. Ko smo ob določenem uri klicali to številko, se ni javil nihče. Ugibali smo, ali se bo navedeni predstavnik osebno javil na naši upravi, ali pa so se morda z naročilom premislili in morda srečanje odložili.

Šele v ponedeljek 6. 9. 1976 smo od tovariša Ivana Grabrijelčiča izvedeli, da je bilo v Čepovanu srečanje »Pavlovcev«, zato smo nekaj dni pozneje z dopisom št. 1753 z dne 15. 9. 1976 pojasnili vso zadevo direktno dr. Pavlu v Ljubljano in občinskemu odboru ZZB Nova Gorica.

Dovoljujemo pa si pripomniti, da nosi odgovornost za nastalo neprijetnost pri srečanju pripravljani odbor sam.

Kot navaja že sam tovariš Kebe, pisec članka, so organizirali srečanje samo z objavo obvestila v TV 15 in s pomočjo dopisnic ter obvestila ZB NOV Čepovan.

Seznanjeni smo tudi z dejstvom, da organizatorji niso obvestili o srečanju niti občinski odbor ZZB Nova Gorica, na katerem območju se je vršilo srečanje. Nadalje smo izvedeli, da ni bilo postavljene nobene zastave na kraju srečanja in ne na pokopališču pri grobnici padlih borcev, kjer so »Pavlovci« položili venec in priredili svečano komemoracijo. Povemo naj še to, da borci osebja bolnišnice Pavle, ki bivajo na novogoriškem območju sploh niso pred objavo v TV 15 vedeli za datum srečanja. Misleč, da se bo to organiziralo pozneje, so se samoiniciativno menili z direktorjem lesnega podjetja v Čepovanu, ki je bil tudi pripravljen pomagati.

Podjetje bi prevzelo organizacijo srečanja in v zvezi s tem tudi financiralo primerno količino partizanskega golaža in pijače. Postregli bi jim v menzi podjetja.

Upamo, da se v prihodnje ne bodo več dogajale tovrstne nevedčnosti. Hotelsko gostinsko podjetje GORICA Nova Gorica podpira in razvija partizanski turizem in si šteje v veliko čast, ko sodeluje pri srečanju kakršne koli partizanske enote.

S tovariškimi pozdravi!

HGP »GORICA«
Nova Gorica

Od Logatca do Dražgoš je lep kos poti

Kaj bi jih moglo združiti drugega kot tovarštvo in kaj drugega naj bi jih vzpodbudilo za pot kot spomini na naš narodnoosvobodilni boj. Odločili so se torej: Franc Brus, Jože Ferjančič in Matevž Govekar, vsi doma iz Logatca, da jo bodo mahčili peš v Dražgoše. To naj bo njihov prispevek k obujanju epopeje borcev Cankarjevega bataljona v tem delu Gorenjske.

»Spet bomo stopali skozi nekdanje partizanske vasi in naselja tja gor do Račevskega jezera, Golega in Žirovskega vrha, vzpenjali se bomo na Javorje pa po vaški stezi na Selške Rovte, nato pod Blegošem in Malim vrhom do Martinj vrha, po kurirski stezi na Prtovč in v Novake...«

Ob štirih zjutraj jih je pozdravilo logaško polje, ko so stopali mimo spominskega obeležja kurirki Bavdkovi. V Rovtah nad Logatcem so se odločili za prvi

počitek. Pot so nadaljevali po gozdnih poteh in stezah v Praprotno brdo.

Prva trdna postaja na njihovi poti je bila v Gorenji vasi v Poljanski dolini. Ej, noge kljub vsemu niso več vzdržale toliko kakor nekoč. Uro pred polnočjo so prispeli v Četiro ravan, z željo, da bi prispali na seniku. Našli so ga, ob lepo urejeni kmetiji, katere gospodar in gospodinja sta jih vabila v hišo, v tople postelje, a vse zaman. Naj bo kot je bilo takrat, so govorili prijatelji.

Počitek v seniku je bil imeniten in v ranih jutranjih urah so bile noge spet hitre in odporne. V Selških rovtah so se ustavili pri kmetu Vidmarju, ki jim je postregel z obilnim zajtrkom. Beseda je dala besedo in sklenjeno je bilo novo prijateljstvo. Da je vesel slehernega obiska, je povedal Vidmar in še posebno vesel nekdanjih partizanov. In že so govorili, kako je bilo med vojno in kako imeniten

svet smo zgradili na tej naši jugoslovanski zemlji.

Na poti proti Martinj vrhu so se ustavili pri kmetu Manjšiču. V hišo jih je povabil in jim postregel z gostoljubjem, ki je bilo resnično partizansko. Tako je bilo v tej, tako je bilo v vseh hišah, v katerih so se ustavili. Težko je opisati vsa srečanja z ljudmi, tudi tista kratka in bežna, z drvarji ali kmeti na polju.

»Fantje, saj niti ne vemo, kako imenitni so še vedno naši ljudje. Povsod te pozdravijo, kot bi vse življenje presedel za njihovo mizo.« Zali log, Jesenovec, Prtovč — povsod: dokler niso prispeli naslednjega dne zvečer v partizanske Dražgoše. Objemali so se kot takrat med vojno, po uspešno opravljenih akcijah.

Tisti večer so prenočili na kamionu RTV Ljubljana. Zgodaj zjutraj naslednjega dne so se srečali s tovariši, člani planinskega društva Logatec, ki so prišli na proslavo v Dražgoše. Kri jim je za trenutek zastala, ko so jih pozdravili z gromkim »hura«.

Tudi prihodnje leto bodo pripešali v Dražgoše. Jože, Matevž in Franc pravijo, da bi bili na moč zadovoljni, če bi se jim takrat pridružili tudi mladi.

Novi vidiki sodelovanja

Minulo soboto je bil na republiškem odboru ZZB NOV Slovenije v Ljubljani delovni pogovor delegacije ANPI iz Furlanije in Julijske Krajine z delegacijo RO ZZB NOV Slovenije in RO ZZB NOV Hrvatske. Delegacijo ANPI je vodil predsednik Frederico Vincenti, našo delegacijo pa sekretar RO ZZB NOV Slovenije Tone Turnher. V imenu RO ZZB NOV Hrvatske se je pogovora udeležila Anka Matić. Pogovor je obsegal tista aktualna in konkretna vprašanja, ki so skupna obema organizacijama borcev ter vsa področja medsebojnega sodelovanja, ki so zajeta že v sklepih nedavnega posvetovanja med organizacijama v Titogradu.

Podpredsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, član predsedstva in predsednik komisije za mednarodne odnose pri zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije Bogdan Osolnik je v uvodni besedi seznanil navzoče o sedanjem položaju v mednarodnem odporišnem gibanju Evrope in v svetu ter poročal o rezultatih minulih kongresov FMAC in FIRA. Poudaril je tudi pozitivne rezultate rimskega srečanja borcev pred petimi leti, posvečenega evropskemu sodelovanju borčevskih organizacij. Pobudnika tega srečanja sta bila, kot je znano, ANPI in ZZB NOV Jugoslavije.

Delegaciji sta po končanih pogovorih sprejeli naslednje sklepe:

Štiriletno obdobje plodnega in konstruktivnega sodelovanja med obema organizacijama borcev je bilo ves čas aktivno in prijateljsko ter je potekalo v duhu sklepov rimskega posvetovanja o nadaljnjem boju za mir, za sodelovanje med narodi in deželami ter za enakopravne odnose v svetu. Obe delegaciji sta ob tem posebej opozorili na nujnost okrepljenega boja vseh demokratičnih sil v svetu, posebno pa še borčevskih organizacij proti vsem pojavom oživljajočega nacifašizma.

Delegaciji sta govorili o pozitivnih spremembah v vrstah odporiških gibanj Evrope in v svetu in sta pri tem poudarili velik prispevek, ki ga imata v tem gibanju obe naši organizaciji. Podprli sta pobudo organizacije ANPI, da bo na svojem bližnjem kongresu v Firencah, v začetku novembra, odkrito opozorila na vse žgoče probleme sedanjega časa, delegacije deželnega vodstva za Furlanijo in Julijsko Krajino pa še posebej na boj za uveljavitev pravic jugoslovanskih narodnostnih manjšin onstran meje matične domovine.

Med drugim sta delegaciji tudi ugotovili, da so srečanja med obema organizacijama na štiri leta predolgo obdobje in sta zato predlagali, da naj bi se odslej sestajali vsaj enkrat letno in da naj bi pri tem intenzivneje sodelovali tudi tovariši iz Hrvatske. Prihodnji sestanek obeh delegacij bo prihodnje leto v Vidmu.

Nadalje sta delegaciji ugotovili potrebo po vsebinski obogatitvi medsebojnega sodelovanja. Leto naj bi bolj kot doslej vsebovalo razvijanje in negovanje tradicij skupnega boja proti nacifašizmu, da bi tako mlade generacije obeh narodov temeljiteje seznanjali z vso veličino tega skupnega boja. Sprejeli sta tudi pobudo, naj bi, po možnosti že decembra letos, v Ljubljani prišlo do sestanka s predstavnikmi založb Borec in Partizanske knjige ter s predstavnikmi ANPI, da bi preučili možnost skupnega nastopa na knjižnem trgu z deli, ki govorijo o skupnem boju proti fašizmu. Tega pogovora naj bi se udeležili tudi zainteresirani tovariši iz Hrvatske. Tovariši iz Vidma so predlagali tudi pobratenje dveh sorodnih šol iz Vidma in Ljubljane, o čemer bo naša delegacija seznanila pristojne šolske organe.

Vprašanje odlikovanj borcev — udeležencev NOVJ, ki živijo na območju prijateljske Italije, je še vedno odprto. Ta odlikovanja je mogoče zagotoviti brez posebnih oziroma ustaljenih formularjev, le z izpolnjenimi spiski. Kljub temu pa akcija za podelitev odlikovanj med pripadniki ANPI še ni v celoti stekla. Tako je bilo sklenjeno, da bo posebna delovna skupina RO ZZB NOV Slovenije obiskala vsa vodstva pokrajinskih ANPI v Furlaniji in Julijski Krajini in jim bo dala glede predlogov za

Z delovnega pogovora delegacije ANPI iz Furlanije in Julijske Krajine z delegacijo RO ZZB NOV Slovenije in RO ZZB NOV Hrvatske.

odlikovanja ustrezna navodila. Pri tem je bilo rečeno, da bi dvesto do tristo predlogov zadostovalo za začetek takojšnje uresničitve in ni treba čakati na dokončno število. Hkrati pa bo treba pripraviti vse potrebno tudi za izročitev spominskih medalj vsem udeležencem NOVJ — tujim državljanom.

Delegaciji sta govorili tudi o nadaljnjem urejanju grobov borcev NOVJ, jugoslovanskih državljanov, ki so pokopani na pokopališčih v tržaški in goriški pokrajini ter na območjih Benečije. S sodelovanjem ANPI je že uspelo urediti grobišča v Mačkovijski dolini, Borštu, Repentaboru, Senpolaju in v Nabrežini. Neposredno pred zaključkom sta ureditvi grobišč v Koprivi in Standrežu. Niso pa še urejena grobišča v Bazovici, kjer je pokopanih 34 borcev, na Proseku, v Katinari in na Opčinah, saj tržaška občina za ureditev teh grobov še ni izdala ustreznega dovoljenja. Prav tako še ni urejeno grobišče borcev NOV v Tržiču (Monfalconu). Obe organizaciji pričakujeta za to čimprejše ustrezne rešitve pristojnih državnih komisij. Zaradi potresov je zastalo tudi urejanje grobov na območju Benečije, zato bo treba zanje poskrbeti prihodnje leto.

Republiška odbora ZZB NOV Slovenije in Hrvatske sta prevzela nalogo, da bosta pri pristojnih zveznih organih ponovno sprožila zahtevo, ki so jo že večkrat izrazili tovariši iz Italije, da naj bi kjerkoli

na ozemlju Jugoslavije postavili primeren spomenik italijanskim borcev, ki so se bojevali v vrstah NOVJ. To bi zagotovilo med obema organizacijama še uspešnejše sodelovanje.

Še vedno ni dokončno urejeno tudi vprašanje priznanja udeležbe tistim članom ANPI, ki so bili pripadniki enot NOVJ. Nekateri tovariši namreč nimajo več dokumentov, s katerimi bi lahko dokazali svojo udeležbo v vrstah NOVJ in zato svojih borčevskih pravic v Italiji ne morejo uveljaviti. Državni sekretariat za narodno obrambo SFRJ namreč ne more izdati ustreznih potrdil o udeležbi v NOVJ brez dokaznega gradiva. V zvezi s tem je bilo sklenjeno, da bodo predstavniki RO ZZB NOV Slovenije na predvidenem obisku v državnem sekretariatu za narodno obrambo SFRJ to vprašanje ponovno priporočili v ustrezno rešitev. Ob tej priložnosti bodo pojasnili tudi željo borcev ANPI za izročitev odlikovanja bojni zastavi Tržaške brigade, ki jo je predsednik republike odlikoval že na proslavi na Okroglici leta 1953. Tovariši iz Trsta namreč želijo, da bi imeli to odlikovanje na svoji zastavi, ki jo hranijo v Trstu.

Ob koncu so se italijanski tovariši zahvalili republiškem odboru ZZB NOV Slovenije za vsa dosedanja prizadevanja in pomoč pri urejanju aktualnih socialnih in zdravstvenih vprašanj borcev NOV iz tujih krajev — članov ANPI.

Statut ZZB NOV Jugoslavije

Zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije je ustanovil delovno skupino z namenom, da pripravi predlog za spremembo statuta ZZB NOV Jugoslavije. Omeniti moramo, da se je pokazala potreba po spremembi statuta s sprejetjem nove ustave in ker tudi nova politična situacija na terenu narekuje organizacijsko prilagoditev organizacije novim razmeram. Predlog, ki ga je pripravila že omenjena delovna skupina, so obravnavali v republiških in pokrajinskih odborih ZZB NOV.

Z ustavnim konstituiranjem TOZD, krajevnih in interesnih skupnosti, z uvajanjem delegatskega sistema v družbenopolitično življenje države so zagotovljeni realni pogoji za praktično uporabo ustave in izvajanje sklepov desetega kongresa ZK Jugoslavije. Zavestna idejnopolična opredelitev, da se z delegatskim sistemom v vseh oblikah politične oblasti delovni ljudje »postavljajo« v položaj, kjer neposredno odločajo o vseh vprašanih družbenega življenja in dela ter so neposredni nosilci razvoja socialističnih družbenih odnosov v združenem delu, pomeni nadaljnji korak v poglobljanju neposredne demokracije in samoupravnega sistema.

Predlog za spremembo statuta, ki ga je delovna skupina izročila v obravnavo, lahko smatramo kot dejstvo, ki govori o učinkovitem prilagajanju organizacije razvoju naše družbe.

MNENJE STATUTARNE KOMISIJE

Statutarna komisija ZZB NOV Slovenije je 15. aprila letos obravnavala predlog za spremembo statuta in ga ugodno ocenila. Člani komisije pa so vendarle mnenja, da predlog kljub skrbni pripravi vsebuje še nekatere manjše pomanjkljivosti.

Člani statutarne komisije so mnenja, da je potrebno uvesti enotno organizacijsko obliko in sicer od združenja do federacije. Te enotnosti predlog ne upošteva. Po izdelanem predlogu bo v združenju tudi v prihodnje ostala kot najvišji forum skupščina in vodeče telo med skupščinama, odbor. Najvišji organ v federaciji bi bil kon-

gres, med dvema kongresoma pa bi deloval odbor, tako kot doslej.

Na vseh drugih ravneh kot je občina, regija, mesto z več občinami, pokrajina in republika pa naj bi v prihodnje kot najvišji organ delovala konferenca.

Za boljše razumevanje naj povemo, da ima konferenca predsedstvo, ki med dvema zasedanjima izvršuje sklepe konference, usklajuje delovanje raznih pomožnih teles konference, delovanje združenj, organizira medobčinsko sodelovanje, predlaga program dela in skrbi za njegovo izvajanje ter zagotavlja sredstva za financiranje začrtanega programa.

PREDSEDSTVOM — LASTNOST POLITIČNO IZVRŠILNEGA TELESA

Predlog za spremembo statuta »nalaga« predsedstvu veliko operativno-administrativnih nalog. To je predvideno za vse nivoje, kjer je predvidena konferenca in njeno predsedstvo. Predsedstvu predlog s spremembo ne daje lastnosti politično izvršilnega telesa, kar je po mnenju komisije razumeti kot pomanjkljivost.

Zaradi večje demokratičnosti je sicer ustrezno pripisati omenjeno lastnost konferenci, upoštevati pa je potrebno, da bo zaradi okoliščin zaradi katerih se konferenca ne bo sestala, delegat prisiljen sam oblikovati stališča do posameznih vprašanj, ker ne bo mogel dobiti mnenja delegacije, ki je v tem primeru konferenca. Prav iz tega razloga statusna komisija meni, da je potrebno predsedstvu na vseh ravneh dati

lastnost politično izvršilnega telesa, dasiravno z omejitvami določenih pravic.

MOŽNOST ODPSTOPANJA PRI ORGANIZACIJSKEM OBLIKOVANJU

Združenje kot osnovna organizacija ZZB NOV je v predlogu funkcionalno zelo tesno omejena v »okviru« delovanja krajevnih skupnosti. Ta organizacijska oblika izgleda sicer logična oziroma smiselna, posebno ob upoštevanju gibanja razvoja, ki stremi po tem, da bi se vse družbenopolitične dejavnosti na terenu financirale preko krajevnih skupnosti. Upoštevajoč dogajanja v praksi pa so člani komisije prišli do spoznanja, da je že omenjeno stališče sicer pravilno in je k takšni organiziranosti potrebno stremeti tudi v prihodnje, v statutu pa je vseeno potrebno omogočiti odstopanje in sicer v obeh smereh. Oglejmo si primer:

Če na območju krajevnih skupnosti prebiva veliko število borcev kar vsekakor ni izjemen pojav je potrebno dopustiti možnost po ustanovitvi oziroma »zadržanju« več združenj. Možnost odstopanja je treba zagotoviti tudi v nasprotnem primeru, če je na območju krajevnih skupnosti premajhno število članov. V tem primeru je potrebno zagotoviti ustanovitev združenja za več krajevnih skupnosti hkrati.

Takšno določilo bi omogočilo ustanavljanje samostojnih združenj vojaških vojnih invalidov, ker so nekje maloštevilni, kasneje pa bo vse bolj veljalo za združenja borcev.

VOLITEV DELEGATOV

Predlog spremembe statuta v eni od alternativnih predvideva, naj bi delegata v bodoče za kongres in zvezni odbor volile občinske konference. Tak način bi bil vsekakor demokratičen, upoštevati pa moramo, da bi se zaradi kompliciranosti usklajevanja demokratičnost lahko spremenila v zelo škodljivo nasprotje. Zaradi tega bi bilo potrebno uskladiti pogoje, da bi 15 članov zveznega odbora oziroma konference volili v 60 občinah. Takšno usklajevanje je sicer izvedljivo, zahteva pa veliko časa in finančnih sredstev obenem pa vsiljuje možnost, da ne bo kandidiran predstavnik posamezne statutarne komisije članstva (invalidi, vojni ujetniki, interniranci in drugi člani) česar bi se morali v vsakem primeru izo-

gibati. Zaradi navedenih vzrokov bi bilo prav, da volitve delegatov v kongres in članov zveznega odbora oziroma konference še naprej opravlja republiška oziroma pokrajinska konferenca.

Predlog sprememb nadalje predvideva, da odlok o sklicanju kongresa sprejema zvezni odbor dva meseca pred zasedanjem kongresa. Člani komisije so mnenja, da je ta rok prekratek še posebno pa v primeru, če ostane veljavna alternativa, ki predvideva, da bodo delegate volile občinske konference. Na osnovi tega je omenjeni rok potrebno podaljšati.

DELEGIRANJE DELEGATOV VVI

Po mnenju komisije je potrebno združenje VVI, kjer pač obstajajo, postaviti v enakopraven položaj z združenjem borcev glede delegiranja svojih predstavnikov v druge družbenopolitične organizacije in institucije kot je SZDL in druge. Dejstvo namreč je, da statuti omenjenih organizacij predvidevajo v svoji sestavi samo predstavnike ZZB NOV. V republiki in občini je tak način sam po sebi sprejemljiv, povsem drugače pa je to v krajevni skupnosti, saj združenja velikokrat nastopajo ločeno.

NEJASNOSTI PRI DELEGIRANJU

Poleg delegiranja predstavnikov ZZB NOV v politične organizacije moramo omeniti še delegiranje v razne druge institucije kot so banke, muzeji, komiteji in podobno. Mandati v teh institucijah se časovno razlikujejo od mandatov v vodilnih forumih ZZB. To večkrat povzroča nejasnosti pri novem delegiranju ob izteku mandata vodilnega telesa posamezne institucije. Iz tega razloga bi bilo potrebno s statutarnim določilom vskladiti veljavnost delegatskega mandata z veljavnostjo mandata v posamezni instituciji.

S statutom bi bilo nadalje potrebno zagotoviti tudi možnost, da delegat, ki ga ZZB delegira v neko družbenopolitično organizacijo ali v katerokoli družbeno nalogo, o svojem delu obvešča svojo delegacijo, oziroma forum, ki ga je delegiral. Vsekakor bi s tem načinom okreplili povezavo med delegati in volilno bazo, v delegatih pa bi utrjevali prepričanje, da je njihovo delo pravilno, družbeno koristno in opravljeno.

Pripravi A. S.

Blíža se 24. oktober, ko bodo na pročelju gradu v Goričanah pri Medvodah odkrili spominsko ploščo. Ena je že tam, govori pa, da je bila septembra 1934 v gradu 4. pokrajinska konferenca KP Jugoslavije za Slovenijo. Plošča, ki jo bodo odkrili to-krat, bo spominjala na trpljenje naših ljudi v letih 1942 do konca 1944. Prignali so jih iz Begunj ali pa naravnost od doma. Po nemški upravni razdelitvi sta spadali pod Gorenjsko tudi litjska in kamniška okolica, zato so bili jetniki v Goričanah doma tudi od tam.

Nemški nacistični okupatorji so se že takoj po zasedbi Gorenjske in Štajerske predstavili kot okrutneži, medtem ko so italijanski fašisti začasno še skušali ohraniti videz nekakšnih ljudomilnih zaščitnikov Slovencev. Tako so na Gorenjskem že aprila, zlasti pa maja in junija 1941, začeli zapirati priseljence s Primorske, Srbije in Črne gore, nekatere prvake predvojnih jugoslovanskih strank, imovitejšje domačine, učitelje, profesorje in duhovnike ter še nekatere. S tem so hoteli z Gorenjske predvsem odstraniti vsakogar, ki bi zaradi svojega vpliva ali znanja utegnil postati organizator odpora proti nasilni germanizaciji.

Te prve jetnike so zbrali v nekdanji ženski kaznilnici v Begunjah. Po krajši preiskavi so jih konec junija premestili v poslopje škofijske gimnazije in internata v Sentvidu pri Ljubljani. V naslednjih dneh so tja pripeljali tudi večino njihovih družinskih članov, v kolikor niso pravočasno pobegnili čez razmejitveno črto v Ljubljansko pokrajino, oziroma na italijansko zasedbeno območje. V prvi polovici julija pa so jih s posebnimi vlaki odpeljali v Srbijo in tam spustili, seveda pa so jim prepovedali vrnitev.

To nasilno preseljevanje je bilo na Gorenjskem zadnje, ko so ljudi izgnali iz domovine izključno zaradi narodnostnih ozir-rov. Po začetku vojne s Sovjetsko zvezo

nija 1942, ko so prišli v grad prvi izgnanci, je bilo v njem nekakšno okrevališče za nemške vojake, ki so se vrnili iz Rusije.

Izgnance so pripeljali s pokritimi tovornjaki. S seboj so imeli samo toliko prtljage, kolikor so jo lahko nesli. Prišli so jih iskat domov ponoči, zato je v strahu in razburjenosti marsikdo pozabil vzeti s seboj tisto, kar bi najbolj potreboval.

Tristo let stara graščina seveda ni primerna za nastanitev nekaj sto moških, žensk in otrok. Najlepše sobe so povrh zasedli stražarji in upravnik taborišča s svojo družino. Izgnanci so morali spati nagne-teni v velikanskih sobah na tleh, le slamo so jim dali. Kdor ni imel svoje odeje, je prezebal.

Slama se je seveda drobila, plesnela in gnila, v njej so se kmalu zaredile bolhe. Tisti, ki so okusili trpljenje v gradu Goričane, prve postaje na poti v izgnanstvo, vedo povedati, da so bile bolhe njihova največja nadloga. Jetniki so bili od pikov kar otekli, marsikdo ni zdržal in se je začel praskati, posledice pa so bile številna gnoj-na vnetja in kraste. Le enkrat, avgusta 1942, so nacisti za kak teden premestili izgnance v Sentvid, da bi očistili grad in pregnali mrčes. Drugače pa so pustili slamo na tleh tudi po več mesecev.

Druga največja nadloga je bila v tem, da je bilo eno samo stranišče za več sto

ljudi. Sicer sta bili v gradu še dve stranišči, toda enega je uporabljal samo upravnik, enega pa posadka. Nekaj časa so jetniki lahko hodili na potrebo v poljsko stranišče, ki so ga uredili nemški vojaki, ko so prišli na počitek v grad. Toda vodstvo taborišča ga je kmalu ukazalo zasuti, ker je bila jama polna, nove pa niso skopali. Tako so morali izgnanci pogosto dolgo čakati v vrsti, da bi se lahko olajšali.

Primanjkovalo je tudi vode za umiva-nje. Več sto ljudi je imelo le nekaj pip in pločevinasto korito. Zato niso mogli prati perila razen najnujnejšega.

OKROG GRADU SO ŽIVELI ZAVEDNI LJUDJE

Seveda je bila hrana zelo pičila in enolič-na. Jetniki so dobivali le malo slabega kruha na dan, kuhali pa so jim za zajtrk razne zeliščne čaje ali kavni nadomestek, za ko-silo pa zelenjavne enolončnice. V njih je bilo le malo maščob, meso so dobili redko, pa še to le kake odpadke ali kaj manj-vrednega.

Toda bili so blizu vasi kot so Medvode, Goričane, Vaše, Rakovnik itd. Tam so ži-velj zavedni ljudje, ki so radi pomagali tr-pinom, če so le mogli. Stražarji glede pri-našanja hrane niso bili strogi, posebno če so za plačilo dobili žganje ali kak pribolj-šek. Številni domačini so si izmišljali razne primerne izgovore, da so lahko kaj prinesli, predvsem, da imajo zaprte sorodnike. Spr-va so to počeli v glavnem zaradi sočutja ali iz čustva vzajemnosti do rojakov, kas-neje pa je vse skupaj dobilo bolj organizi-rano obliko pod vodstvom Osvobodilne fronte.

Seveda vedno ni šlo povsem gladko. Ve-likokrat so stražarji pošiljke preiskovali in spraševali prinašalce, zakaj so prišli in ko-ga imajo v gradu. Če so našli, kar ne bi smeli, zlasti kaka pisma ali žganje, so daro-valca zapodili, včasih pa kaznovali s kraj-šim zporom. V takšnih primerih so potem tudi za krajši ali daljši čas prepovedali pri-našanje hrane v grad. Leta 1944 je stražar spodil proč takrat šestnajstletno Cegnarjevo Senko. Ni odšla zadosti hitro, zato ji je celo ustrelil nad glavo...

Leta 1944 so s predzadnjim transportom peljali v Nemčijo izgnance iz Medvod in okoliških vasi. Med njimi je bilo tudi pre-cej otrok in celo dojenčkov. Ženske, orga-nizirane v ženski protifašistični zvezi, so zbrale precej potrebščin za nego dojenč-kov in hrane ter vse to skušale izročiti iz-gnancem na železniški postaji v Medvodah, kjer so jih vkrcali na vlak. Toda spremlje-valci so jih surovo nagnali. Ženske pa se niso dale ugnati. Izgnanci so se peljali v zaklenjenih živinskih vagonih, priključe-nih potniškemu vlaku. Zato so brž kupile vozovnice in sedle na vlak. Vse, kar so ime-

ZAPISI IZ NASE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

le s seboj, so potem poskusile izročiti iz-gnancem v Kranju, pa so jih spet spodili. Šele na Jesenicah, kjer se je zamenjala stra-ža, so izpeljale to kar so si zamislile.

Po svojih močeh so izgnancem pomagali tudi delavci, ki so obdelovali polje in skr-beli za živino. Stalno sta bili zaposleni dve ženski in en moški, občasno pa so prosili za pomoč tudi izgnance. Ti so radi šli de-lat, ker so prišli na zrak in iz gneče, laže so prišli tudi do kakega priboljška.

TUDI JETNIKI SO IMELI SVOJE JAVKE

Med služinčadjo je bila do marca 1943, ko se je poročila, tudi Pepca Luštrik. Spo-minja se, da so večkrat prosili stražarje, naj jim dodelijo jetnike v pomoč, največ-krat brez vsake prave potrebe, toda v do-govoru z njimi. Tudi ona je pomagala, če je le mogla. Predvsem je nosila v svinjsko kuhinjo več hrane kot pa je bilo potrebno

Nekdanji škofijski letni dvorec v Goričanah pri Medvodah, kjer je bila septembra 1934 četrta pokrajinska konferenca KPJ za Slo-venijo. Od leta 1942 do konca leta 1944 so tod uredili nacisti zbirališče slovenskih iz-gnancev.

prašičem. V škafih pod krmno je skrivala razne priboljške in pisma, da jih je spravila mimo straže. Kar je prinesla, je skrila v svinjski kuhinji v skrivališče, za katerega so vedeli jetniki. Dokler je delala v gradu, je z njo in drugo delavko pri tem sodelo-val tudi hlapec, toda leta 1944 je postal eden izmed najbolj zagrizenih domobrancev.

Sicer pa je večino pošte v grad in iz gradu prišlo prek Kosmačevih. Njihova hiša je stala tik pod gradom. Gospodar je bil čevljar in so k njemu prihajali številni ljudje popravljat čevlje. Tako živahen »pro-met« pri hiši dolgo ni bil Nemcem sumljiv. Kmalu je Kosmačeva hiša postala prava »javka« za jetnike v gradu in njihove svoj-ce. Ti so prihajali od blizu in daleč, vse od Litije, Kamnika in Kranjske gore do

Bohinja. Puščali so tam pisma in včasih počakali celo na odgovor. Ponoči 23. julija 1944 pa so policisti in domobranci pobrali tudi Kosmačevo družino, hišo pa temeljito izropali. Med domobranci so Kosmačevi za-gledali grajskega hlapca, ki je prej sodelo-val z njimi... Po nekaj dneh so Kosma-čeve poslali v taborišče Burghausen na Ba-varskem. Ko so jih peljali na železniško postajo v Medvodah in ko so bili že v vagonih, so slišali z okoliških hribov parti-zanske salve. Tako so se partizani poslav-ljali od svojcev, ki so morali v pregnanstvo.

Nekateri starejši stanovalci iz bližnje grajske okolice se spominjajo joka in kri-čanja jetnic in otrok, ko so jih prignali od doma. Tudi ko so jih vozili na postajo, so mnogi naglas jokali, saj so vedeli, da odhajajo v negotovost in trpljenje. Več ali manj so vsi že vedeli, kako bodo živeli tam, kamor jih pošiljajo. Predvsem to, da bodo stradali, spali na tesnem na gnili sla-mi, prezebali in da bodo morali delati. Povrh da jih bodo na vsakem koraku zasa-rmovali, saj se bodo znašli na tujem in med ljudmi, ki jih sovražijo. Leta 1944 pa sko-rajda ni bilo več slišati joka in tožbe. Te-daj so ljudje odhajali v izgnanstvo s hlad-nim prezirjem do zatiralcev in z upanjem, da se bodo kmalu vrnili. Saj je bilo več kot očitno, da ne bo dolgo, ko bo Nemčija vojno izgubila. Včasih so celo kljubovalno peli.

Stražarji na gradu Goričane so bili po-licisti, pretežno starejši. Med njimi je bilo tudi nekaj Korošcev in Kočevarjev. Pov-prečno jih je bilo okoli trideset. Navadno so imeli zunaj poslopja dve stražarski me-sti, eno pa v prvem nadstropju na stop-nišču, kjer so bili jetniki in kjer je bila tudi upravnikova pisarna. Le kadar so pri-čakovali partizanski napad, so postavili več stražarjev in kako zasedo. Glede na to, da grad leži tik pod gozdnatim hribom, je bila to dokaj maloštevilna posadka. Toda upoštevati je treba, da je grad trdno zidan in opasan z debelim obzidjem, v neposred-ni bližini pa je bil več močnejših posadk. Tako so bili Nemci v šoli in župnišču v Preski, Sori, papirnici Goričane, Medvo-dah in sedanjem Slavkovem domu ter na Katarini. Po potrebi bi zaradi tega lahko hitro prihiteli na pomoč.

Partizani niso posadke v gradu nikoli napadli, čeprav bi jo lahko. Predvsem so se bali, da ne bi ranili ali celo ubili ka-kega jetnika. Glede na to, da je šlo pred-vsem za otroke, ženske in stare ljudi, bi jih težko spravili na varno, četudi bi jih rešili.

Prvi upravnik je bil neki Kugell, ki pa so ga kmalu nekam premestili, baje zato ker je bil premalo strog. Zamenjal ga Hir-schbeg, ki je ostal ljudem v slabem spomi-nu. Tudi stražarji so bili različni. Nekate-ri so skušali celo jetnikom včasih kaj po-magati, drugi pa so jih gnjavili kadar so le utegnili ali mogli. Med takšne sta spa-dala tudi dva Kočevarja, ki sta dobro zna-la slovensko in sta zato pogosto prisl-uškovala, kaj se jetniki med seboj pogo-varjajo.

☆

O tem, kaj se je zgodilo za debelimi zi-dovi gradu v Goričanah, smo doslej bolj malo vedeli. Zato je prav, da vsaj zdaj, po štiriintridesetih, oziroma dvaintridesetih le-tih zvemo o tem nekaj več. Naj bo od-kritje spominske plošče v spodbudo vsem, ki kaj vedo in so pripravljeni to napisati.

M P.

V SPOMIN NA PRESTANO GORJE

so nacisti pozaprli vse, ki so jih sumili, da so komunisti, če seveda niso prej pobe-gnili. Večino so jih po preiskavi odpeljali v taborišče Krauth.

Julija istega leta se je začela na Go-renjskem vstaja. Nacisti so začeli zapirati partizanske sodelavce in aktiviste OF. Mno-ga so po obsodbi izrednega naglega sodi-šča ustrelili, veliko pa so jih poslali v raz-na koncentracijska ali delovna taborišča. Toda sprva svojcev partizanov in na smrt obsojenih niso preganjali.

Na jesen 1941 so se partizanske akci-je zelo razmahale in tedaj je prišlo do nacističnih množičnih povračilnih in ka-zenskih ukrepov. Med prvimi so pobrali svojce partizanov Rašičke čete in vaščane Rašice pri Ljubljani, nato Dražgoše itd. S tem so hoteli prestrašiti partizane in jim odtegniti zanesljiv in skoraj stalen vir oskr-be in novic. Tudi te izgnance so zbirali v škofijski gimnaziji in internatu v Sentvidu ter jih od tam vozili z vlaki v Srbijo in na Hrvaško, kjer so jih spustili. Na spom-nlad 1942, ko se je vstaja še bolj razši-rla, so se znašli tam številni novi izgnan-ci, včasih prebivalci cele vasi.

Junija 1942 so nacisti uredili zbirališče za to zvrst izgnancev v gradu Goričane pri Medvodah. Poslopje škofijske gimnazije in internata pa je prevzela nemška vojska in ju uporabila kot vojašnico. Od tedaj pa do konca 1944, ko so nacistom že poše mo-či, je bilo zaprtih v Goričanah okoli 2.500 ljudi. Med njimi so bili v veliki večini star-ši in otroci partizanov ter njihove žene ali sestre, oziroma bratje. Tam je bilo roje-nih tudi nekaj otrok.

ITALIJANSKA NESNAGA — UVOD V NACISTIČNE UKREPE

Grad Goričane so sezidali v letih 1631—1634 ljubljanski škofje kot središče svojega zemljiškega posestva, ki so ga dobili v dar leta 1461 skupaj z gradom. Toda ta je 1613 zgorel in ga niso več obnovili, stal pa je vrh hriba nad sedanjim gradom.

Ljubljanski škofje so bili lastniki gra-du vse do agrarne reforme po zadnji vojni. Okoli poslopja jim je po zemljiški odvezi ostalo še nekaj zemlje, ki so jo obdelovali z najemno delovno silo. Redili so tudi pre-cej živine, v gradu je bilo več stanovanj. Drugače so ga škofje uporabljali v poletnih mesecih kot počitniško bivališče. Tam so tudi prirejali razne tečaje, posvete in po-dobno.

Aprila 1941 so stanovali v gradu kak teden italijanski vojaki, ki so prvotno za-sedli Gorenjsko. Za seboj so pustili stra-šansko nesnago, ki so jo po njihovem od-hodu morali več tednov pospravljati. Kot je znano, so namreč Italijani morali Gorenj-sko prepustiti Nemcem. Jeseni 1941 so grad in posestvo Nemci nacionalizirali. Do ju-

KERAMIČARSTVO IN PEČARSTVO Maribor p. o.

Maribor, Cesta zmage 13 — Telefon: 32-395, 32-190
(direktor) — Tekoči račun: 518000-601-11779

— PEČARSKI IZDELKI

— IZDELKI IZ KERAMIKE

Moj najdaljši dan

Jutro je bilo zelo hladno, zunaj je škripal leden sneg. Tisti dan sem bil zgodaj na nogah, ker se je mati odpravila iskat očeta v tržaške zapore. Že dva dni ga ni bilo domov. Odpravljaj sem se na Kolušo po vodo, ko je nenadoma vpadla na dvorišče tolpa civilno oblečenih ljudi. Za njimi je prišel mlad človek z dolgo pištolo v rokah, zelo lepo oblečen, s skrbno počesanimi z oljem namazanimi lasmi. To je bil dottore Gaetano Colotti.

Že pred dnevi me je spraševal po vsem mogočem, takrat pa me je zagrabil kar za prsi in skoraj odnesel v klet: »Kje so bunkerji? Kje so partizani?«

Drugače nisem slišal, ker so bili njegovi spremljevalci zelo nestrpni in so me kar s palico obdelovali. Ko sem prišel k sebi, so me na dvorišču drgnili s snegom; izbili so mi tri zobe in kri mi je lila iz ust po snegu.

Odpeljali so me v Petaroso gostilno. Po poti sem opazil, da so Nemci obkolili vas. V gostilno so že začeli naganjati ljudi iz vasi.

Peljali so me v prvo nadstropje, v sobo nad točilnico.

»Temu aparatu ne boš nič utajil!«, so mi rekli in pokazali na čudno napravo, podobno pisalnemu stroju. To je bil stroj za mučenje ljudi z električnim tokom. Privezali so me na stol, polegli na tla in dottore se mi je začel z žico dotikati po prstih, nohtih in obrazu. V strašnih električnih sunkih sem videl prvo, drugo in tretjo žarnico svetiti, potem pa samo temo. Padel sem v nezavest. Prebudili so me z mokro cunjo in spet nadaljevali: »Kje so bunkerji? Kje so bunkerji?« je odmevalo vprašanje v plamenih električnega toka. Dottore Colotti si je po vsakem mučenju uredil obleko, si popravil žepni robček na jopiču temne obleke modernega kroja, si popravil kravato in obrisal kaplje krvi na lakiranih čevljih. Nič se ni začudil mojemu odporu, ko sem začel govoriti slovensko. Poklical je ma-

res prazen. Znašel sem se tretjič pred električnim strojem. Pod je bil ves krvav in v sobi je strašno zaudarjalo po ožganem mesu, osmojenih laseh in nohtih. Colotti začne v tretje svoje neizprosno poslanstvo. Nenadoma se iz sredine vasi sliši dolg rafal. Počil je kot odrešenje v tistem peklju; to je bil Vojkov rafal iz ruske brzostrelke, saj smo jo vsi dobro poznali. Ni moglo biti drugače. Naši so nastopili — to je bilo maščevanje nad to fašistično tolpo. Rafal je neverjetno dolgo trajal. Molk, ki je sledil, pa je bil še daljši. Potem pa dva ostrga strela iz nemškega šarca in tragedija je bila zapečatena. Odkrili so bunker, katerega so iskali. Dva tovariša sta padla, Vojka pa je smrtonosna krogla zadela na polju pod vasjo.

Colotti ni izgubil svoje mirnosti. Nadaljeval je z mučenjem, dokler ni prišel nekdo poročat: »Odkrili smo jih! Štiri žrtve imamo, sedem trupel leži tam in dva bandita sta ranjena!« Colotti je pritisnil na električni stroj do kraja in sedma lučka se je prižgala čisto na kraju lestvice in na kraju človeške vzdržljivosti ter za en sam las do smrti.

Ko sem se prebudil iz nezvesti, se je nad menoj globoko sklanjal tisti belogardist. Mogoče je hotel tudi on nekaj prispevati k veliki zmagi. Držal je v rokah žico in se me dotikal po prstih. Za njim je stal Colotti, ki ga je svaril, naj ne napravi kratkega stika, če noče imeti še enega trupla. Oficir se je še bolj sklonil in zlati križec na verižici okrog njegovega vratu je bingljal nad mojim obrazom. Kmalu potem so pripeljali Danila Petarosa, po licu ranjenega od drobca ročne bombe in s prestreljenim trebuhom, z njim pa še Romana, s prestreljeno roko in ramo na več mestih. Odstigili so mu rokav in val krvi se je izlil po podu. Tončka je razrezala rjuho, da smo ga obvezali. Naslednji dan se je podedila kri skozi strop v točilnico. Zvečer so nas osemnajst ljudi naložili na kamion, poln

Boršt je bil za takratne razmere, ko se je bližala vojna h kraju na zelo primerni točki med Trstom in tako imenovanim Banditen Gebietom. Služil je kot prva postaja aktivistom, ki so prihajali iz mesta, partizanom pa kot izhoda baza za njihove diverzantske akcije v mestu. Tu so se borci odpočili in okrepčali, plen pa so morali naglo čez noč poskriti. V ta namen so domači aktivisti pripravili več bunkerjev.

Dottore Colotti, ki je kot lgestapovski hlapec vodil zloglasni Ispettorato Speciale Politico v Trstu, je skušal večkrat prodreti na to področje, a brez uspeha. Dne 8. januarja 1945 je prišel po sledovih ranjenega partizana, ki so ga tovariši odnesli po bliskoviti akciji pri Sv. Soboti (S. Sabba). Aretiral je mojega očeta na poti v službo in Danila, sina iz Petarosove gostilne, ter ju odpeljal v Trst na mučenje. Njegova tolpa pa je ves dan strahovala vaščane in vse preiskala, a zvečer so odšli praznih rok.

Dne 10. januarja 1945 zgodaj zjutraj, ko se je Vojkova skupina vrnila z zadnje akcije, so Nemci začeli obkoljevati vas z vseh strani. Nujno je bilo poslati naprej sveženj pomembnih dokumentov in pošte. Kurirki Zmagi jo je uspelo še zadnji trenutek prenesti čez zapirajoči se obroč. Takoj za tem so prišli colotijevci in začel se je moj in naš najdaljši dan.

lega oficirja in mu ukazal, naj prevaja. To je bil Milan, doma iz Klanca pri Kozini. Bilo ga je sram govoriti po slovensko pred Colottijem. Od časa do časa me je udaril po obrazu z mokro krpo. V trenutku mi je šinilo v glavo, da je mala luknja v zidu pod železnico, kjer smo septembra 1943 skrili dolge italijanske puške, ki jih partizani niso nikdar marali odnesti. Če to povem, me bodo za nekaj časa pustili na miru in konec bo tega pekla. Tako sem na tistem upal in medtem ko smo hodili tja, sem si nekoliko opomogel. Pred luknjo pa so me spet naklestili do nezvesti iz čistega razočaranja, ker to ni bil tisti bunker, ki so ga iskali. Odmor je bil res kratek za napor, ki sem ga preživel.

ZASLIŠALI SMO VOJKOVO BRZOSTRELKO

Spet so me privedli pred tisti stroj. V moji odsotnosti so mučili še druge vaščane, tako kot mene. Med njimi so bili: Pepi Pičonov, Romano Rapotec in Lojze Kenda. Sam nisem prišel takoj na vrsto, ker so pravkar mučili Vinceta Jurčkovega. Tedaj sem videl, kako je vse to potekalo. Dottore Colotti se je elegantno in sproščeno dotikal s tisto električno žico žrtve. Ob vsakem dotiku je električni tok sprožil plamen in pustil za seboj opekline, katero so od časa do časa ovlažili z mokro krpo. Tako so izginili sledovi žganja in prebudili žrtev iz nezvesti. Kri je kapljala iz nosa in ust. Goreče lučke pa so kazale moč napetosti.

Ko sem drugič prišel na vrsto, je vse skupaj trajalo manj časa. Pa sem se spomnil na drug bunker, za katerega sem vedel, da je prazen. Odpeljali so me v grad Moko. Tam so me postavili s Pepco pred odprtino kot talca. Bunker je bil

naropanega blaga in odpeljali v Ul. Giulia. Na velikem hodniku Colottijeva kasarne so nas prešteli in razporedili; v sredini, na tleh, je ležal v omotični vročini Romano, na stolu blizu njega je sedel Danilo, sklonjen nad njegovo trebušno rano, okrog njiju pa 16 deklet, žensk in moških, ki so nemo gledale predse. Vsakdo je mislil na lastno kalvarijo in čakal, kaj se bo zgodilo.

Porazdelili so nas po tržaških zaporih. Kot mladoletnik sem prišel v Coroneo. Pahnili so me v majhno celico, kjer je bilo že sedem fantov, zajetih v božični ofenzivi na 9. korpus, dva otroka iz Novakovih kmetij iznad Cerkena, Ivan in Konrad, drugi pa mladoletni borci Gregorčičeve brigade. Njihov komandant je ostal še nekaj mesecev v kletah na Trgu Oberdan. Nazaj so ga morali prinesiti, ker je imel vse ude polomljene. Čepel je na slami v celici št. 100. Trpljenje je bilo naš skupni imenovalec. Divjanje fašizma je uklonilo naša telesa, ne pa vere v zmago in svobodo. Slava padlim. Tisti pa, ki so ostali živi, naj povedo mladini, kakšen je bil boj proti fašizmu, da se le-ta ne bi več povrnil.

PRIPIS:

To poglavje na žalost še ni končano. Združeni narodi so takoj po vojni strogo obsodili mučenje z električnim tokom. Iznajditelja stroja za mučenje so obsodili na smrt. Dottore Gaetano Colotti je delal v Trstu za Einsatzkommando Reinhard. Padel je prve dni maja 1945 v bližini Mester pod pravičnim strelom tržaških aktivistov, današnja Italija pa je to zverino nagradila z medaglia d'oro.

Torej naš boj še ni končan! Naprej z geslom: Smrt fašizmu za pravico in za naš obstoj!

JORDAN ZAHAR

Rudolf Maister pri defileju slovenske vojske 1918

Boj za našo severno mejo

Razpad avstro-ogrske monarhije s proglasitvijo Države Srbov, Hrvatov in Slovencev v Zagrebu in Ljubljani 29. oktobra 1918 je postavil vprašanje, kako bo nova južnoslovanska država začrtala svoje meje.

Slovensko narodno vlado v Ljubljani, sestavljeno iz obeh meščanskih strank, liberalne in ljudske ter jugoslovanske socialno demokratske, pa je obvladovala težka zmotna, ki jo lahko imenujemo izvirni greh vseh težav v zvezi z našo severno mejo: zmotna, da se je kot vlada »zavezniške« države uvrstila med zmagovalce, ki so jim avtomatično pripadale večje pravice pri določanju novih mej. Zaradi izjave Narodnega večja v Zagrebu kot skupne vlade Jugoslovancov in nekdanje Avstro-Ogrske (do 1. decembra 1918), da bo izvedla zedinitev s Srbijo, je bila Narodna vlada v Ljubljani že prepričana, da bo dosegla na mirovni konferenci vse, kar bo zahtevala od premagane Nemške Avstrije in Madžarske. Glavno težavo je pričakovala le v zvezi z mejo z Italijo, ki je bila povezana z antantno z londonskim sporazumom z dne 26. aprila 1915. Vendar je računala tudi pri tem, da bo lahko mirno čakala na sklepe mirovne konference. To mnenje Narodne vlade v Ljubljani so potrjevale tudi izjave uglednih ameriških in antantnih častnikov in politikov. Tudi iz Pariza in Zeneve, kjer sta se prav takrat mudila vodilna slovenska politika dr. Anton Korošec in dr. Gregor Zerjav, ni bilo glede severne meje nobenih vznemirljivih vesti. Oba sta po povratku izjavila 2. decembra 1918 v Ljubljani: Naš položaj glede severne meje je kar najbolj ugoden in popolna izpolnitev naših narodnih zahtev je zagotovljena.« To izjavo sta naslednjega dne objavila oba vodilna slovenska dnevnika Slovenec in Slovenski rod.

Če bi se vsi Slovenci zanašali in ravnali po tej izjavi, bi bile posledice za nas strašne. Nemški fevdalci in nemško meščanstvo ob pomoči avstrijskih socialnih demokratov niso hoteli nikjer prostovoljno zapustiti oblasti, ki so jo imeli v rokah na severnoslovenskem ozemlju. To velja tudi za ozemlje, ki je bilo pod Madžarsko. Na srečo so bili drugačnega mišljenja ljudje ob Maistru, ki niso verjeli zagotovilom antantnih in ameriških funkcionarjev. Bili so prepričani, da bodo imeli Slovenci samo tisto, kar bodo zasedli s pomočjo vojske. Ob takšnih nasprotujočih si stališčih se je odvijal boj za našo severno mejo. Tudi slovenska vlada je aprila 1919 prišla do spoznanja, da je ogroženo slovensko ozemlje treba zasedeti z vojsko, voda takrat je bilo že prepozno. Med trenji je minil mesec november leta 1918, ki bi bil najbolj ugoden za vojaško akcijo Slovencev, zakaj takrat so se nekdanji avstrijski in madžarski oblastniki počutili najbolj potlačene. Države antante bi zasedbo slovenskega obmejnega ozemlja imele le za izvajanje pravice do samoodločbe, ki jo je teoretično zastopala tudi antanta. To so pozneje priznavali celo antantni in ameriški funkcionarji.

Obmejni Slovenci so občutili na lastni koži, da ni več moč čakati. Prvi, ki se je odpovedal pasivnemu čakanju na izid mirovne konference ali pogajanj, je bil slovenski pesnik, major in poveljnik 26. orovojniškega okrožja v Mariboru Rudolf Maister. Zdaj kot vsestransko razgledanega in globoko čutečega Slovenca je bila pravica do samoodločbe nadvse pomembna; ta pravica ni bila samo nekaj deklarativnega.

Vojne še ni bilo konec — vrhovno poveljstvo avstro-ogrske vojske je podpisalo kapitulacijo šele 3. novembra, srbska vojska pa se je vrnila v Beograd 1. novembra 1918 — ko se je Rudolf Maister na lastno pobudo 1. novembra polastil mariborskega štacijskega poveljstva, tj. komande mesta Maribor. Na sestanku višjih častnikov je bilo pet polkovnikov in trije podpolkovniki, Maister, major, pa je prekinil me-

stnega poveljnika podpolkovnika Holčka, ki je govoril tako, kakor da Maribor pripada avstrijski državi: »Ne priznavam. Maribor proglašam za jugoslovansko posest in prevzamem v imenu svoje vlade vojaško poveljstvo nad Spodnjim Štajerskim... Kdor bi se na območju moje oblasti upiral mojemu povelju, pride pred vojaško sodišče.«

Avstrijski častniki so se vdali. To je bil začetek vojaške akcije za slovensko severno mejo.

Maister je nato odšel v meljsko vojašnico in dal zatrobiti alaram. Vojske 26. polka, največ Slovencev, je pozval, naj ostanejo pod orožjem, drugim pa je svetoval, naj odidejo domov. Ostalo je 87 vojakov in 7 častnikov. To so bili prvi prostovoljci za severno mejo. Od narodnega sveta za Štajersko je zahteval, da ga imenuje za generala, ker bi mu višji čin pripomogel k večji avtoriteti.

Kot general in novi mestni komandant je izdal prvo povelje: vsem nemškim vojakom, ki so bili doma severno od okrajev Slovenj gradec, Maribor in Radgona, je ukazal, da se morajo vrniti na domove v teku treh dni. Tako se je zgodilo. Ko pa je postala mariborska občinska Schutzwehr, čedilje bolj neresna, je v sporazumu z Narodnim svetom za Štajersko in z denarjem Mariborske posojilnice izvedel mobilizacijo 9. novembra. Dne 23. novembra pa je ukazal svoji vojski, da razoroži mariborsko Schutzwehr, ki je šela že 1500 mož in 100 častnikov. Ko pa je hotel vojsko uporabiti tudi za zasedbo slovenske Koroške in ne le za zasedbo severne meje, je 2. decembra prejel kot odgovor zapisnik seje takšne vsebine:

»Dr. Pogačnik naj energično dopove generalu Maistru, da ima izvrševati izključno vojaška povelja, ki jih dobi iz Ljubljane, sicer pa nič ukrepati na lastno pest. Celovec se zaenkrat ne zasede, ker nam manjka živil...«

Zamujena je bila s tem zadnja priložnost za zasedbo slovenske Koroške.

Kako prav je ravnal Maister, se je izkazalo tudi na mirovni konferenci v Parizu. Francoski predstavnik, ki je bil edini proti izvedbi plebiscita za Maribor in štajersko Podravje, je svoje stališče podprl z dejstvom, da so Jugoslovani zasedli to območje že pred desetimi meseci, kar je obveljalo.

Pa še nekaj: Če Maribor in Podravje ne bi bila prisojena Jugoslaviji, ne bi mogli dobiti Prekmurja. Pa tudi za Mežiško dolino bi utegnilo biti drugače.

LOJZE UDE

Spomenik Rudolfu Maistru v Kamniku

Potrjena žilavost SLO

Neustrašnost in usposobljenost fantov v uniformah JLA se je potrjevala na vsakem koraku.

Na položaju v Polhograjskih Dolomitih — Prebivalci širšega območja Polhograjskih Dolomitov so zadnje dni, odkar se odvija kombinirana taktična vaja »Blegoš 76«, dobesedno pripadniki oboroženih sil. Solarji so si na roke pripeli rdeče trakove — znak branilcev — kmetice v dolomitskih grapah kuhajo čaj za branilce, kurirji krajevnih štabov za SLO in CZ neutrudno prenašajo obvestila po domačijah: vaje pa so nepozabno doživetje tudi za najmlajše, ki jih neredko srečaš, ko z lesenimi puškami »pomaga« vojaškim stražam.

Na vaji seveda sodelujejo tudi nekatere enote JLA iz ljubljanskega armadnega območja, del enot teritorialne obrambe ter civilne zaščite s področja, kjer poteka vaja. Vaja »Blegoš 76« sodi v redni program usposabljanja in krepite pripravljenosti, vojaške izurjenosti ter enotnosti oboroženih sil in drugih dejavnikov splošnega ljudskega odpora.

Čeprav je bila večina uniformiranih udeležencev vaje poklicana »na bojišče«, kjer se pripravljajo na zadnji obračun s plavimi, dobesedno iz kuhinj, izza strojev ali s ceste, se starešine ne morejo pritoževati nad potekom priprav za obrambo. Podobne ocene slišimo tudi ob ocenjevanju sodelovanja s prebivalstvom in pripravljenostjo ustreznih organov občinske in krajevnega samouprave.

Zato se lahko na vsakem koraku pričamo o organizacijski uspešnosti in pri-

lagodljivosti celovitega ljudskega odpora, ki se v takih okoliščinah lahko praktično preizkusi tako na področju samozastite kot oboroženega boja. Čeprav so vremenske razmere že od prvega alarma za mobilizacijo skrajno neugodne, v enotah, ki so sestavljene pretežno iz rezervistov, manjka le neznamenit odstotek vpoklicanih. Pa še med temi gre v večini primerov za opravičljive vzroke kot so službena odsotnost, delo na potresnem območju ali bolezen.

Podobno lahko ocenimo tudi udeležbo civilistov v krajevnih organih splošnega ljudskega odpora ter pri opravljanju kurirskih, izvidniških in drugih nalog.

Kljub »resnosti položaja« pred napadom, ki po nekaterih »obveščevalnih podatkih« grozi iz zraka in iz trebuha »plavih« helikopterjev, pa niti v najbolj izpostavljenih naseljih ne pozabljajo na gostoljubje, vsaj nekaj razvedrila za vojake in medse-

Premik vojaške enote po uspešno opravljeni akciji.

bojno spoznavanje.

Potem, ko so v marsikaterem kraju s toplim čajem, rožami in glasbo sprejeli prve enote braniteljev, (ponekod niso imeli možnosti ponuditi gostoljubje tako številnim enotam naših oboroženih sil že 30 let), so se vojaki in prebivalci na območju vaj kar zliili v celoto.

Kmetje so odpirali šupe in senike, ki so lahko nudili boljše zaščito pred dežjem in mrazom kot platnene strehe. Na večer pa se je v številnih vaseh oglasila partizanska in revolucionarna pesem, ki je opozarjala na začetek mitingov. Vrteli so se tudi ciklostili in »bruhali« številna obvestila in bilene, s pomočjo katerih so se pripadniki oboroženih sil medsebojno seznanjali o življenju v taborih, organiziranju krajevnega samouprave in družbenopolitičnega življenja ter o najpomembnejših dogodkih politične vsakdanjosti.

Povezanost vojske in ljudstva, rojena v krvi narodnoosvobodilnega boja in revolucije, se te dni na vsakem koraku in vsakem trenutku potrjuje na območju vaj, jugozahodno od Ljubljane. Ljudje sicer vedo, da gre samo za vaje, kljub temu pa se resno lotevajo nalog. Ne motijo jih niti dosledni varnostni ukrepi in napetost pred napadom. Brez dvoma je povsod prevladalo spoznanje, da varnosti domovine ne zagotavlja še tako sodobno oborožena vojska in še ta-

ko usposobljene redne vojaške enote, če za njimi seveda ne stojijo osveščeni ljudje, prepričani v pravičnost in uspešnost svojega boja, v katerem so pripravljeni tudi aktivno sodelovati. Zaradi tega se je po krajevnih skupnostih te dni povečala politična dejavnost, kar še posebno velja za organizacije ZK in ZSM, ki so marsikje uspešno sodelovale s podobnimi aktivni po enotah.

Čeprav v času, ko poročamo, še ne poznamo rezultatov zadnjega spopada, smo že slišali ocene, da so pripadniki vseh delov sistema splošnega odpora kljub težkim pogojem uspešno opravili delo. To trditve lahko podkrepimo tudi z mislijo iz sporočila, ki ga je poveljnik ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Franc Tavčar-Rok naslovil na vojake in starešine. V njem jim je izrekel popolno priznanje za dosežene uspehe in trud, ter jih pozval, naj do konca in v bodoče z enako prizadevnostjo, odgovornostjo in požrtvovalnostjo izvršujejo vojaške naloge.

Uspešnost vojaškega dela taktične vaje, ki je dosegla višek s torkovim spopadom, zgovorno označenim z besedo »dinamika«, pa bo tudi ustrezna spodbuda za nadaljnjo razvijanje in dograjevanje sistema SLO, v katerega je brez dvoma tudi taktična vaja »Blegoš 76« vnesla nova koristna spoznanja in izkušnje. **JANEZ ODAR**

»Fantje, to propagandno literaturo moramo nemudoma raznesti po našem naselju!«

DOKTOR LOJZE

Pred šestdesetimi leti je v Žigmari-
cah pri Sodražici Stanko Pirc zagledal
luč sveta. Se ena usta več v številni
kmečki družini, ki se je že tako in ta-
ko skromno prebijala. Zato se je po
moževi smrti vdova, bistra Pirčevka,
s svojimi sedmimi otroci preselila v
najemniško stanovanje, tik nad Krko
pri Novem mestu, in družino poslej
preživljal s krošnjarstvom, s prodajo
suhe robe.

Ko je Stanko v Novem mestu kon-
čal gimnazijo, so prišli gospodje od
jarovža in za fante ponujali lepo ští-
pendijo, pa jih je mati naglala. Fant
se je, pa čeprav ob tanki skorjici kru-
ha, raje vpisal na medicinsko fakulte-
to v Zagreb, kjer je prvo leto okupa-
cije tudi diplomiral.

Spomladi dvainštiridesetega, ko so
trije Pirčevi fantje odšli v hosto, se
je tja umaknila tudi njihova mati. Od-
šla je za kuharico v Zapadno-dolenjski
odred in požrtvovalno partizaniila vse
do osvoboditve...

Sin Stanko je bil najprej dodeljen
v Šiškov bataljon in ko se je le-ta
kmalu po ustanovitvi Tomšičeve bri-
gade v celoti vključil vanjo, je »doktor
Lojze«, kakor so ga klicali, postal v
tej enoti najprej bataljonski, kmalu pa
tudi brigadni sanitetni referent, znan
po požrtvovalnosti, tovarštvu in še
gavem humorju.

Po italijanski kapitulaciji je dr.
Stanko Pirc napredoval v štab 14. di-
vizije, pa so mu uslišali prošnjo, da
je še naprej ostal kar v svoji, z dušo
in telesom, res njegovi brigadi. V njej
je s svojimi proletarci delil dobro in
hudo, seveda pretežno poslednje, do-
mala kar dve leti. Šele po pohodu 14.
divizije na Stajersko, ko je v drugem
delu pohoda, v tritedenskem, strahot-
nem bojnem meležu »ordiniral« v prvi
bojni črti, takorekoč noč in dan, se je
moral vendarle ločiti od brigade.

Med te suhe biografske podatke bi
lahko nemara vpletli še, da je potem
odšel v štab 4. operativne cone, pa je
bil odtod konec leta 1944 poklican spet

nazaj čez Savo, ko so ga imenovali za
šefa sanitete v KNOJ, in pa to, da mu
je komandant še med bojem pripel na
prsi odlikovanji partizanske zvezde in
red za hrabrost.

Zdaj že pokojna, po svoji hrabro-
sti in tovarštvu znana bataljonska ko-
misarka Tomšičeve brigade, Mica
Štandrova, je nekoč po vojni dejala:
»Marsikaj, kar bi človek mislil, da je
fizično nemogoče, smo ta leta Tomši-
čevci prestali. Docela nedoumljivo pa
je, kje je dr. Lojze jemal moč, da je
vse to zmozel... On bi moral biti he-
roj!« Pa ji je Efenka odgovoril: »Dra-
ga Mica, saj za vse stare Tomšičevce
on to tudi je!«

Ko bo 26. oktobra letos načelnik
nevrološkega oddelka v ljubljanski vo-
jaški bolnišnici, polkovnik dr. Stanko
Pirc, na dan svojega življenjskega ju-
bileja, morebiti v mislih bežno pretehtal
svojo dosedanja življenjska pot, bo
hočeš nočeš, kljub svoji osebni skrom-
nosti, moral biti nanjo ponosen. Pri
tem bo moral ugotoviti, da je pravza-
prav neizmerno bogat, zakaj največje
bogastvo je v dobrih, iskrenih prijate-
ljih. Teh pa ima, še živečih, na stotine
in stotine, večinoma partizanskih to-
varišev, med njimi predvsem takšnih,
ki nam je reševal življenja.

Seveda mu vsa ta številna partizan-
ska brigada za ta njegov življenjski
praznik od srca želi dosti sreče in
zdravja!

BRAŠKAR

Dr. Stanko Pirc

Wystawa v Varšavi

Sestega oktobra je bila v Citadeli otvoritev razstave Narodnoosvobodilni boj na Slovenskem od 1941—1945 kot zamenjava za poljsko razstavo pred leti v Jugoslaviji na temo vojnih spomenikov. Tokrat je bilo prvo tako večje sodelovanje jugoslovanskega muzeja s poljsko deželo in to častno nalogo so poverili prav Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani. Ker je bila razstava tudi prvi večji in nazorni prikaz narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov zunaj naših meja, je bila naloga slovenskega muzeja še toliko bolj odgovora, hkrati pa je morala v naslovu omenjena tematika vendarle poseči po širši predstavitvi boja jugoslovanskih narodov in prikazati vsaj najvažnejše prelomnice v vojaškem in političnem boju.

Največ preglavic je v začetku povzročila prav ta razširjena dimenzija razstave in vprašanje, kako zastaviti scenarij; kajti teme ne moreš obdelati brez dokumentarnega in fotografskega gradiva. To veliko delo je muzej kljub mnogim organizacijskim in finančnim težavam vendarle izpeljal in prikazal borbo naših narodov za svobodo v največjem možnem obsegu, ki je odjeknil na poljskih tleh nadvse glasno in na široko, o čemer priča največje zanimanje do danes za tovrstne razstave na Poljskem. Otvoritev je bila v Varšavi, razstava pa bo na Poljskem še nekaj mesecev in bo obiskala več večjih in manjših mest, pojavljajo pa se še nove želje.

Največje zasluge za postavitve razstave ima prav gotovo kustos Muzeja ljudske revolucije v Ljubljani Matija Zgajnar, s katerim smo se pogovarjali o delu in odmevih na vtisih s Poljske. Slavnostni govornik na otvoritvi je bil dr. Rudolf Obratunč, član predsedstva ZZB Slovenije in med vojno šef partizanske sanitete, zato smo tudi njega poprosili za nekaj vtisov in misli, ki jih strnjene objavljamo v današnjem prispevku.

MAČKA IN PES, ENKRAT DRUGAČE

Razstava je imela več namenov. Najprej smo se Jugoslovani z njo oddolžili Poljakom za njihovo gostovanje. Nadalje je padla v čas vse večjega kulturnega sodelovanja s to deželo, ki jo družijo z nami ne samo krvno sorodstvo slovanske krvi, ampak tudi skupno trpljenje in žrtve, ki jih je nacizem zadal obema. Prav Poljaki in Jugoslovani smo bili podvrženi najhujšemu narčni genocida in najhujšim vojaškim operacijam med zadnjo vojno. Tudi graditev prihodnosti na temelju socializma in komunizma je eno od dejstev, ki nas veže tudi na Poljake. Prav tako pa še zlasti poseben odnos in vloga, ki jo je odigrala pri obeh med vojno, pa tudi prej, pri utemeljevanju naroda in v socialnih bitkah, kultura. Kamor pogledamo, zgodovina je nas in Poljake močno tepla, na naš račun pa so lahko drugi hitreje in v miru uspevali ter gradili svojo ekonomsko in kulturno bazo.

Najpoglavnejši namen razstave pa je bil prikazati našo borbo v pravi luči, brez izkrivljanj in po resnici in pri tem poudariti dve posebnosti, ki ju ni imela nobena partizanska ali gverilska vojska do danes, namreč našo saniteto in kulturo. Ne da bi bili šovinisti, moramo reči, da sta bili obe veji najbolj organizirani in uspešni prav na slovenskih tleh, priznati pa velja, da so bili objektivni pogoji za ta uspeh pri nas tudi največji.

Naša saniteta, za katero so se poleg šolstva in kulture na tiskovni konferenci najbolj zanimali, je bila na visokem nivoju, pravzaprav že skoraj laboratorijsko urejena, imela je svoje glasilce, svoje raziskovalne službe, ki se v medicinski doktrini ni prav nič razlikovala od mnogo bolj organizirane tovrstne službe zaveznikov.

Po drugi strani pa je prav slovenska likovna umetnost odločno posegla v narodnoosvobodilni boj in revolucijo in pomagala

Danes je v njej del muzeja in del vojaške postojanke. V petih prostorih pa je sedaj v njej razstavljeno tudi jugoslovansko odporniško gibanje. Na 26 velikih, 20 malih, panojih, v 15 vitrinah je bilo potrebno prikazati vse trpljenje in boje in končno zmago, kar je bilo mogoče seveda v precej okrnjenem izboru.

Kot je dejal na otvoritvi tovariš Zgajnar, Poljaki, ki so vojne strahote sami preživeli, bodo razumeli, da se vsega tudi ne da pokazati. Teme razstave so naslednje: podpis trojnega pakta, napad na Jugoslavijo, okupacija Jugoslavije, nasilje, izseljevanje, vstaja jugoslovanskih narodov, akcije bataljonov in odredov, Ljubljana v boju in upor, okupatorjev poskus zadušiti vstajo, rojstvo ljudske oblasti, domači izdajalci sodelujejo z okupatorji, nastanek narodnoosvobodilne vojske, druga in tretja ofenziva, koncentracijska taborišča, četrta ofenziva, boj za ranjence, epopeja NOV na Sutjeski, zavezniške vojne misije, v duhu internacionalizma, ljudske tehnike, tiskarne, delavnice, partizanska saniteta, kultura, prosveta, šolstvo, pohod 14. divizije, rušenje komunikacij, desant na Drvar, zaključne operacije, osvoboditev. V tem vrstnem redu je bila tematsko razpostavljena razstava in tudi fotografski material.

Seveda je imelo največ zanimanja sicer skromno zabeleženje poljskih partizanov na našem ozemlju. Nekaj jih je ponudilo svoje gradivo, nekaj je že umrlih, nekaj padlih. Najbolj zanimiv pa je bil borec Sloupek, ki se spominja pohoda 14. divizije kot časa, ko mu je bilo najlepše. Bil je še mlad fant in v diviziji je občutil delno svobodo, saj je pobegnil iz nemškega taborišča.

Razstava je imela že ob otvoritvi velik uspeh. Poljaki so lirske narod, ki izredno spoštuje tradicijo in zgodovino in še posebej spoštuje naš boj. Njihova prijaznost ni zlagana in prvič se je zgodilo, da je morala zaradi velikega števila gostov potekati otvoritev s pozdravnim in slavnostnim go-

vorom v posebnem prostoru. Na tiskovni konferenci, ki je sledila, so padla vprašanja, ki so pokazala, kako visoko kotira naša borba kot tudi povojna Jugoslavija in njena pot v socializem.

Vse težave v zvezi s pripravo razstave, njenim prevozom in postavitvijo skoraj v zadnjem hipu zaradi objektivnih zapletov, so bile poplačane, končno poročilo o vse-spolšnem poljskem sprejemu razstave pa bo podal ob zaključku naš kulturni ataše na Poljskem. Lahko smo ponosni, da imamo tako veliko in pomembno razstavo v deželi, ki spoštuje zgodovino, še posebej zgodovino druge svetovne vojne. Kot je znano so Poljaki s prispevki popolnoma obnovili staro mestno jedro v Varšavi, ki je bilo do tal porušeno med njihovo vstajo, o čemer tako sugestivno priča delo Kanal, kanal kot zadnja rešitev pred popolnim uničenjem. Po drugi strani pa lahko zaupamo deželi, ki je tako smotno in pravično urejala vprašanje vrednotenja borcev med drugo svetovno vojno na vseh frontah doma in v zavezniških armadah. Vsi borci so namreč postali enakovredni. Njihova borčevska organizacija je tako dobro organizirana in vplivna, da bi veljalo, kot je omenil dr. Obratunč, stopiti z njo v glob-

Nikolaj Pirnat, Interniranci, 1942, risba-svinčnik.

lje stike in v prihodnje je morda pričakovati organiziranje kongresa borčevskih organizacij, ki bi s svojo skušnjo in voljo po miru, lahko večkrat bistveno posegle tudi v svetovna dogajanja.

Razstava na Poljskem je pokazala še eno skupno borbo danes, pokazala je, da se obe deželi bore za človeka, za humanizem, da ne bi bilo več uničevanja ras, da bi se človek in njegovo delo vrednotila enotno, kot so se vsi ljudje in njihove dejavnosti

vrednotile enako pomembno tudi med osvobodilnimi vojnami. To je tisto, čemur bi lahko po pravici rekli nadaljevanje tradicij, nadaljevanje humanistične zgodovine. Ker je bila to tudi rdeča nit tako razstave kot kasejših pogovorov, uradnih in privatnih, je upati, da je to poglavitna preokupacija današnjega miroljubnega človeka in narodov. Ne bi hoteli biti nacionalisti, a pozabiti vendarle ne gre, da smo vsi Slovani.

NEVA MUŽIČ

Nove knjige o prekomorcih

Nedavno je pri Partizanski knjigi v Ljubljani izšla zajetna, 992 strani obsegačča knjiga Alberta Kluna: Prekomorci v narodnoosvobodilni vojni. Opremil jo je Tadej Tozon in je posvečena prekomorcem, padlim in umrlim za svobodo.

Bržkone so od vseh vojaških enot, sodelujočih v našem narodnoosvobodilnem boju, ako ne najtemeljiteje in izčrpnije, pa vsaj najboljše opisane prekomorske enote, njih nastanek v tujini in sodelovanje v narodnoosvobodilnem boju na domačih tleh, saj je o prekomorcih doslej izšlo nič manj kot šestnajst knjig.

Zategadelj je ta nova, Klunova knjiga o prekomorcih nekakšno dopolnilo in povzete vsega, kar je bilo napisanega in dokumentiranega v zgoraj omenjenih knjigah. To dopolnilo pa je sad poznejših raziskav in na osnovi nanovo najdenih dokumentov, pa tudi drugega rokopisnega in arhivskega gradiva.

Že v uvodni besedi je podana razčlemba vseh dejavnikov, ki se nanašajo na boj prekomorcev in kako jih je pot vodila v Titovo vojsko. Na naslednjih straneh je opis tretje prekomorske brigade, ki je bila po junaški bojni poti razglašena za udarno. Bojevala se je v okviru 4. armade in v okviru drugih enot 26. divizije izbojevala hude boje za osvoboditev Dalmacije in Like, prisilila k vdaji 97. nemški armadni korpus pri Ilirski Bistrici, kjer se je vdalo 16.000 vojakov in oficirjev. Po tej zmagi je odnesla zastavo svobode do Soče, na skrajni rob slovenskega narodnostnega ozemlja.

Naslednje poglavje bralce seznanja z vlogo in nalogami četrte prekomorske brigade, ki je ostala na delovnih položajih v tujini, predvsem kot pomoč pri nakladanju vojaškega blaga na ladje in letala, blaga, namenjenega za Jugoslavijo, pa tudi pri skladiščenju v Bariju in drugod. Vsekakor je brigada opravljala pomembno in odgovorno delo, pri tem pa ni pozabila na lastno vojaško vzgojo, na kulturnoprosvetno dejavnost.

Usoda štajerskih, gorenjskih in koroških fantov, ki so bili mobilizirani v nemško vojsko, pa so v Franciji pobegnili k zavezniškim silam in se tam odločili za odhod v prekomorsko brigado ter za osvobodilni boj na domačih tleh, bralcu govore naslednje strani. Prav tako o topničarjih, letalcih in pomorščakih, o odredu NOVJ na Bližnjem vzhodu, o raznih pomožnih enotah, med katerimi je bila celo šoferska šola.

V tej knjigi lahko tudi beremo o usodi naših fantov, ki so se znašli kot italijanski vojaki v Albaniji in Grčiji, pa so ob prvi priložnosti pobegnili k albanskim ali grškim partizanom. Mnogi od teh so po zlo-

nom in se združili v slovensko četo, ki je delovala v okviru Kosovske brigade ter se bojevala za osvoboditev Makedonije. Nekateri so se tudi v okviru ELA bojevali proti Nemcem v Grčiji.

O organizacijski razgibanosti tistega časa nam pripoveduje tudi ustanovitev bataljona Antonia Gramscija, v katerem so na pobudo KOI vstopili tudi nekateri Italijani. Tedaj so v Bariju ustanovili celo padalski bataljon, ki ga je bila prevzela zavezniška padalska šola, ki pa ni sodelovala v nobenem padalskem desantu, ker je bilo prej konec vojne. Na koncu knjige pa bomo o naših fantih na Sardiniji, ki so jih zavezniški najprej prestavili na Korziko, pozneje pa v Francijo in so se od tam tudi vrnili v domovino. Svoj delež imajo v knjigi tudi enote, nastale v Sovjetski zvezi in so pozneje sodelovale v bojih v Sremu.

Močan poudarek v knjigi je prav na kulturno-prosvetnem udejstvovanju, saj skoraj ni bilo prekomorske enote, ki ne bi imela svojega pevskega zbora in prav slovenska pesem je vzbujala med zavezniški pravo pozornost in občudovanje.

Omenimo naj še to, da je v knjigo vključenih kar 187 življenjepisov najpomembnejših sodelujočih v prekomorskih brigadah ter njihovem organiziranju, kar primore k pestrejši vsebini knjige. Ob tem so navedeni tudi viri in gradivo, abecedni seznam oseb, krajev in dežel, omenjenih v knjigi.

Toliko na kratko o Klunovi knjigi Prekomorci v narodnoosvobodilni vojni, več bo bralcu pripovedovala knjiga sama.

ČRT ŠINKOVEC

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

MATI POJE

Sinko moj, v hosti je padel
oče tvoj.
Tam pod smrekami je obležal,
ko mu fašist je kroglo pognal
v srce.
Sinko moj,
veš, kaj želel je očka tvoj —
da zrasteš velik, postaneš močan
in ne pozabiš, kaj si dolžan.
Sinko moj, ljubi to zemljo
kot očka tvoj.
Za kar je on padel,
ljubi zvesto,
da v zemlji počivati
ne bo mu težko.

LJUBA SKORNSEK

KULTURNI OBZORNIK

la pri uresničevanju njenih ciljev, osvoboditvi in revolucionarni preobrazbi slovenskega naroda. Ohranila je dokumentarno podobo velikega časa. Tudi tiskarne in gledališča ter zbori in mitingi so pri Poljaki dvignili že tako visok ugled Jugoslovancev in Slovencev v odkrito spoštovanje.

Niso se mogli načuditi, kako je lahko tako majhen narod zdržal tak pritisk, pri tem pa še gradil novo državo na vseh družbenopolitičnih nivojih in kako je tako majhna zemlja lahko razorožila v zaključnih operacijah dvomilijonsko vojsko, ki ni hotela upoštevati predpisa mirovne pogodbe in s tem zavlekla boje daleč v maj, ko je bila Evropa že nekaj časa svobodna. Kako se to lahko zgodi, je dr. Obratunč ponazoril s svojo dogodivščino, ko je bil majhen deček. Prišel je h kmetu mesar s svojim psom. Kmet je imel imenitno muco, ki ni izgledala ravno krvoločna, a glej, še predno je mesarja lahko opozoril na nevarnost je mačka že vihrala proti psu in lop, čez nekaj trenutkov je bilo s psom konec.

VSI SMO IZ ISTEGA TESTA

Razstava je bila v Citadeli, trdnjavi, ki so jo v začetku 19. stoletja zgradili Rusi in je potem služila med vojno za zapore.

LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZASČITA

NA OBISKU PRI REZERVNIH VOJAŠKIH STAREŠINAH OBČINE
LJUBLJANA VIČ-RUDNIK

ZMAGOVALCI SO V VRSTAH REZERVISTOV ...

Sobota je bila, dne 9. oktobra proti večeru, in na ljubljanskem strelišču na Rakovniku se je že dodobra razkadil ostri vonj po smodniku, ko sta radio in televizija med poročili objavila rezultate množičnega dela odprtega strelskega prvenstva ljubljanskega armadnega območja in so bili med doseženimi najboljšimi rezultati kar nekajkrat omenjeni vojaški starešine iz ljubljanske občine Vič-Rudnik. S polavtomatsko puško so zasedli prvo mesto kot ekipa, ekipno z vojaško pištolo drugo mesto, drugo mesto pa tudi v skupni uvrstitvi v vseh treh tekmovalnih orožjih — polavtomatski puški, vojaški pištoli in brzostrelki. Tudi kot posamezniki so se odlično odrezali; s polavtomatsko puško so med drugim zasedli prvo, četrto in peto mesto, s pištolo četrto itd.

Ti uspehi so vsekakor vzbudili pozornost. Posebno še zato, ker so rezervni vojaški starešine te iste občinske organizacije takoj po potresih v Posočju zbrali in nakazali na zbirni račun več kot 16.000 novih din. To nam je dalo misliti, da gre za trdno, odlično organizirano organizacijo, ki se zaveda svojih obveznosti, ki ve, kdaj in kako mora pomagati širši družbeni skupnosti, da bo njena pomoč čim učinkovitejša in pravočasna. Vse to pa se nam je zdelo zadosten razlog, da smo se oglasili pri tovariših iz občinskega odbora.

V našem pogovoru so sodelovali: predsednik občinskega odbora IVO STARIN, podpredsednik MILAN BUH, sekretar občinskega odbora RUDI FURLAN in predsednik komisije za idejnopolično izobraževanje in splošno vojaško usposabljanje AVUGUST BELIČ.

Sedim v sobici občinskega odbora Zveze rezervnih vojaških starešin Ljubljana Vič-Rudnik in pogled mi bega po stenah, ki so prekrte z uokvirjenimi diplomami, priznanji. Ekipi ZRVS Vič-Rudnik za doseženo prvo mesto na tem tekmovanju, za zmago na onem ... Sama priznanja za zmage, težko bi jih preštel na prste obeh rok. V glavnem strelstvo, orientacija, spet streljanje, tekmovalna ljubljanskega armadnega območja, vojaškega okrožja, garnizije te in te. Zmage, dobljene v hudi konkurenci tekmovalcev, ki jim je puška, pištola, brzostrelka vsakdanja stvar. Zato me pravzaprav ne čudi uspeh viških rezervnih starešin na pravkar sklenjenem množičnem delu odprtega strelskega prvenstva ljubljanskega armadnega območja. Saj tu gre že za tradicijo, za dodobra usidrano znanje, za zanesljivost, ki je ni moč pridobiti čez noč.

Ko se pogovarjamo na sploh o delu občinske organizacije, tečejo mojim sogovornikom besede mirno; samo po sebi se jim zdi razumljivo, da so dobri, kajti samo oni sami vedo, koliko dela, koliko urjenja in učenja se skriva za doseženimi uspehi. Še največ opaznega ponosa pa zveni iz besed sekretarja, tovariša Rudija. Predme nagrmadi kup map, takih in takih dokumentov in mi pojasnjuje, našteva, kaj vse imajo, kaj vse so dosegli.

Ponosni so, in tudi imajo za kaj biti. Dobro nam je znano pravilo, s katerim se srečujemo pred vsakim delom: najprej se je treba organizirati, potem pa se lotiti dela. To so si za vodilo določili tudi v zvezi rezervnih vojaških starešin Vič-Rudnik, vendar ne zato, da bi potem začeli delati, marveč zato, da bodo lahko delali še bolje. Z ogromnimi osnovnimi organizacijami je skoraj nemogoče delati, skoraj nemogoče je v družbenopolitično delo vključiti vsaj večino, če že ne vse člane. Posebej so težave očitne v občinskih organizacijah, kakršna je tudi ZRVS Vič-Rudnik, ko gre po eni strani za povsem podeželske osnovne organizacije, po drugi pa za čisto mestne, znano pa je, s kako različno problematiko se ubadajo ene ali druge.

Zveza rezervnih vojaških starešin Vič-Rudnik je imela še lani 14 osnovnih organizacij tako, da je ena zajemala tudi po več krajevnih skupnosti. Seveda je bilo več kot očitno, da tako velike in teritorialno tako široko razprostrte organizacije ne morejo delati, zato so doslej že ustanovili dve novi osnovni organizaciji, v načrtu pa imajo še štiri. S tem bo skoraj vsaka krajevna skupnost dobila svojo osnovno organizacijo — vendar še vedno ne vsaka. Krajevnih skupnosti imajo namreč 28 in bo zato pri reorganizaciji treba delati še in še, predvsem pa postopoma reševati tisti problem, ki jim zdaj najbolj brani, da bi reorganizacijo izvedli dokončno — to pa so kadri, primerni ljudje, ki naj bi nove organizacije vodili.

Z reorganizacijo bo predvsem v podeželskih organizacijah prišlo do nadvse ugodne številčne sestave, saj bodo v povprečju štejele vsaka samo okrog 30 članov, kar je vsekakor število, ob katerem je moč odlično delati. Malce neugodnejše je v mestnih organizacijah, ki jih je zdaj osem in so zelo

močne, saj imajo tudi po 400 članov. V načrtu imajo delitev vsake na dve ali tri nove, toda ker so to zdaj na videz težko deljive celote, bo treba za delitev odpraviti še vrsto problemov.

Že pozimi so zaključili ustanavljanje aktivov ZK v vodstvih osnovnih organizacij. Izvolili so sekretarje, ki so se takoj povezali z osnovnimi organizacijami ZK ter začeli najtesnejše skupno delovanje. Sekretarji aktivov ZK v osnovnih organizacijah pa seveda sestavljajo aktiv ZK pri občinskem odboru ZRVS. Uspehi? Prav pred nedavnim so dobili pohvalo, ker je prav iz občine Vič-Rudnik največ novo sprejetih gojencev v vojaško gimnazijo »Franc Rozman-Stane«. Uspešni so tudi pri kadrovanju v vojaške poklice ... vendar sami takoj odločno dodajajo, da to ni le plod njihovega delovanja, marveč predvsem plod vztrajnih prizadevanj vseh družbenopolitičnih dejavnikov v občini — ZK, SZDL, ZRVS, ZSM, ZZB NOV, sindikatov ... Pri aktivih ZK pa ne gre samo za to: aktivni so tudi pri pomoči drugim družbenopolitičnim organizacijam in predvsem krajevnim skupnostim pri podružbljanju načel SLO.

Ena resnično velikih pridobitev reorganizacije, ki po vsej slovenski zvezi rezervnih starešin teče že dobro leto, pa so aktivni rezervni starešini v organizacijah združenega dela. Velika pridobitev zato, ker so tozdi z njimi dobili novo organizirano silo, ki pomaga k dvigu varnostne kulture v delovnem okolju, k boljšim obrambnim pripravam in boljši obrambni usposobljenosti delavcev. V občini Vič-Rudnik imajo take aktivne v Komunalnem podjetju, Institutu za elektroniko in varnostno tehniko, Tovarni vijakov, Iliriji, pripravljajo pa jih še v nekaterih drugih večjih kolektivih, kot je na primer IGO — Industrija gostinske opreme.

»Načrt idejnopoličnega izobraževanja in splošnega vojaškega usposabljanja smo v glavnem že izpolnili do konca. Svoje celoletno delo smo junija kronali z izpiti, z orientacijsko-taktičnimi pohodi, pri čemer smo ugotovili, da je bilo zelo umestno, ko smo glavni poudarek dali pripravam za taktično nalogo. Pisano gradiivo našim članom — kot tudi drugim ne — ni moglo dati v celoti vsega kompleksnega znanja, zato smo v občinskem merilu pripravili skupino dobrih taktikov, ki so prek seminarjev vsem obveznikom podrobno in vsestransko predstavili vse gradivo o taktiki, ki ga morajo člani poznati. Uspeh ni manjkal. Mnenja ljudi, ki so že več let spremljali preverjanje znanja, izražajo prepričanje, da dejansko, razumsko obvladano znanje še nikoli ni bilo na taki višini, kakor je bilo pri naših članih letos. Hkrati pa se je zmanjšal tudi odstotek tistih, ki jih na izpiti iz tega ali onega vzroka ni bilo.«

Tovariši iz občinskega odbora so po drugi strani prepričani, da je k letošnjim uspehom veliko pomagala tudi drugačna izbira terena za orientacijsko-taktične pohode kakor prejšnja leta. Niso šli na bolj ali manj domač teren, marveč v Polhograjske Dolomite, tako zelo znane iz NOB, ki kar kličejo, da se sredi njih v taktiki pomerijo mladi rodovi in skušajo izluščiti čimveč po-

Rezervni vojaški starešine v občini Ljubljana Vič-Rudnik so odlični strelci, pa naj gre za polavtomatsko puško, staro puško M-48, vojaško pištolo ali brzostrelko. To so dokazali že na vrsti tekmovanj.

učnih izkušenj, ki so jih zanje že izbrali partizani v narodnoosvobodilnem boju. Prav tako pohodi niso zajemali preizkusa telesne kondicije. Isti namen so dosegli drugače: obveznikom, ki so jih poklicali na izpit, so samo povedali dan in uro ter »orientir« v Dolomiti, kjer je bil start — do tja pa so si morali pot najti sami. Tekmovalci so bili navdušeni.

V načinu učenja in preverjanja znanja so tako vsekakor dosegli korak naprej. Po njihovem — in s tem povsem soglašamo — ni toliko pomembna številka, da je bilo na izpitu poklicanih toliko in toliko članov, da jih je prišlo toliko in toliko in da jih je izpit toliko in toliko opravilo. Pomembno je to, da so priprave na izpit ter sam izpit tesno povezali, da so pri članih dosegli stopnjo, ko ni šlo več samo za obvezno udeležbo, marveč se je izpita vsak celo z veseljem udeležil in sodeloval z vsem srcem. S tem pa so že blizu tiste ustvarjalnosti, ki jo v dobrih obrambnih pripravah pričakujejo od udeležencev.

Veliko vredno je še eno dejstvo. Na pohodih viških rezervnih starešin s tehniko — npr. z radijskimi postajami — niso ravnali povabljeni člani radioamaterskih klubov, četudi je tudi tako sodelovanje zelo zaželeno. V ZRVS Vič-Rudnik imajo sprejemno-oddajne postaje sami in so za zveze na orientacijsko-taktičnih pohodih poskrbeli sami člani ZRVS. S tem pa je bilo tudi za tiste, ki sami niso tekmovali, marveč so skrbeli za »infrastrukturo«, poskrbljeno za urjenje itd., itd., da ne omenjamo zelo dobro organizirane zdravstvene službe na teh vajah in prav vzornega sodelovanja milice.

Strelce imajo med svojimi rezervnimi starešinami odlične, to smo že videli. Vendar še vedno niso zadovoljni. Radi bi dosegli — glede na to, da jim tudi orožja ne manjka — da bi prav vsak rezervni starešina lahko za vajo streljal vsaj enkrat na teden, in to s čimveč orožji. Zavedajo se, da strelske uspehe lahko zagotovijo samo vaja in še enkrat vaja. Še kako znani pa so primeri, ko pridejo na republiško orientacijsko-taktično tekmovalci, ki tam skoraj prvič v življenju streljajo s pištolo ali brzostrelko (če seveda ne upoštevamo streljanja, ki so ga imeli še v šoli za rezervne starešine). Čemu takemu se v občinski organizaciji Vič-Rudnik vsekakor želijo izogniti. Vsak njihov član naj bi postal resnično dober strelec z vsem strelskim orožjem. Možnosti za to bodo na vsak način skušali zagotoviti.

Takole opisati vso dejavnost občinske organizacije ZRVS, je nemogoče. Zdaj bodo npr. viški rezervni starešine imeli seminarje o Zakonu o ljudski obrambi ter o

Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o notranjih zadevah in sklenili letošnji program strokovnega usposabljanja s predavanjem o aktualnih dogajanjih v svetu. Za piko na i bodo imeli še streljanje s puško-mitraljezom ...

Pri skupnem delu z mladino so se viški rezervni starešine letos usmerili v »popularizacijo« naše samoobrambe. Imeli so posebno predavanja za mlade, ki so se zbrali v pohodne enote, neposredno pa so tudi pomagali pri pouku obrambe in zaščite na viški gimnaziji, pri čemer so učence seznanili tako z orožjem kot s koncepcijo SLO.

Na slehernem koraku se potrjuje trdna zavest rezervnih starešin iz občine Vič-Rudnik ter njihova odločenost, da prav z vsako potezo, s slehernim dejanjem utrjujejo bratstvo in enotnost ter s tem obrambno moč domovine. Navezali so stike in sklenili sodelovanje z rezervnimi starešinami s Trešnjevke v Zagrebu, iz Čukarice v Beogradu, iz Skopja II. ter iz Sarajeva.

Potem ko je maja Posočje prizadel potres, je občinski odbor iz svojega sklada skupne porabe takoj nakazal na zbirni račun milijon starih dinarjev, povrhu pa so se tudi instruktorji seminarjev ter sodniki in organizacijsko osebje orientacijsko-taktičnih pohodov soglasno odpovedali dnevniciam ter tako zbrali še dodatnih dobrih 600 tisoč starih dinarjev. Tako je samo občinska organizacija ZRVS Vič-Rudnik nakazala Posočju 16.000 novih dinarjev. Zaradi take solidarnosti vsega ljudstva pa se Posočje danes na novo rojeva ...

Viški rezervni starešine se vzajemno izobražujejo tudi na idejnopoličnem področju. Med njimi je danes že okrog 35 odstotkov komunistov, predlaganje in sprejemanje pa teče kot nenehna akcija. Poleg tega stalno skrbe tudi za napredovanje. Iz vrst rezervnih starešin, ki so bili borci NOV, so zdaj 136 oficirjev predlagali za izredno napredovanje v višji čin, ob njih pa tudi 74 nižjih oficirjev. Hkrati je bilo pozitivno rešeno redno napredovanje za 222 oficirjev in 528 nižjih oficirjev.

In kakor smo že zapisali, to še zdaleč ni vse, kar bi mogli zapisati o občinski organizaciji ZRVS Ljubljana Vič-Rudnik. To so samo temeljne značilnosti, ki dajejo tej organizaciji podobo. Drugače pa bomo o njenih članih zagotovo še brali. Prav kmalu: pripravili so namreč 19 ekip, ki bodo sodelovale na odprtem športnem prvenstvu ljubljanskega armadnega območja v letošnjem decembru, ko bo Jugoslovanska ljudska armada praznovala svoj 35. rojstni dan. Vičani bodo ta praznik vsekakor dobro proslavili.

MIROSLAV ULČAR

ENERGOINVEST Sarajevo
TOZD Tovarna transformatorjev
LJUBLJANA – ČRNUČE

PROIZVAJA MOČNOSTNE TRANSFORMATORJE
DO 30 MVA MOČI IN DO 132 kV NAPETOSTI Z REGULACIJO IN
BREZNJE POD BREMENOM TER SPECIALNE TRANSFORMATORJE

CESTA 24. JUNIJA ŠTEV. 3
 61231 ČRNUČE — P. P. 2
 TELEFON: 061/343-071
 TELEX: 31685 YU ETRA
 TELEGR.: ENERGOINVEST ČRNUČE
 ŽIRO RAČUN: 50102-601-21121

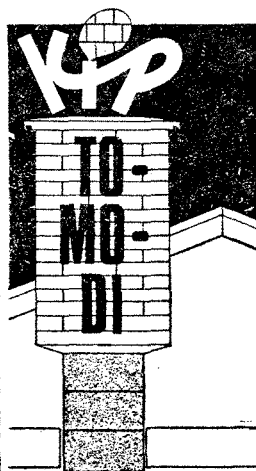
PALK 7302 A-S
 DOMŽALE

PALETNI ALUMINIJASTI KESON

PALK nadgradnja je rezultat razvojno-inovacijske naloge na področju standardizacije transportnih sredstev. Naloga je bila kreditirana s sredstvi RAZISKOVALNE SKUPNOSTI SLOVENIJE SBK, LJUBLJANSKE BANKE in izvajalca AVTOSERVISA, Domžale. Pobudo in tehnične zahteve je dalo transportno podjetje INTEREUROPA — Koper. Za izvirnost iznajdb je bila podeljena nagrada SKLADA BORISA KIDRIČA.

AVTOSERVIS
 Ljubljanska cesta 1
 61230 Domžale
 telefon 72-831 — Telegram
 AS — Domžale

Uporablja se za peči in kotle
 od 4.000 do 100.000 Kcal/h

Informacije in strokovni nasveti:

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE

61000 LJUBLJANA, Opekarska 13
 Tel.: 22-113, 20-641
 Telex: 31 420 YU KIP

TOPLI

MONTAŽNI DIMNIK

Z GIBLJIVO

KISLOODPORNO

OGNJESTALNO

ŠAMOTNO CEVJO

Borci, invalidi, rezervni vojaški starešine! Pri gradnji svojega doma se posvetujte s strokovnjaki Montažno industrijskega podjetja

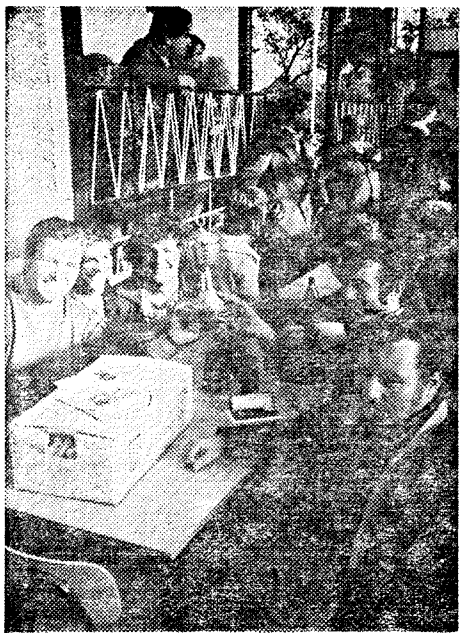
tovarna KOVINSKEGA
OKOVJA
TACEN 38

LJUBLJANA — ŠENTVID

Brzjavni naslov: KOT Ljubljana
 Tel.: H.c. 51-244, direktor 51-146
 Železniška postaja: Vižmarje
 Poštna številka 61210

Izdelujemo okovje za kožno galanterijo, okvirje za damske torbice, raznovrstne ključavnice in okovje za kovčke, aktovke in razne športne rekvizite, konzervne nožke, ščitnike, žebličke in raznovrstne modne zaponke za obutveno industrijo, okovje za gramofonske kovčke. Vsi izdelki so v nikljani, zlati barvi, patinirani in barvnih izvedbah po želji naročnika.

Vsem cenjenim odjemalcem se priporočamo in garantiramo za kvaliteno blago in solidno postrežbo.

Ekipa ZRVS in ZSM iz Pekre-Limbuš s pokalom

PONOSNI NA ZMAGO

Kot smo že poročali, je na nedavnem občinskem orientacijsko-taktičnem tekmovanju ZRVS Maribor, ki je bilo v Koreni, ekipa rezervnih starešin in mladinska iz Pekre-Limbuš dosegla ekipno prvo mesto.

Osnovna organizacija ZRVS Pekre-Limbuš je maloštevilna in tudi po obstoju zelo mlada, saj je bila ustanovljena šele lani. Pred tem so bili njeni člani vključeni v osnovno organizacijo Maribor-Studenci. Že ob začetku, da bi bili poslej kot samostojna osnovna organizacija, so pokazali njeni člani vso potrebno zagnanost. Toda to ni bila trenutna ali pa začasna zavzetost, ampak se je ta prizadevnost manifestirala tudi naprej. Tako, na primer, z vso resnostjo uresničujejo svoj program dela in izpolnjujejo še druge naloge ter se trudijo, da bi pri tem dosegli kar največ. Pri vsem tem jim seveda veliko pomaga Ivan Gradišek, komandant conskega štaba teritorialne obrambe, ki je njihov član.

Toda še tako izdatna in strokovna pomoč navsezadnje tudi nič ne pomeni in ne zaleže, če ni tistega osnovnega prizadevanja med člani. Doseženi uspeh — ekipna zmaga osnovne organizacije ZRVS in seveda mladinske, je po našem mnenju rezultat stalnega in sistematskega dela ter pravilne razdelitve dela. Da je to res, govorijo podatki za posamezne vrste, ki jih je ugotovila glavna komisija na nedavnem občinskem orientacijsko-taktičnem tekmovanju.

Ekipa ZRVS je v posameznih vojaških disciplinah dosegla naslednje rezultate: iz vojaške teorije 78 odstotkov možnih točk, v streljanju s pištolo 40 odstotkov, v reševanju taktične in topografske naloge ter v orientaciji v vseh treh primerih 100 odstotkov, medtem ko v metanju ročne bombe 50 odstotkov.

Približno take rezultate je dosegla njihova mladinska ekipa: pri orientaciji 100 odstotkov, iz vprašanj statuta ZSMS 92 odstotkov, topografije 93 odstotkov, v metanju ročne bombe in v streljanju z malokalibrsko puško pa po 50 odstotkov.

Dosežene ekipne zmage so bili seveda zelo veseli, zlasti še zaradi tega, ker so se med 27 ekipami ZRVS in 25 mladinskimi uvrstili na prvo mesto.

Tekst in posnetek:
DRAGO MIKLAVEC

OBCINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

ZIRI

Dne 23. oktobra 1943 so enote 31. divizije osvobodile Ziri.

DVOR PRI ŽUZEMBERKU

Dne 26. oktobra 1941 je bila blizu Brezove rebri ustanovljena 1. Novomeška četa.

SEMIC

Dne 28. oktobra 1941 so se belokranjski partizani prvič spopadli z italijansko vojsko.

BREŽICE

Dne 28. oktobra 1941 je bila ustanovljena 1. Brežiška četa.

SKOZI MUZEJ JLA

Iz Beograda nam piše Milan Vogel

Beograd se poleg drugih znamenitosti lahko pohvali tudi z Muzejem JLA na Kalemegdanu. V njem so zbrani predmeti iz stare in novejšje vojne zgodovine jugoslovanskih narodov, iz narodnoosvobodilne vojne in tudi iz zgodovine drugih dežel sveta. Tod je zbranih približno petnajst tisoč predmetov (različna orožja, uniforme, bojne zastave, dokumenti, umetniška dela naših znanih umetnikov). V bogati fototeki je približno petintrideset tisoč fotografij in trinštirideset zgodovinskih albumov. V strokovni knjižnici je skoraj šest tisoč knjig in periodike, od tega približno polovica v tujih jezikih.

Začetki Vojnega muzeja, kot se je v začetku imenoval, segajo v leto 1878, za javnost pa je bil odprt leta 1904. Takoj po osvoboditvi so začeli zbirati gradivo iz narodnoosvobodilne vojne za novoimenovani Muzej jugoslovanske ljudske armade. Zbrano gradivo so začeli obravnavati tematsko in leta 1952 sta bila odprta oddelka »Nastajanje JLA« in »Vojna zgodovina jugoslovanskih narodov«. Ob dvajseti obletnici revolucije je muzej dobil nove prostore, v katerih je lahko svoje znanstveno in prikazovalno delo še razširil.

OD SAMA DO KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Obiskati muzej enkrat ali dvakrat je premalo, da bi si lahko ogledal v 53 prostorih predstavljeno zgodovino. Ko se začneš seznanjati s časi pred prihodom Slovanov na Balkanski polotok, Južno Panonijo in Vzhodne Alpe, ti predstavijo še kratek pregled vojnogodovinskih dogajanj na našem ozemlju do 6. stoletja.

V prvih prostorih muzeja se srečamo Slovenci s Samovo plemensko zvezo (623—658) in Karantanijo ter z najpomembnejšimi dogodki vojne zgodovine srednjeveških južnoslovanskih držav do prihoda Turkov.

Naslednji kompleks predstavlja vojno-zgodovinski položaj jugoslovanskih narodov od prihoda Turkov na Balkanski polotok in njihovih osvajalnih pohodov v Srednjo Evropo, do prvega srbskega upora. Nazorno je prikazano vojskovanje hajdukov in uskokov, njihova noša in orožje, pa tudi usoda ujetih hajdukov — smrt na »čengalamah« (z nabijanjem na kol).

Posebno poglavje v tem obdobju predstavljajo kmečki upori. Na posebni karti je prikazan slovenski kmečki upor leta 1515. Ob tristoletnici kmečkih uporov je muzej leta 1973 odprl posebno razstavo, ki je prepovala številna jugoslovanska mesta.

V naslednjih prostorih pritičja so razstavljeni predmeti in ilustracije iz bojev jugoslovanskih narodov za dokončno osvoboditev izpod turške oblasti ter bojev proti imperialističnim težnjam avstroogrskih monarhije konec 19. in v začetku 20. stoletja. Srečamo se z zgodovinskimi imeni, kot so Karadžordje, Janko Katić, Vasa Čarapić, knez Mihajlo (vodja prvega in drugega srbskega upora 1904 in 1915. leta) V nas se zastrmijo lobanje z detajla niške Čelekule, v katero so Turki leta 1809 vžigali 592 obglavljenih upornikov. Prikazani so upori v Bosni in Hercegovini, Ilindenski upor Makedoncev proti turškemu fevdalnemu sistemu leta 1903, balkanske vojne leta 1912 in 1913, ter prva svetovna vojna do nastanka kraljevine Jugoslavije.

RAZVOJ NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA V JUGOSLAVIJI

V muzeju JLA v Beogradu je najboljše prikazan narodnoosvobodilni boj naših narodov in narodnosti. Temu poglavju naše zgodovine so namenjeni muzejski prostori v prvem nadstropju. Obiskovalci se lahko seznajajo z razvojem kraljeve vojske ter s pripravami KPJ na obrambo naše domovine pred fašistično agresijo. Ogleda si lahko tudi spisek jugoslovanskih državljansko-prostovoljcev v španski državljanski vojni, v kateri je sodelovalo več kot dva tisoč Jugoslovancev.

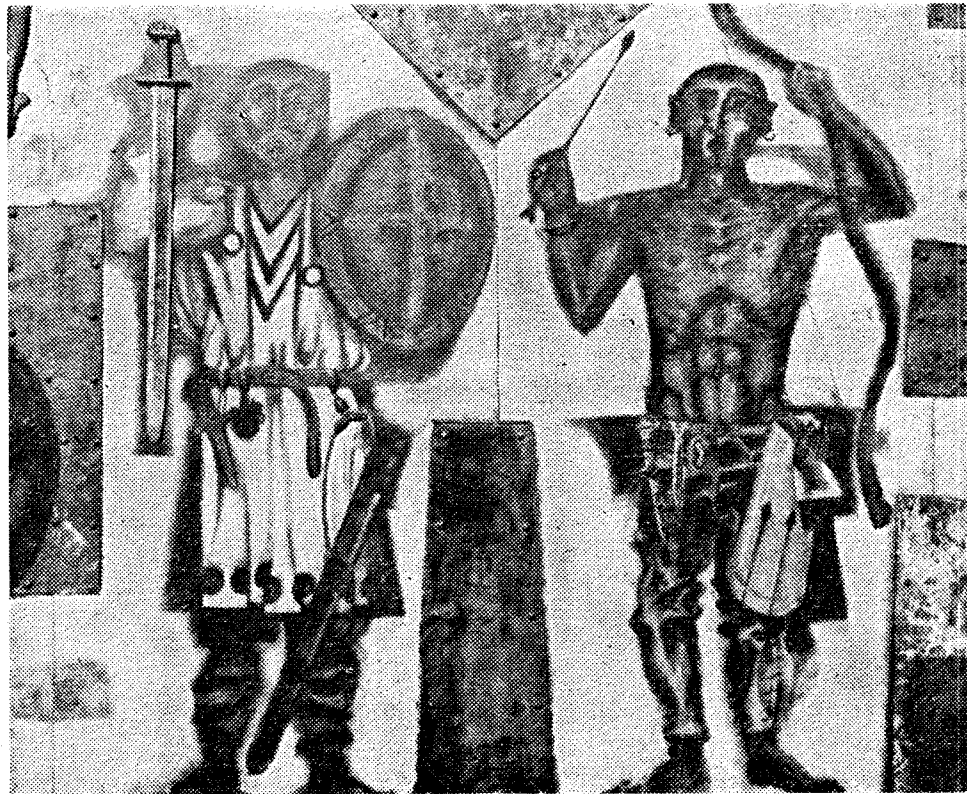
Ostali prostori predstavljajo enkratno muzejsko celoto razvoja narodnoosvobodilnega boja od prvih vstaj v posameznih pokrajinah, formiranja in delovanja partizanskih odredov, formiranja regularnih enot: brigad, divizij in korpusov NOV Jugoslavije, do glavnih operacij proti okupatorju in domačim izdajalcem. Nadalje spoznamo formiranje posameznih rodov naše vojske ter vlogo Vrhovnega štaba in tovariša Tita za naš osvobodilni boj. Na koncu so prikazane zaključne operacije v drugi svetovni vojni na jugoslovanskih tleh.

Med podatki iz Slovenije se najprej srečamo z nastankom Krimskega odreda in s »Slovenskim poročevalcem« (z dne 25. juli-

ja 1941), ki med drugim poroča: »Strel, ki ga je sprožila zločinska okupatorska roka, je smrtno zadel slovenskega kulturnega de-

lavca in prešernoslovca Avgusta Zigona. Ko se je vračal domov, so ga ustrelili v hrbet karabinjerji.«

Slovenski in hrvaški vojščak

KAMILO BREŠAN: Nedosežen cilj podpolkovnika Caralla

2. nadaljevanje

Oba sta planila v dir, skupaj z nemškimi oficirji, ki je že tekel pred njima, proti gostilni Na klanecu, ki je bila požgana, tako kot tudi vse ostale hiše v okolici. Voznik ni prišel daleč. Partizanski rafali so ga dokaj hitro zrušili. Nemški in italijanski kapetan sta bežala še približno sto metrov, nato pa sta se obrnila proti gozdu na levo. Hkrati z njunim oddaljevanjem je tudi streljanje slabelo.

Vse to je trajalo le nekaj minut. Sredi tega sta se Boris in Zdenko samostojno oddalila za zasledovanje beguncev. Oborožena z brzostrelkami sta tekla za njima in občasno zastajala in streljala.

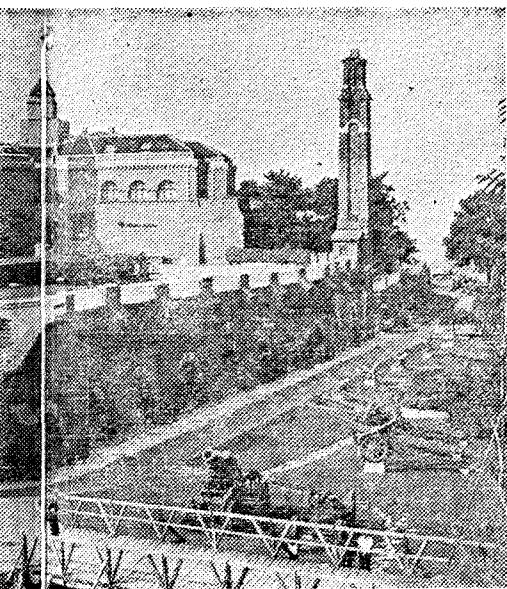
V času, ko sta Zdenko in Boris zasledovala begunca, se je del borcev spustil do ces-

te in zbral okoli avtomobila. V njem je na prednjem sedcu ležal ubit podpolkovnik Carallo. V avtomobilu smo našli (na zadnjem sedcu) zemljevid, neodposlano pismo in listek. Pri podpolkovniku smo našli še pištolo, daljnogled, busolo, uro in nekaj denarja. V prtljajniku je bila le posoda z bencinom, Operacijsko karto je vzel komandant bataljona. V pismu je podpolkovnik Carallo sporočal ženi, da jo bo obiskal za božične praznike. Spominjam se, da sem na hitro prebral vsebino kratkega zapiska na listku. Šlo je za sporočilo (brzobjavko) neke druge enote, ki je bilo namenjeno podpolkovniku Carallu. Na 3—4 vrsticah je bilo zapisano s svinčnikom in v italijanščini, da je Čepovan zaseden in da je pot do Čepovana prosta. Listek je bil brez podpisa. Na podlagi tega smo sklepali, da se

je podpolkovnik Carallo skraj brez skrbi peljal na čelono proti Čepovanu. Hkrati smo bili tudi opozorjeni, da je Čepovan v sovražniških rokah.

Zatem smo skušali poriniti avto v grapo na severovzhodni strani odcepa za G. Lokovec. V tem smo le delno uspeli, ker je avto obstal na kamniti ogradi ob robu cestišča. Ves ta čas je bilo slati v gozdu občasno streljanje.

In nenadoma smo zagledali dve skupini sovražniških vojakov in sicer eno na cesti pri gostilni »Na klanecu«, ki je bila od nas oddaljena približno 800 metrov, druga pa je prihajala iz smeri G. Lokovca. Komandant bataljona je takoj izdal povelje za umik proti gozdu. Približno 10 minut pozneje smo se ustavili na nekem križišču gozdnih poti. Tu smo se sreča-

NOVOCAJO

Za mladega človeka je še posebno zanimiv partizanski zakon, katerega tretji člen govori o dolžnostih in pravicah partizanov. »Partizan mora imeti čvrst značaj, do poveljnika in tovarišev mora biti iskren, globoko vdan osvobodilni stvari slovenskega naroda in delovnega ljudstva, potrpežljiv in poln samoobvladovanja v vsakdanjih naporih, biti mora hraber, iniciativen, hladnokrven, odločen v boju s sovražnikom, skromen, nesebičen in tovariški v razmerju do svojih bojnih tovarišev...« Poleg kopice drugih zanimivosti nam muzej predstavi ljudsko iznajdljivost, ki se je potrdila tudi med vojno. V »sobi svobode« so razstavljeni odlikovanja padlih in umrlih narodnih herojev, katerih imena so vklesana v marmorno ploščo.

V zadnjem muzejskem prostoru je na kratko prikazan skokovit razvoj JLA po osvoboditvi. V vsakem primeru pa je ta, več kot skromen zapis o Muzeju JLA na Kalemegdanu, le vzpodbuda tistim, ki bodo obiskali Beograd, da bi v vsakem primeru usmerili korak tudi na Kalemegdan. Sam vem, da se bom tja še vrnil.

NOVA GORICA

BORCI SO ŠLI POMAGAT V POSOČJE

Na pobudo odbora 1. Prekomorske brigade, ki ima domovino v Novi Gorici, so nekdanji pripadniki te enote in drugi borci odšli 10. t.m. na enodnevno delovno akcijo na Tolminsko. Njihove skupine so v času

od 8. do 16. ure pomagali odstranjevati ruševine in postavljati montažne hiše v vaseh Smart in Ladra. Domačini so jim izrazili svojo hvaležnost, ko so videli kako živo je še staro tovarštvo. Borci so zato sklenili, da pridejo pomagat še enkrat.

Zveza združenj borcev NOV Nova Gorica poziva vse odbore domiciliranih enot in člane borčevske organizacije nasploh, da posnemajo dejanje teh 42 tovarišev in da se pridružijo tej humani akciji. Stroške prevoza z avtobusom bo poravnalo ZZB NOV iz sredstev, ki jih je prejelo kot pomoč prizadetim območjem.

ZZB NOV NOVA GORICA

LJUBLJANA

TEKMOVANJE PARAPLEGIKOV ZA HROVATINOV MEMORIAL

Sportno društvo paraplegikov Slovenije je že sedmič počastilo spomin profesorja Bojana Hrovatina, pionirja invalidskega športa, ki se je v Zavodu za rehabilitacijo invalidov posvetil ljudem, ki morajo živeti v vozičku.

Petdeset paraplegikov se je minulo soboto zbralo v športnem parku na Kodeljevem in se pomerilo v lahki atletiki. Prvič je bila na sporedu nova panoga, lahkostrelstvo, na kraju pa so se pomerili še v karkarju.

Zmagovalci v atletiki so bili: I. skupina — Tatjana Šušteršič, II. skupina — Pavla Sitar, III. skupina — Julčka Kralj, IV. skupina — Frančiška Severac in V. skupina — Draga Lapornik. Pri moških: Ivan Pibernik, Jože Okoren, Viktor Rupnik, Marjan Peternel, Milivoj Žiberna itn.

Organizacija je bila brežhibna. Iz vrst tekmovalcev je bila izbrana reprezentanca. Tekmovalcem paraplegikom želimo najlepše športne uspehe tudi pri nastopih v tujini. VINKO BOVCON

KOPER

PREIZKUŠNJA TEORETIČNEGA IN PRAKTIČNEGA ZNANJA

V počastitev 35. obletnice vstaje jugoslovanskih narodov in 35. obletnice JLA sta Odbor obalno-kraške regije ZRVS in Obalno-kraška konferenca ZSMS priredila taktično-orientacijsko tekmovanje, ki je bilo v soboto, 9. oktobra, v Strunjanu. Še pred osmo uro je završalo pred hotelom SALINERA — tu je bilo namreč zbirališče — in ko so bili vsi zbrani sta tekmovalce in goste pozdravila predstavnika prirediteljev tekmovanja. Za udeležbo res lahko rečemo, da je bila množična, saj je na tekmovanje v Strunjan prišlo nad 500 udeležencev.

Prijavljene tekmovalce so razporedili v 3-članske ekipe. Tekmovanje je obsegalo teoretični in praktični del. Najbolje so se odrezale v znanju zgodovine NOB in pro-

blematike samoupravljanja, uspešno so reševale tudi topografske naloge, le v streljanju z malokalibrsko puško so bile neko liko slabše.

Ko so posebne ocenjevalne komisije seštele pridobljene točke, je bilo nagrajenih kar 27 ekip in sicer:

— iz skupine »A« (ekipe ZRVS, PE, milice in JLA) je bilo nagrajenih 6 ekip; prehodni pokal je osvojila osnovna organizacija ZRVS Lucija;

— iz skupine »B« (ekipe srednjih šol) je bilo nagrajenih 6 ekip;

— iz skupine »C« (ekipe specializiranih društev in klubov ter ekipe osnovnih organizacij ZSMS) je bilo nagrajenih 5 ekip; posebno nagrado je dobila Lovska družina Koper;

— iz skupine »D« (ekipe TOZD — OZD) je bilo nagrajenih 5 ekip;

— iz skupine »E« (ekipe KS) je bilo nagrajenih 5 ekip.

Družbeno politični učinek tekmovanja je bil izrazit že po pestri udeležbi, prisostvovali pa so tudi predstavniki DPO, predsedniki skupščin in svetov za ljudsko obrambo obalnih občin. Zelo pozitivno je bilo tudi to, da so v posameznih skupinah enakopravno sodelovali profesorji in dijaki, direktorji in delavci ter predstavniki vseh struktur SLO, ne glede na to, kaj je kdo in kakšno funkcijo opravlja zunaj tekmovanja.

Prireditelja, ZRVS in ZSMS Obalno-kraške regije, sta prejela pohvalo za izredno organizacijo tekmovanja, v katerem je sodelovalo tako veliko število udeležencev. To je ob zaključku poudaril pokrovitelj srečanja, predsednik skupščine občine Koper, Mario Abram, ko je čestital zmagovalnim ekipam in nagradencem ter jim izročil prehodni pokal in praktične nagrade.

S. C.

RAVNE NA KOROŠKEM

PRIREDITVE OB KRAJEVNEM PRAZNIKU

V Ravnan na Koroškem so 10. oktobra slovesno proslavili krajevni praznik v spomin, ko je bil na območju takratnega Guštanja (sedaj Ravne) 12. oktobra leta 1942 ustanovljen prvi odbor OF.

Program v počastitev praznika se je že začel 7. oktobra, ko je bila borbena partija v kegljanju moški-ženske. Isti dan je bil odprt šahovski brzoturnir in rokometna tekma mladih iz kluba Fužinar — Slovenj Gradec. Naslednji dan je bila na Čečovju gasilska demonstracija (sodobno gašenje, ter reševanje stanovalev iz višjih nadstropij.) V soboto je bil kros smučarskih in alpskih tekačev ter tekme v plavanju za vse kategorije. Tisti dan je bila otvoritev novo asfaltirane ceste Ravne—Reka—Strojna. Na Čečovju pa tekmovalce mopedistov in osebnih avtomobilov v spretnostni vožnji.

Na sam dan proslave so se zbrali na Ravnan pripadniki civilne zaščite, gasilci, vozila AMD ter predstavniki drugih društev s praporji in z godbo ravnanskih železarjev krenili v povorki skozi mesto pred spomenik na Navrškem vrhu. Tu so se zborovalcem pridružili tudi taborniki iz koroške regije, kateri so dan prej odšli po poteh koroških partizanov in predali raport predsedniku krajevnega združenja. Slavnostni govornik je obudil spomine na zgodovinske dogodke v času NOB, ter pridobitve Raven po svobodi, saj so v letošnjem letu zgradili novo telovadnico, na Javorniku bodo začeli graditi novo šolo, asfaltirali ceste Ravne—Strojna, zgradili dosti novih stanovanj itd. Sledil je kratek kulturni program, kjer so sodelovali recitatorji, pevci moškega pevskega zbora »Pužinar«, slavlju pa je dal poudarek tudi pihalni orkester ravnanskih železarjev.

Udeleženci so z navdušenjem potrdili in poslali avstrijskemu generalnemu konzulatu v Ljubljani prostestno brzojavko zaradi preštevavanja slovenske manjšine in hujskaškega postopka Heimatdiensta.

FRANJO SREBOTNIK

ŽALEC

ŠIROKO ZASTAVLJENA AKCIJA

V okviru Tedna komunista, ki v letošnjem letu poteka pod geslom CLOVEK — DELO — KULTURA, so se tudi v žalski občini izvršile številne kulturne prireditve. Približati kulturo delavcu je bilo glavno vodilo odbora za izvedbo tedna komunista, prav zato je ta široka zastavljena akcija nalezela na ugoden odmev pri kulturnih delavcih in pri vseh občanah žalske občine.

Ta velika kulturna akcija, ki se je začela s proslavljanjem krajevnega praznika na Polzeli, je že ob začetku dala slutiti, da bo dobro uspela. V času od 2. do 17. oktobra je bilo poleg gledaliških predstav, pevskih koncertov, revije občinskih godb, otvoritve razstave likovnih amaterjev in razstave Ive Šubica, revije narodno zabavnih ansamblov in folklornih skupin in drugih

kulturnih prireditev, več problemskih konferenc o stanju kulture v osnovnih organizacijah ZK, SZDL v OZD in KS. V osnovnih šolah so učenci pisali spise o tematiki iz kulture. Med najpomembnejše dogodke v tednu komunista pa vsekakor sodi seja aktivna komunistov-kulturnih delavcev in pa seveda javna tribuna o kulturi z naslovom »DELAVCI IN KULTURA«, ki je bila izvedena v Tovarni nogavic na Pozeli.

S tednom komunista se kulturna akcija ne bo končala, marveč se bo razvijala naprej in še bolj kot doslej delavcem in delovnim ljudem približevala kulturo.

DARKO NARAGLAV

ŠMOHOR NAD LAŠKIM

PLANINSKA POT V SPOMIN NOB

Zadnjo nedeljo v septembru je bilo na planinski koči Smohor nad Laškim, v bližini kraja, kjer je delovala znana tehnika NESTL, pristrčno planinsko slavlje, na katerem so bile podeljene značke Savinjske planinske poti. Ugotovljeno je bilo, da je bilo dosedaj podeljeno 296 značk.

Savinjska planinska pot popelje planince mimo znanih krajev iz NOB v Savinjski dolini. Po njej so napoti po Dolini spomenikov na Resevno, kjer lahko obišče med drugim spomenik 1. Celjski četi, na delu poti, ki pelje k Domu ZB na Vrheh pa obišče spomenik 1. Revirski četi. Pot pelje čez Dobrovle, zibelko partizanstva na Štajerskem.

Zato je razveseljivo, da je to pot opravilo veliko število planincev, po njej pa jih hodi še veliko več, saj je naklada 2.000 Vodnikov, ki podrobno opisuje spomenike ob poti pošla in pripravljajo novo.

Da bi se pot še bolj približala planincu, je Telesnokulturna skupnost Žalec organizirala Trimčkovsko planinsko pot, ki vsako leto obsega del Savinjske planinske poti. Lani je to pot opravilo 318 planincev, letos pa se je napotilo čez Dobrovle, kjer so letos točke Trimčkove planinske poti, že preko 450 planincev.

Po poti gredo posamezniki in organizirane skupine. Tako so na primer mladinci OO ZSMS Griže popeljali pionirje osnovne šole Griže čez Dobrovle jim pokazali posamezne spomenike NOB in opisali tisto, kar se je med vojno dogajalo.

FRANC JEZOVIK

ŠEMPETER — NOVA GORICA

ULIČNI POVERJENIKI

V Šempetru pri Gorici so že dalj časa razmišljali, kako pospešiti delo organizacije ZB. Le-ta šteje preko 350 članov. Kako borce sproti seznanjati z tekočimi problemi, nalogami in njihovimi pravicami? Z dopisovanjem posameznikom ne bi ničesar dosegli, s sklicevanjem pogostejših sestankov članstva pa zaradi pomanjkanja prostorov ni mogoče. Odbor ZB je ta problem rešil še letos spomladi. Za vsako ulico je določil poverjenika. Na posameznega poverjenika odpade od 10 do 30 borcev, odvisno pač koliko borcev živi v ulici. Vseh poverjenikov je zdaj kar 19. Odbor ZB je menil, da bo njegovo delo uspešno le tako, če bo porazdeljeno na več odgovornih ljudi. Poverjenikom je pripravil sezname, na podlagi katerih obiskujejo borce na domovih. In kaj so z njimi razpravljali? Med borci NOV je še vedno vrsta nerešenih zadev. Veliko je bolnih in so potrebni zdravstvene pomoči, neurejene socialne razmere, tu in tam stanovanjsko vprašanje, uveljavljanje posebne delovne dobe, obnova postopka in podobno.

Poverjeniki pa rešujejo tudi druge zadeve. Akcije za izlete borcev, posojila za ceste, akcije za potresna področja, obiski nepokretnih borcev in ne nazadnje sodelovanje pri civilnih pogrebi borcev. Pri obiskih borcev pa ne pozabljajo zbirati novih naročnikov na naš list TV-15. Do sedaj so že zbrali preko 30 novih naročnikov. Nekateri poverjeniki (Justin Grosar, Ljudmila Hvalič in Cecilija Hrovatin) so naloge rešili v celoti.

Na sestanku poverjenikov, ki so ga imeli 12. tega meseca pa so sprejeli sklep, da bodo svoje delo še bolj poživili, posebno tisti, ki ga še niso opravili, obiskali vse borce na njihovih domovih. Borci NOV, ki še niso naročeni na TV-15, bodo seznanili z vsebino tega časopisa in jim svetovali, da se na istega naročijo.

Tako je odbor ZB v Šempetru prepričan, da bo svoje naloge uspešno reševal s pomočjo uličnih poverjenikov.

LEOPOLD KOTAR

ko-
el-
ra-
ni,
ko-

niti
od-
ko-
us-
na
ce-
sli-
lja-

da-
vih
ces-
ru-
ena
uga
G.
ljo-
za
žno
us-
go-
ča-

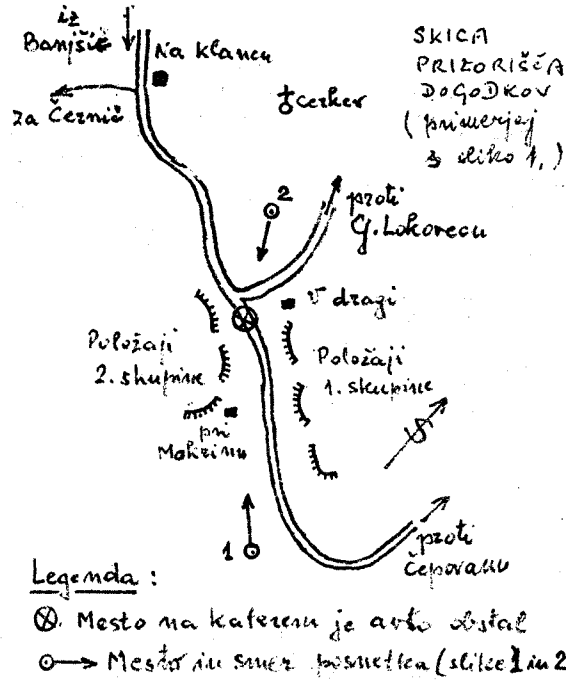
li s tovarišema Zdenkom in Borisom. V nekaj besedah sta nam povedala kaj se jima je pripetilo. Nemškega in italijanskega kapetana sta preganjala dober kilometer

poti. Nemški kapetan je bil precej agresiven. Večkrat je obstal in streljal. Njegovo streljanje pa ni bilo učinkovito. Borisov in Zdenkov ogenj je bil bolj uspešen. Ra-

nila sta italijanskega kapetana. Le-ta se je z zadnjimi močmi uspel skriti v grmovje. Nemški kapetan je zapustil ranjenega tovariša in se podal v beg. Po krajšem iskanju sta naša obveščevalca le našla italijanskega kapetana, ki je bil ves prestrašen. Vzela sta mu orožje in ukazala naj ju sledi. Tedaj, povsem nepričakovano, sta opazila nekaj sovražnih vojakov, približno 10 metrov za seboj. Hkrati se je policijski pes pognal na tovariša Zdenka. Le-ta ga je s kopitom brzostrelke podrl na tla. Boris in Zdenko sta brž spustila nekaj rafalov na sovražnikove vojsake. Po vsej verjetnosti sta tudi tokrat dobro zadela. Vendar, časa za zadržavanje ni bilo.

V času njunega strnjenega pripovedovanja smo opazili, da ima Zdenko še eno »extra« brzostrelko. Šlo je za specialno avtomatično orožje, ki ga do tedaj še nismo videli in s katerim je bil oborožen italijanski kapetan. Za njuno pogumno dejanje ter srečno vrnitev smo jima čestitali.

Dalje prihodnjic

Strel v tilnik?

Slovensko ozemlje so si po zlomu stare Jugoslavije razdelili trije napadalci — Nemci, Italijani in Madžari.

Daljnosežne in podrobne načrte za zasedbo in prevzem oblasti na Spodnjem Štajerskem, Koroškem in Gorenjskem so Nemci s pomočjo organizacij švabsko-nemškega kulturnega in tudi za ta namen osnovanega nemškega inštituta za jugoslovski Gradcu, intenzivno pripravljali že več let pred začetkom napada na Jugoslavijo. Ideološko osnovo za vključitev naših dežel v meje nemške narodne skupine je »utemeljil« doktor Helmut Carstanjen, ravnatelj omenjenega inštituta. Podlaga njegove teze je teorija o treh skupinah prebivalstva na tem ozemlju.

Nemci so »tevtonili« po okupiranem ozemlju s sredstvi in na način, ki našim ljudem ni prinesel samo štiri leta žrtve in trpljenja, smrti in ponižanj, temveč jih je pehal v najmračnejše suženjstvo. Nikakršnega dvoma ni, da je slovenskemu narodu z razdelitvijo in potujčevanjem grozila nacionalna poguba. Takoj in brezobzirno so z nenavadno naglico začeli rušiti najvidnejši steber slovenstva in po njihovem mnenju tudi zadnjo pregrado, ki je tedaj še ločila prebivalce teh pokrajin od naroda zavojevalcev — to je slovenski jezik. Njegova prepoved je povsem onemogočila sleherno kulturno manifestacijo.

Vse početje pa je imelo dvojno plat: po eni strani so prepričani o svoji rasni večvednosti sodili, da nam morajo odvzeti vse kulturne spomenike preteklosti, zakaj sužnji ne marajo in ne smejo imeti tradicij, po drugi pa so zatrjevali, da »nemški vrtci, šole, jezikovni tečaji in knjižnice, ki bodo ustanovljene povsod po vsej deželi, ne bodo pripomočki, ki so namenjeni germanizaciji tujega naroda, temveč roka, ki jo podajajo spodnještajerskim kmetom in delavcem, da bi jih z njo pripeljali nazaj v skupnost nemškega naroda«.

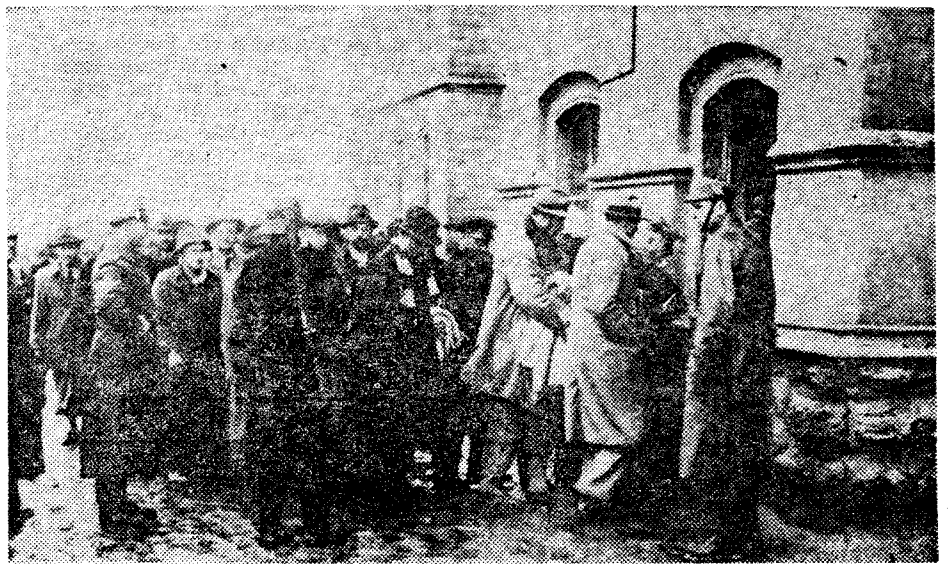
To ni osamljen primer dokazovanja, da je spodnještajersko po svoji nacionalni pripadnosti nemško, zakaj ljudstvu so hoteli z vso silo vteptati v glavo, da spodnještajerci niso Slovenci, temveč le drugače govoreči Nemci. Neogibna posledica tega tolmačenja je bilo nenehno poudarjanje, da

imajo »sveto nalogo prebivalstvo spodnještajerske z nemško krvjo, toda s tujim jezikom, pripeljati nazaj v nemško narodno občestvo«.

Torej ni potrebno posebej poudarjati, da so si za enega osnovnih ciljev zadali nalogo: temelje kulturnega življenja Slovencev na ozemlju, ki so ga zasedli, povsem uničiti.

ZBIRALNA TABORIŠČA — MALI »PEKEL«

Nagle in množične aretacije Slovencev, ki so kmalu napolnile zapore na spodnjem Štajerskem, so zahtevale ustanovitev večjih zbirnih taborišč. Nemški preseljevalni štab jih je ustanovil najprej v Mariboru, Celju, Smartnem pri Slovenj Gradcu in na Borju pri Ptuj, kasneje pa še na gradu Rajhen-

Prihod aretiranih Slovencev v taborišče v meljski vojašnici v Mariboru aprila 1941

burg pri Krškem. Šmarsko taborišče je bilo le prehodno, upravljal pa ga je SS — untersturmführer Sepp Strohmeyer.

V Slovenj Gradcu se je pojavila nemška varnostna policija 16. aprila. Takoj je začela s pomočjo domačih Nemcev loviti slovenske izobražence. Največ so jih aretirali med 21. in 26. aprilom. Najprej so jih zapirali v čakalnice železniške postaje v Slovenj Gradcu. V bivšem župnišču so uredili prehodno taborišče za osebe, ki so jih nameravali izgnati. Že aprila je bilo tam zaprtih 61 oseb iz Mislinjske doline in 36 oseb iz Saleške doline. Tudi iz tega taborišča so pred izgonom pošiljali ljudi v Maribor (10. maja npr. vseh 16 zaprtih duhovnikov, med njimi tudi pisatelja Franca Ksaverja Meška) ali pa v Rajhenburg.

Režim v omenjenih taboriščih je bil še najbolj podoben režimu v koncentracijskih taboriščih prve, to je lažje stopnje. V njih sicer ni bilo plinskih celic in krematorijev, toda nič manj poniževanj, sramotenj in duševnih muk kot v koncentracijskih taboriščih. Aretirane so nacisti v taboriščih, tako tudi v Smartnem, zasmehovali in sramotili zato, ker so bili Slovenci, posebej pa so jih sramotili zato, ker so bili izobraženci. Mladi nemški policisti so počenjali z njimi vse, kar so si izmislili. Posameznike so za najmanjšo kršitev taboriščnega reda zapirali v takolimenovane bunkerje, betonirane kleti v podzemlju, kjer so jih pretepali, jim zbijali zobe, lomili rebra.

V tukajšnjem taborišču so zapornike zapirali v dimnik, kjer so lahko stali le sključeno. Nacisti so posebno uživali v tem, da so zapornike strašili z orožjem.

Aretirane so nacisti tudi v tem taborišču začeli politično in rasno preverjati. Da so to počeli tudi v Smartnem, govori ohranjen seznam zaprtih Slovencev z dne 14. maja 1941. Ohranjen je dokument, da so 4. junija od tod prepeljali 54 zapornikov v Rajhenburg.

Taki so podatki povzeti iz knjige dr. Toneta Ferencja »Nacistična raznarodovalna

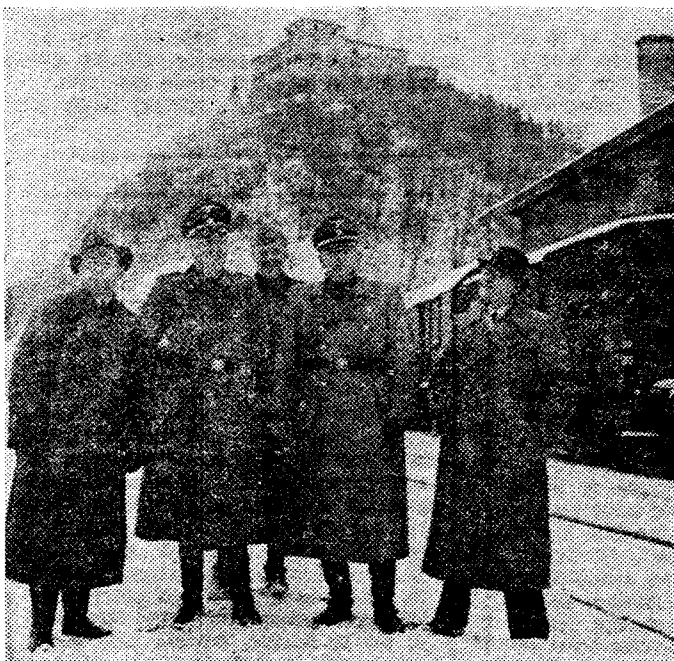
politika v Sloveniji v letih 1941—1945« in iz razprave »Taktika okupatorjev pri zatiranju slovenske kulture«.

METODE, KI SO NAM ZNANE

Dandanes se nam zastavlja primerjava, kako se v naši neposredni bližini, tam onstran naše severne meje, ob preganjanju in zatiranju slovenske besede, danes rojeva in stopnjuje odpor slovenske in hrvatske manjšine proti ljudem od včeraj. Nedavni zbor slovenskih partizanov, ki so se borili na Koroškem, in partizanov, združenih v Zvezi Koroških partizanov v sosednji republiki Avstriji, ki je bil v Logarski dolini, je dal nekaj upoštevanja vrednih pobud. Se kako razumljivo je torej ogorčenje, ki ga kažejo delovni ljudje širom po Sloveniji in po vsej Jugoslaviji do neodgovornega odnosa avstrijskih oblasti do državne pogodbe. Ta pogodba je tej deželi prav z našo pomočjo omogočila neodvisnost in enakopraven položaj v družbi svobodnih narodov. Mi vemo, da so prej opisana grozodejstva izvrševali ljudje, ki se dandanes združujejo v koroškem Heimatdienstu in drugih neonacističnih organizacijah. Zavedati se moramo, da jim vodstvo te države dovoljuje neoviran in nemoten obstoj in razvoj, ter da predstavljajo nevarnost, da bi v taki ali drugi obliki ponovili to, kar smo na sebi občutili še nedavno tega.

Splošne in podrobne ugotovitve o taktičnih potezah nemških okupatorjev, so povsem enake metodam ljudi, ki danes upirajo nezalostno gonjo proti koroškim Slovincem in gradiščanskim Hrvatom. Tako nebrzdano ravnanje se stopnjuje celo do grozljive: »Prihodnjič dobiš strel v tilnik!« Ob takih pretnjah sta torej povsem jasna namen in delovanje štajerske domovinske zveze, to je razvpitega Steirischer Heimatbunda in zloglasnega koroškega Heimatdiensta: pri odstranitvi vseh zavednih Slovencev sta si povsem istovetna, le da je šlo pri prvem za ozemlje Spodnje Štajerske, pri drugem pa za koroške Slovence in Gradiščanske Hrvate.

FERDO FISER

Na rajhenburški železniški postaji 7. novembra 1941; Himlerjev štab za izganjanje Slovencev (drugi z desne cesarjevski general Kurt Hintze).

Iz taborišča Dachau v Flossenbürg

Bil je vroč poletni dan leta 1943, ko so v taborišču Dachau »odbrali« približno trideset ljudi. V glavnem so bili Čehi, Poljaki in Rusi, med njimi sta bila samo dva Slovence: Blaž Ramšak, kmet iz bližine Nazarja in Franc Iković, gozdni delavec iz Solčave. Spoznala sta se med transportom in bila vesela, ko sta ugotovila, da sta oba iz Zgornje Savinjske doline. Ramšak je pripovedoval, kako so nekega dne prišli k njemu preoblečeni gestapovci in govorili, da so partizani. Nahranil jih je, popoldne pa so prišli ponj in ga odpeljali v celjske zapore in pozneje v Dachau.

V predmestju Flossenbürga, na češki meji, so jih stropali v veliko, staro hišo, kjer so odslej stanovali. V sobah so bile postelje v tri nadstropja. Spala sta skupaj, v eni postelji. Hrana je bila slaba. Vsak dan so jih tepli. Vstajati so morali ob šesti uri. Po umivanju je bil zajtrk, nato so odšli zastraženi v mesto, kjer je bilo neko skladišče gradbenega materiala. Na ramena so jim naložili velike lesene bloke

za gradnjo barak. Nosili so jih po glavni cesti v taborišče, ki je bilo na vrhu hriba. Takrat je bilo že približno dvanajst barak in iz dneva v dan se je taborišče večalo in sprejemalo nove žrtve.

Ramšak je bil živ in delaven. Nekega dne, bil je nemški praznik in v taborišču niso delali, je bilo treba izkopati strniščno jamo. Ko je esesovec pozval prostovoljce, se je javil Ramšak. Ko je opravil delo, je dobil dvojno porcijo hrane. In na spisku za dvojne porcije je ostal tudi kasneje. Samo še Čeh Zakrajder, ki je bil v pisarni, je dobival po dve porciji in nihče drug. Tako je prišel tudi Franc do dodatka, ker mu je Ramšak odstopil del porcije.

Franc je bil v tem taborišču približno pol leta. Delal je pri gradnji ceste in barak. Videl je mnogo ljudi, ki so umirali zaradi lakote in trpljenja.

Bilo je 24. februarja 1944, ko so Nemci ponovno prišli in odpeljali iz Solčave Franca Ikovića iz Kresije, Franca Pečovnika, p. d. Martinca in tri Ušovnikove sinove:

Janeza, Roka in Jožeta. Iz Luč so odpeljali kmeta Speha in Minarja. Tudi v Ljubnem so se ustavili, pobrali še nekatere in ko so prispeli v Celje, je bila že tema. Pot so nadaljevali do Kidričevega, kjer so jih razmestili po barakah. Dan za dnem so morali kopati järke za vodovod. Hrana je bila slaba, vendar pretepali jih niso. Tako so minevali meseci.

Bilo je 27. marca 1945, torkovo jutro v velikem tednu pred veliko nočjo. Franc se je odločil, da bo pobegnil. Najprej si je oblekel civilno obleko, shranjeno je imel v omari, nato pa še rjavo francosko obleko s površnikom do kolien. Pod njim je imel nahrbtnik s perilom.

Pred barako ga je opazil stražar. Hotel ga je odgnati v stražarsko sobo. Ker Franc ni poslušal ukaza, ga je policist zagrabil za roko. Franc se mu je izmuznil in pobegnil. Pomešal se je med množico, ki je odhajala na delo. Tekel je do barake za premo. V bližini ograje je stal drog. Bilo je še precej temno. Nahrbtnik je vrgel preko ograje, splezal po drogu, se pognal čez ograjo in stekel preko ceste v gozd. Tam je odvrzel francosko obleko in jo obesil na smreko.

Srečno je prispel na Pragersko. Hotel je poiskati primerno pot, da bi se izognil Slovenski Bistrici, kajti tam je bilo veliko policije. Pri tem mu je pomagala

neka ženska. Pokazala mu je pot in ga napotila do moza, ki je čistil drevje. Leta mu je pokazal najbližjo pot ob gozdu čez hrib in naprej po cesti v vas Apnenec. Tam ni bilo več nevarno.

Med potjo ga je dohitel kmet, ki je peljal stelo. Franc ga je poprosil, da je lahko prisedel in se varno pripeljal mimo nemške postojanke. Pozneje je nadaljeval pot peš in nekaj časa v družbi z voznikom lesa. Srečevali so ju celo policisti, pa ju ni na srečo nihče ustavil.

Ko je spet sam nadaljeval pot, se je ustavil v neki gostilni na hribu. Za mizo so sedeli štirje policisti in pili. Nazaj ni mogel več. Pozdravil je »Heil Hitler!« in sedel k bližnji mizi. Oddahnil si je šele, ko so policisti spili, plačali in odšli.

Bližala se je noč in s tem tudi policijska ura. Franc je bil utrujen. Prenočil je v neki uti blizu Zalca.

V Zalcu se je ustavil pri znanki Treziki, ki je bila tam poročena, se tam najedel in nekoliko odpočil.

Do Braslovč se je pripeljal s šoferjem, ki je vozil mleko, tam pa prisedel na voz k skupini desettih ljudi in tako se z njimi pripeljal do Mozirja, od tam pa peš do Luč, kjer je prenočil pri kmetu Pečovniku v Podveži. Tretji dan dolge in nevarne poti je srečno prispel domov.

ANTON IKOVIĆ

V spomin naprednemu vzgojitelju

V Postojni so 28. septembra spremili na zadnji poti moža, ki je kljub svoji veličini živel nad vse skromno in tiho. To je bil dolgoletni profesor postojnske gimnazije in velik humanist, profesor Viktor Volk. Doma je bil iz sončnih Brkinov, kjer se je rodil v napredni kmečki družini 23. septembra 1887.

Po uspešno zaključeni osnovni šoli je nadaljeval šolanje na klasični gimnaziji v Ljubljani, kjer je maturiral leta 1908. Njegov priljubljen predmet je bila matematika, poučeval pa je tudi kemijo, fiziko in biologijo.

Službo je nastopil v Knežaku, naslednje leto pa je poučeval v Dolenji vasi pri Senožecah. Potem se je zaposlil na postojnski meščanski šoli. Leta 1914. leta je bil vpoklican kot avstrijski vojak in že isto leto postal ujetnik srbske vojske. V pozni jeseni 1915 pa se je udeležil slavnega pohoda srbske vojske čez albanske gore do morja. Tu je bil zopet zajet in odveden na otok Asinaro pri Sardiniji, od tod pa v Francijo, kjer je organiziral stavko ujetnikov, ki so živeli in delali v težkih razmerah. Tam je bil obsojen na pet let prisilnega dela. Na jesen 1919 je dočkal amnestijo in se vrnil v rodne Brkine, kjer ga je čakalo novo razočaranje — italijanska okupacija. Medtem se je zaposlil na meščanski šoli v Postojni, kjer se je udeleževal tudi pri dramskem društvu in v orkestru. Kot zvest sin slovenske zemlje se je z vsemi možnimi sredstvi, predvsem pa s slovensko besedo boril proti fašizmu in potujčevanju. Bil mu je trn v peti, zaradi česar so ga fašistične oblasti hotele premestiti v notranjost Italije, a se jim je upril in leta 1928 pobegnil v bivšo Jugoslavijo. Zaposlil se je na meščanski šoli na Rakeku. Tu se je vsestransko udeleževal v Sokolu, hkrati pa se je posvečal organizaciji moralne in materialne pomoči slovenskim zamejskim učiteljem.

S prihodom na Rakek je našel zvezo z raznimi naprednimi poklicnimi tovariši in sodeloval je tudi z nekaterimi predvojnimi komunisti, kot npr. Francem Kimovcem — Žigo.

Po zlomu stare Jugoslavije je bil med prvimi v vrstah osvobodilne fronte, zaradi česar so ga fašistični oblastniki že junija 1941 aretirali in odvedli v internacijo. Od tu se je po kapitulaciji Italije vrnil v partizanske Brkine.

Čeprav bolehen in izčrpan se je posvetil mlademu rodu in poučeval kot partizanski učitelj.

Po osvoboditvi ga srečamo na Postojnski gimnaziji kot profesorja in vzgojitelja mlade generacije v svobodni domovini, žejne pouka v materinščini. Poučeval je v redni, večerni in oficirski gimnaziji in kot humanist je še vedno našel kakšno urico časa za brezplačne inštrukcije dijakom, ki so se učili v dokaj težkih razmerah.

V vseh petinštiridesetih letih ne-sebičnega dela je spoznal ogromno število mladih ljudi in seveda tudi oni njega. Kadar se je s kom srečal, je bilo veselje obojestransko, saj so si imeli še vedno mnogo povedati in se česa spominjati.

LOJZE MASLO

IMELI SMO LJUDI

Peter Podkoritni

V Rečici pri Laškem so 13. oktobra pokopali Petra Podkoritnega, ki je bil star 72 let. Z vso družino, ki se je pred okupatorjem morala umakniti na Dolenjsko, je sodeloval v boju proti fašizmu.

Ivan Semič

Na pokopališču v Vidmu (Udine) so 2. avgusta pospremili na zadnji poti Ivana Semiča. Rodil se je v Lozicah pri Vipavi leta 1917. V Vidmu se je naselil že pred vojno, toda kot zaveden Slovenec se je v Bariju vključil v NOV leta 1944. Bil je šofer pri sovjetski letalski bazi. Prejel je več odlikovanj.

Štefan Černigoj

V Ajdovščini so pokopali 5. septembra Stefana Černigoja. Rodil se je na Predmeji pred 58 leti, zadnja leta pa je bival v Portorožu. Bil je borec 1. Prekomorske brigade in je prejel dve odlikovanji.

Jože Zager

V Podkrajju pri Velenju so se 3. tm. za vedno poslovili od Jožeta Zagerja. Rodil se je v Topolšici leta 1896. Letos je slavil tudi zlato poroko. Celih 28 let je bil poveljnik gasilskega društva. Med okupacijo je bil njegov dom zavetišče ranjencev in terencev. Ranjene borec je sam prevažal v bolnišnico. Bil je večkrat odlikovan.

Ana Križaj

V Matenji vasi pri Postojni so pokopali Ano Križaj. Rodila se je leta 1922, preminila je 8. avgusta. Bila je zaslužna aktivistka od septembra 1943.

Blaž Naveršnik

V Prevaljah so se za vedno poslovili od Blaža Naveršnika. Rodil se je na Tolstem vrhu pri Ravnah leta 1896. Nemci so ga leta 1941 izgnali v Bosno, kjer se je vključil v osvobodilno gibanje.

Janez Trdina

Na Martinjem vrhu pri Železnikih je 12. septembra preminil Janez Trdina. Rodil se je leta 1924. Januarja 1943 je vstopil v 1. četo Gorenjskega odreda. Njegovo ilegalno ime je bilo Bolti. Junija 1943 je postal kurir postaje št. 10 v Podlonku. Avgusta istega leta je postal komandir postaje P-35 pri Cerknem. Po vojni je bil vodnik v KNOJ.

Jože Hrovat

Na pokopališču v Trebnjem so se 29. avgusta za vedno poslovili od nosilca spomenice 1941 Jožeta Hrovata. Rodil se je v Krški vasi leta 1919. Bil je borec 2. grupe odredov, Gubčeve brigade, organizator postaje TV-4 in inštruktor relejnih postaj za Slovenijo. Nato je postal obveščevalni oficir KNOJ. Tudi po osvoboditvi, ko je opravljal pomembne funkcije, je bil marljiv družbenopolitični delavec. Prejel je pet odlikovanj.

Ivanka Zupančič

Na ljubljanskih Žalah so 31. avgusta pokopali Ivanko Zupančič. Rodila se je v Smavru pri Dobrniču leta 1898. Z OF je začela aktivno sodelovati v Trebnjah leta 1942. Poznana je bila pod imenom Johanca. Sodelovala je tudi v partizanski bolnišnici v trebanjskem gradu. Aktivna je ostala tudi po osvoboditvi, dokler so ji to dopuščale moči.

Franc Zore

V Spitališču so pokopali Tomanovega Ata, Franca Zoreta. Star je bil 85 let. V prvi svetovni vojni je bil poslan na rusko bojišče, po koncu pa je postal Maistrov borec za severno mejo. Leta 1943 so ga Nemci zaprli in odpeljali v celjski Stari pisker, od tam pa v Dachau. V partizanih je imel dva sina; eden je padel. Marljivo je sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah in je prejel več odlikovanj.

Dore Drovenik

V Tuhinju pri Kamniku so 19. septembra pokopali Doreta Drovenika, služnega učitelja in člana ZKS. Dne 1. avgusta 1944 je vstopil v Šlandrovo brigado. Od decembra 1944 je bil personalni referent 15. divizije. Več kot 25 let je bil tajnik ZB NOV, aktivno je sodeloval v raznih družbenopolitičnih organizacijah in prejel je troje odlikovanj in več priznanj.

Ivanka Pirih

V Sempetru pri Gorici so 3. septembra pospremili na zadnji poti Ivanko Pirih. Rodila se je pred 49 leti v Crnučah. V začetku leta 1943 je postala terenska delavka in kurirka. Prestala je vse muke, ki so ji jih zadali četniki leta 1944. Dva sinova in hči so zavedni državljani naše domovine. Velik je bil tudi njen povejni delež pri obnovi naše Slovenije.

Antonija Segulin

Dne 4. tm. so na brezovskem pokopališču pospremili na zadnji poti Antonijo Segulin. Rodila se je v Gropadi pri Trstu leta 1899. Bila je znana partizanska mamica. Že leta 1942 je začela aktivno sodelovati v NOB. Sin je bil pripadnik Istrskega odreda, hčerki pa znani aktivistki.

Ivan Mauc

V Smartnem pri Slovenj Gradcu so 28. avgusta pokopali Ivana Mauca. Rodil se je pred 81 leti. Bil je Maistrov borec za severno mejo. Med okupacijo je z vso družino sodeloval v osvobodilnem gibanju. Kot aktivista so ga aretirali in odgnali leta 1944 na prisilno delo v Nemčijo. Za medvojno delo in za tisto, kar je pomagal po osvoboditvi, je prejel več odlikovanj.

Franc Lapajne

Pred kratkim je tragičen dogodek prekinil življenje Francu Lapajnetu iz Masor pri Spodnji Idriji. Rodil se je v Otaletu leta 1927. V partizanske vrste je vstopil septembra 1943. Bil je borec v raznih enotah do osvoboditve.

Salvator Gruden

Septembra so v Spodnji Idriji pokopali Salvatorja Grudna. Rodil se je na Vojskem leta 1911. Bil je borec NOV; kot telefonist monter je delal najprej pri komandi mesta na Vojskem, potem pa pri vezistih 9. korpusa.

Angela Jesihar

Na pokopališču v Domžalah so se 7. septembra za vedno poslovili od Angele Jesihar iz Stude. Umrla je v starosti 84 let. Ves čas okupacije je aktivno sodelovala z OF. Njena sinova Franci in Tone sta izgubila življenje kot partizanska boreca.

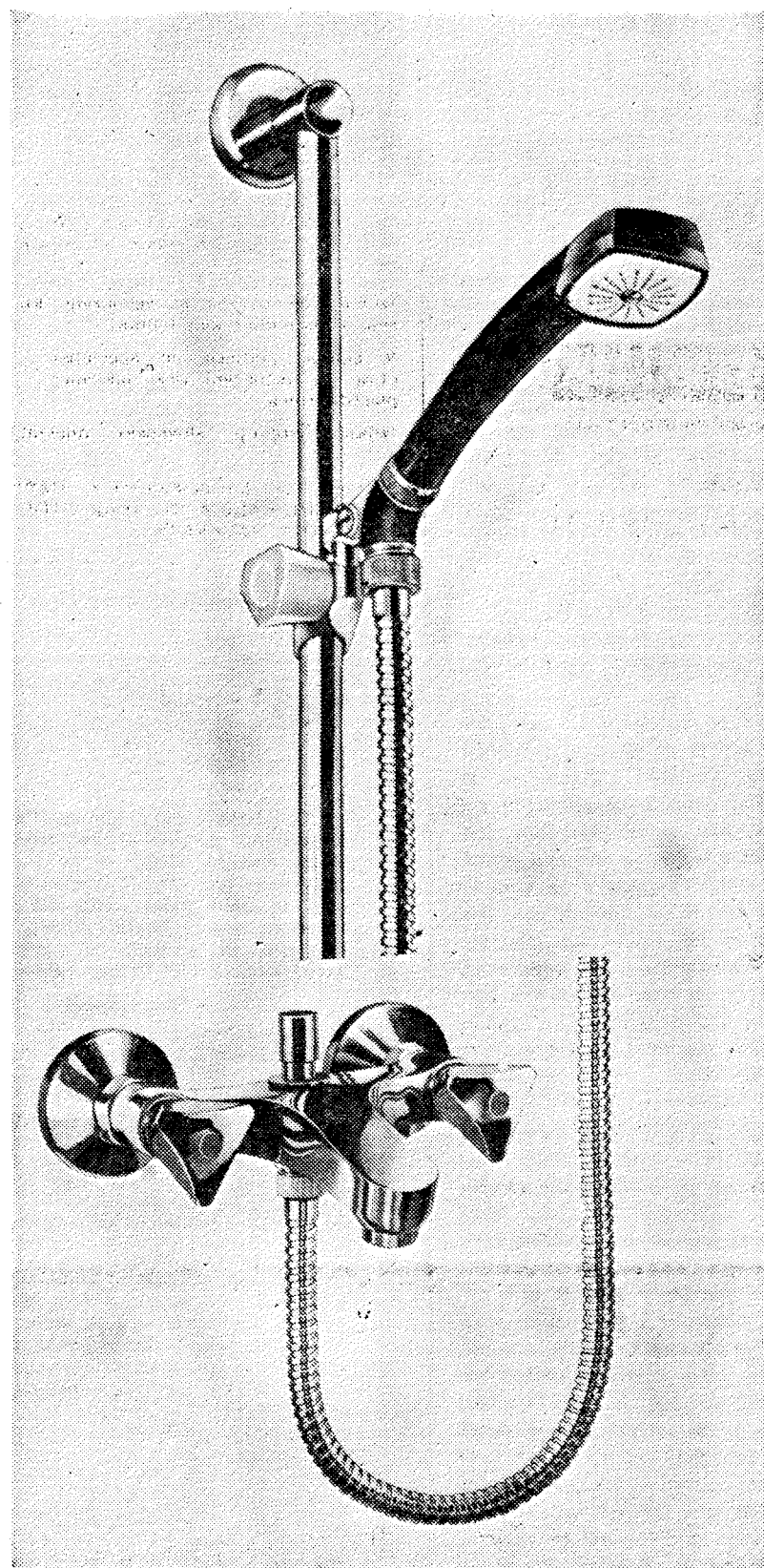
MARIBORSKA LIVARNA

62000 MARIBOR

Kejzarjeva 11

a r m a l –

vodovodne, sanitarne
in ogrevalne armature,
skupina v katero so zajeti:
izpustni, prepustni,
regulirni in izplakovalni
ventili – mešalne baterije –
baterije za nizkotlačne
bojlerje – bide garniture –
sifoni – odlivno prelivne
garniture – radiatorski
ventili – zasuni

a k l i m a t –

alumijski radiatorji
uspele konstrukcijske
rešitve – lahko prilagodljivi
velikosti ogrevanega
prostora – tovarniško
pobarvani

Vsi naši izdelki so prejeli
priznanja za dobro obliko,
po kvaliteti pa ustrezajo
najzahtevnejšim
potrošnikom.

SLOVENIJALES

LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA

-lesonit-
ILIRSKA BISTRICA

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NAŠI RAZGLEDI, revijo AVTO, revijo STOP, revijo JANA, ZABAVNIK

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA

CESTA NA VRHOVCE

TELEFONI: DIREKCIJA: DIREKTOR 22-833; CENTRALA 23-015; KOMERCIJALA 20-968

OBRATI: VIČ 22-833; BROO 20-898; OPEKA 22-842; IN INOP 51-814

TEKOČI RAČUN PRI NB V LJUBLJANI ŠT. 5011430/3 POŠTNI PREDAL M-1

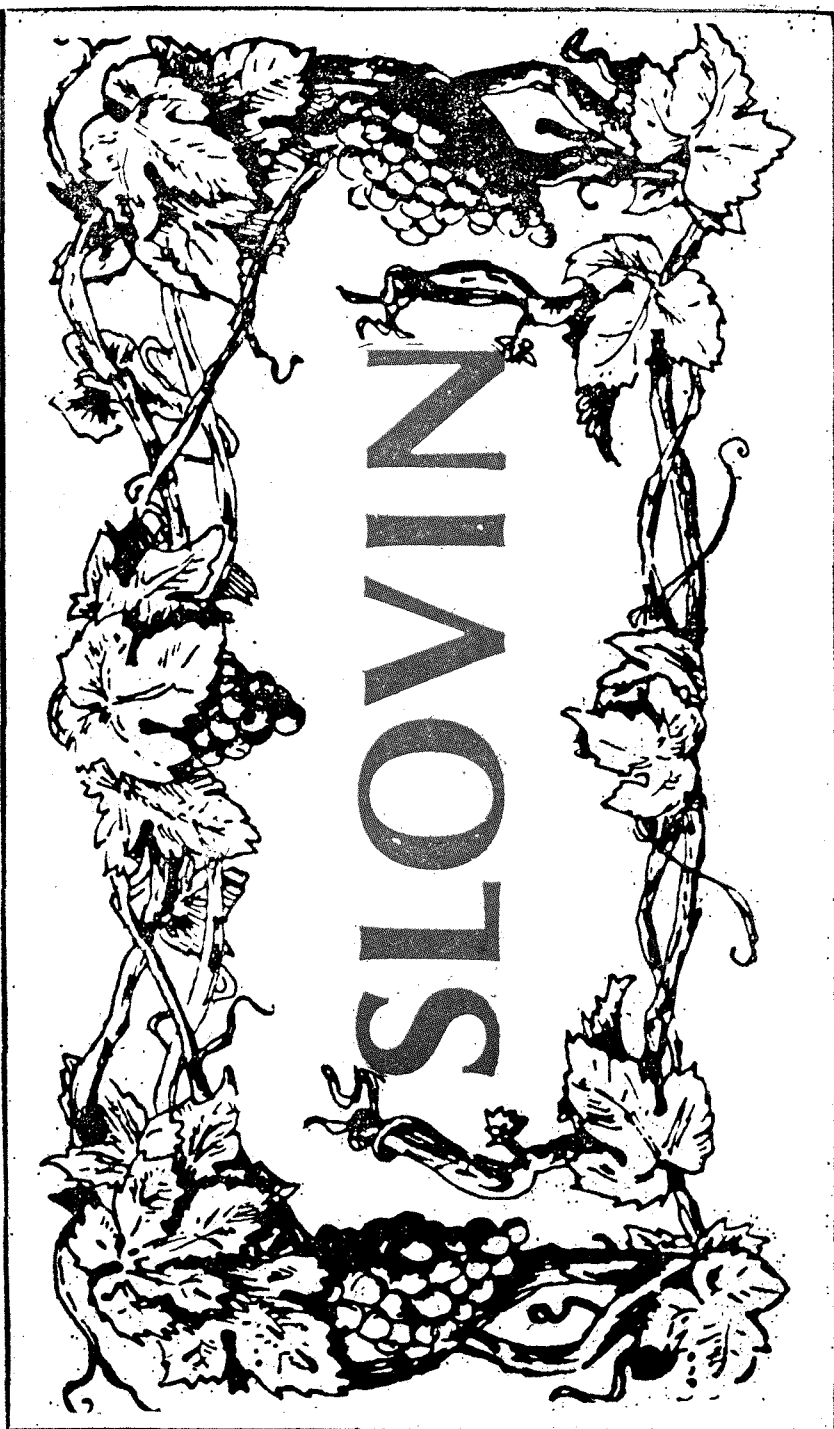
61000 LJUBLJANA, CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

vse vrste opečnih izdelkov za nosilne, predelne stene in stropne ter ostali gradbeni material — apno, cement, betonsko železo, dimne tuljave, Schiedel dimnike, betonske strešnike itd.

Iz nove Tovarne keramičnih ploščic v Račjem selu pa kvalitetne sinter glazirane in neglazirane keramične ploščice.

Informacije na tel. 61-965, 61-802, 58-546.

brest cerknica

industrija pohištva jugoslavija

telefon 061-791 200 telex 31167

**SALON POHIŠTVA BREST
CERKNICA**

tel.: 061 791-200

**PRODAJALNA BREST
MARIBOR,
KNEZA KOCLJA 6**

tel.: 062 21-495

**KUHINJE, DNEVNE SOBE,
SPALNICE, SAMSKE SOBE,
STOLI, SEDEŽNE
GARNITURE,
KOPALNIŠKI PROGRAM**

UGODNI KREDITNI POGOJI:

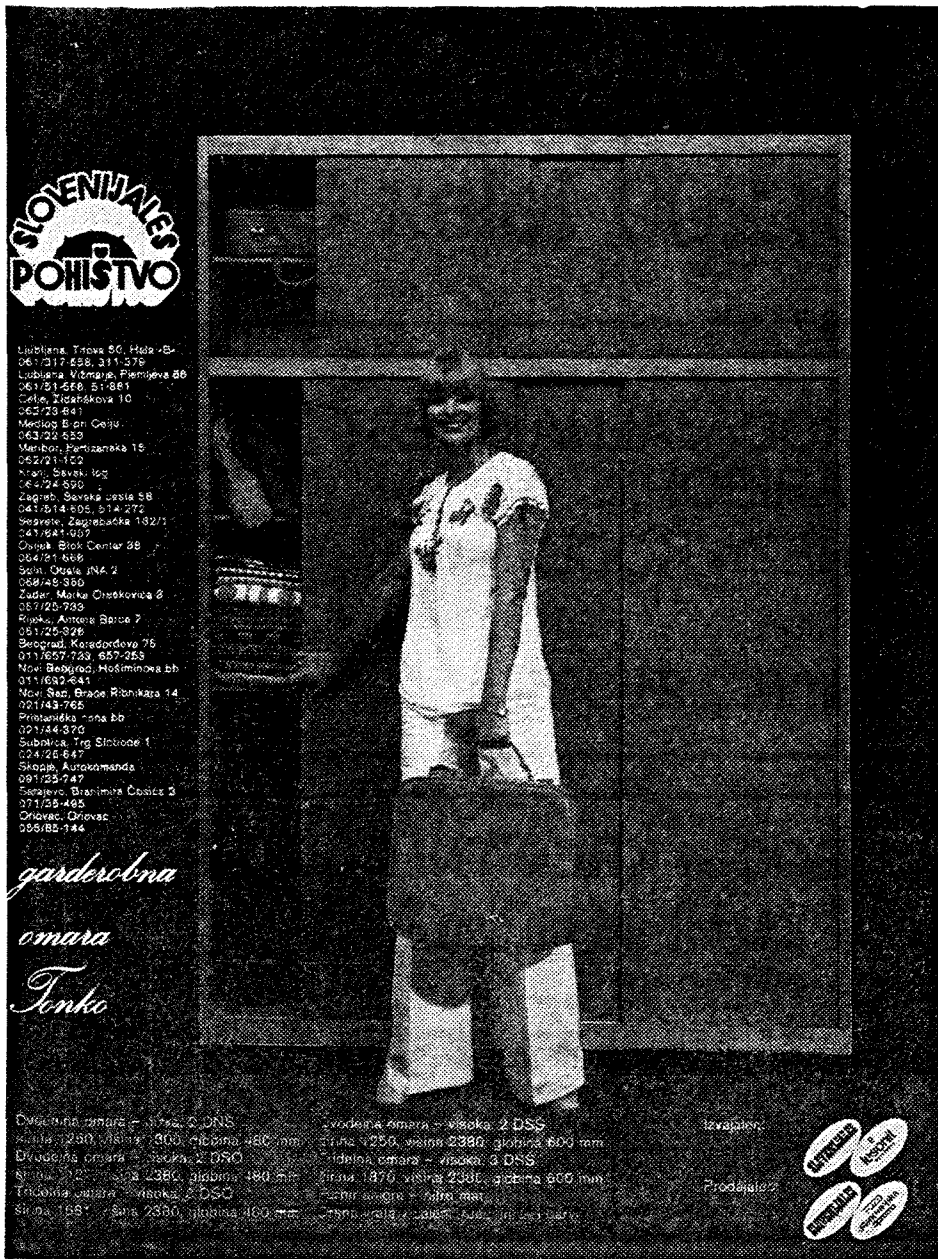
- KREDIT DO 30.000.- DIN
- POLOG 10 %
- ZA DEVIZE 5 % POPUST,
- DOSTAVA POHIŠTVA NA DOM
BREZPLAČNA NE GLEDE
NA ODDALJENOST KRAJA

enostavno in hitro

IDEAL LAK-NOVI. Podaljšajte življenje vašemu parketu z ideal lakom, ki je od-

na naj. Cenejši DOMAL je odporen samo na suho drgnjenje.

Tehtno pričevanje britanskega častnika za zveze DEAKINA o narodnoosvobodilni vojni:

GORA TRDNJAVA

Njegovemu neposrednemu in spoštljivemu prikazu dogajanja daje posebno vrednost njegovo osebno staljšče človeka, ki je prišel iz popolnoma drugačnih razmer v situacijo, o kateri

Deakin poroča v svoji knjigi tudi v drugih britanskih misijah v Jugoslaviji in skicira širšo podobo takratnih britansko-jugoslovanskih odnosov.

Podpis naročnika:

HOTEL LEV

61000 LJUBLJANA JUGOSLAVIJA
VOSNJAKOVA 1
TELEFON 310 555
TELEGRAM LEVHOTEL
P. O. B. 367
TELEX 31350
21RO RACUN 50100-601-10222
LJUBLJANA

VODEČI HOTEL, MODEREN KOMFORT, SOBE S KOPALNICO,
TELEFONOM IN RADIOAPARATOM, DANCING BAR, PLESNA
GLASBA, ODLIČNA KUHINJA Z VELIKO IZBIRO DOMAČIH IN
TUJIH SPECIALITET — GARAŽE IN PARKIRNI PROSTORI.

PRAVNA POSVETOVALNICA

PRAVICA DO PRIZNAVALNINE

G. E., FRANKOLOVO

Vprašanje: Vaša mati, rojena leta 1907 je preužitkanica in je brez drugega premoženja ali pokojnine. Bila je udeleženka NOV in ima priznana posebno dobo od 15. 4. 1943 do 15. 5. 1945. Ker vaša mati boleha in mora zato imeti stalno dieto ter zdravniško kontrolo, pa tudi kakšen priboljšek si želi, vas zanima, ali ima pravico do kakšne priznavalnine ali pomoči.

Odgovor: Borci pridobijo pravico do občinske priznavalnine, ko je ugotovljeno, da njihovi dohodki ne zadostujejo za potek normalnega življenja. Priznavalnine so urejene z odloki, ki jih sprejemajo občinske skupščine, v teh odlokih pa so določeni kriteriji za priznavanje te posebne družbene pomoči. V večini občin imajo možnost do priznavalnine predvsem borci pred 9. 9. 1943, tako da bi bila tudi vaša mati lahko deležna te pomoči. Obrniti pa se morete na ustrezni, za borce pristojni občinski organ.

OBNOVA POSTOPKA

S. S., SEMPAS

Vprašanje: Aktivno sodelovanje v NOV imate od 15. 9. 1942 do 2. 2. 1945 priznано v enojnem trajanju, do

konca vojne pa v dvojnem trajanju. Imate pa 13 priči, ki vse pričajo, da ste aktivno sodelovali za cilje NOV, le ena priča pa trdi, da niste, kljub temu pa vam ne uspe, da bi dosegli priznanje posebne dobe v dvojnem trajanju, čeprav ste se že pritoževali in zahtevali obnovo postopka. Zanima vas, ali obstaja kakšen odvetnik, ki bi vam pomagal rešiti to zadevo.

Odgovor: Prav gotovo je tako na Primorskem kot tudi v Ljubljani dovolj odvetnikov, ki vam lahko ustrezno svetujejo in dajejo pravno pomoč pri obnovi postopka. Seveda pa odvetnikova pomoč ni vse, bistveno pri stvari je, ali so priče taki organizatorji revolucije, ki lahko res objektivno pričajo o vašem delovanju med NOV, čemur sledi presoja pristojnih organov o tem, ali je bilo vaše delovanje tako, da v skladu z zakonitimi predpisi dovoljuje priznanje dvojne dobe. Vsekakor pa vam svetujemo vztrajnost.

DRUŽINSKA POKOJNINA

J. N., DRAVOGRAD

Vprašanje: Prosite za pojasnilo, ali družinska upokoženka izgubi svojo družinsko pokojnino, če se poroči z upokojencem, ki prejema starostno pokojnino.

Odgovor: Tudi če družinska upokoženka sklene novo zakonsko zvezo ne izgubi pravice do družinske pokojnine. Izgubi jo lahko le v primeru, če je po moževi smrti ostal otrok, ki ima pravico do družinske pokojnine, vdova pa proti njemu izpolnjuje roditeljsko pravico, ni pa še stara 45 let. Če pa je družinska upokoženka stara vsaj 45 let, obdrži pokojnino za stalno.

OLEPŠAVA

Ljubljana, Šišenska 11

● pleskarstvo —
soboslikarstvo —
polaganje tapet —
obrizg vseh plastičnih
ometov

YUGOTOURS

LJUBLJANA, Titova 36/9 nad.
telefon 322-458, 321-794

Za bralce TV 15 organiziramo potovanje v
LENINGRAD — MOSKVO od 4. do 11. novembra 1976

1.—4. dan LENINGRAD

Polet letala z ljubljanskega letališča direktno proti Leningradu ob 16. uri.

V Leningradu si ogledate križarko Avrora, Piskarjevsko pokopališče, Ermitaž, stolnico sv. Izaka, Petropavlovsko trdnjavo, Nevski prospekt, carski dvorec v Puškinovem. Četrtega dne prevoz s spalnikom v Moskvo.

4.—8. dan. MOSKVA

Ogledate si Kremelj z muzeji, Rdeči trg, Leninov mavzolej, Tretjakovsko galerijo, muzej-panoramo Borodinske bitke, razstavo dosežkov narodov ZSSR (paviljon Kozmos). Možnost ogleda parade ob obletnici oktobrske revolucije. Osmega dne polet iz Moskve direktno v Ljubljano, kamor prispete ob 15.30.

CENA ZA BRALCE TV 15 SAMO 3450 din.

MOŽNOST PLAČILA V 6 MESEČNIH OBROKIH
Bivanje v hotelih A kategorije s polnimi pensioni.

odrežite kupon in ga pošljite na Yugotours

Kupon TV 15

Ime in priimek

Naslov

Za potovanje prijavljam

Način plačila

gotovina

kredit

akontacijo din 1472 pošljite po poštni nakaznici na naslov Yugotoursa.

Prišli smo po italijanske vojake

Po kapitulaciji Italije v septembru 1943 je precejšnje število italijanskih vojakov stopilo v službo k Nemcem, nekateri zaradi prepričanja v zmago rajha, drugi pa, da bi zavarovali svoja življenja pred morebitnimi represalijami nacistov. Nemci seveda niso imeli zaupanja v svoje hlapce, zato so jih navadno pomešali med svoje vojake v postojankah. Večkrat so morali celo paziti, da jim niso pobegnili, ali pa jim napravili neumnosti. Zato so jih največkrat zadrževali po bunkerjih, ki so čuvali železniško progo in z njimi dopolnjevali svoje straže.

Tudi ob progi Ljubljana—Postojna je bilo po bunkerjih med Nemci pomešanih precej Italijanov. Med njimi je vladalo precejšnje nezaupanje, ker so jih Nemci zadrževali, češ da so krivi za propad fašizma v Italiji. Tako ravnanje gospodarjev je med Italijani ustvarjalo nezadovoljstvo. Zato smo s pomočjo skojevk iz Laz kmalu dobili vezo z Italijani, ki so bili v bunkerju na postaji Planina pri Rakeku. Kmalu je bilo vse dogovorjeno za beg. Preden smo določili dan, kdaj pridemo ponje, smo zahtevali, da prinesejo s seboj del avtomatskega orožja, ki so ga imeli v bunkerju in ki so nam bili zelo potrebni. To smo jim postavili kot pogoj, da jih sprejmemo. Ko je bilo vse dogovorjeno in so privolili na izpolnitev naših pogojev, smo se dogovorili še za dan in uro, ko naj bi jih počakali. Dogovorjeno je bilo, da pridejo po »Mikletovi« pot, ki vodi s postaje Planina proti Lazam. Nekje ob poti jih bomo počakali.

Zaradi varnosti smo jim dali razpoznavne znake. Na naš poziv »Chi va la?« naj bi odgovorili z geslom »Trieste«, mi pa njim nazaj »partizani«. Določenega dne sem s tremi tovariši prišel iz Zirovnice čez Cerknico in progo do Laz. Z menoj so bili Tone, Stane in Ule. Tone, ki se je že prej večkrat srečal z Italijani, ker se je tu in tam preživljal s prekupčevanjem raznega blaga, ki ga je skrivaj prinašal iz Italije, je bil zadolžen, da bo z Italijani vodil razgovore. Da ne bi prišlo do kakih nerodnosti zaradi morebitnih sprememb, smo se pred odhodom na dogovorjeno mesto ustavili še pri Ržkovih. Ker smo zvedeli, da poteka vse po dogovoru, smo krenili zvečer ob 8. uri

na dogovorjeni kraj. Toneta in Staneta sem postavil ob cesto, Ule pa je pazil, da nas ne bi kdo iznenadil od zadaj ali od strani. Prepričal sem se še enkrat, da si je Tone dobro zapomnil razpoznavne znake. Vse je bilo v redu in čez nekaj časa je bilo slišati pogovor bližajočih se Italijanov. Spustili smo jih v neposredno bližino in na oddaljenosti kakih 15 m se oglasil Tone: »Ferma! Chi va la?« Italijani so obstali ko okameneli. Nobenega glasu ni bilo od njih. Pošepnil sem Tonetu, naj jih še enkrat pokliče, v kolikor pa od njih spet ne bo glasu, bomo primorani streljati. Nisem se dobro izgovoril zadnjih besed, že se zasliši: »Tito, Tito, Tito!« In kaj je bilo? Od strahu so pozabili znake razpoznavanja, da pa bi se izvlekli, so se pač spomnili in izkoristili besedo »Tito«, ki je res rešila situacijo in morda tudi njihova življenja. Približali so se nam, mi pa smo jih najprej razorožili in tudi bolj na grobo pregledali. Peljali smo jih do najbližje hiše, kjer je sledil še podroben pregled. Izročili so nam tudi zahtevane dele avtomatskega orožja.

Krenili smo skupno nazaj proti Cerkniški dolini. Ko smo se med Ivanjim selom in Rakekom spet približali progi, Italijani kar niso mogli verjeti, da mislimo res prečkati progo, ki je bila po njihovem mnenju tako dobro zastražena. Prehod čez progo je bil srečno za nami; kmalu smo dospeli do Cerknice in se po kratkem počitku napotili dalje proti Zirovnici. Predal sem komandantu raport o uspešno izvedeni akciji. Orožje smo zadržali v bataljonu, Italijane pa kmalu poslali naprej v italijansko brigado »Garibaldi«, ki je takrat bila v Beli krajini.

Ta akcija in raztrešeni letaki ob progi, ki so pozivali Italijane, naj sledijo tej skupini in se pridružijo brigadi »Garibaldi«, so kmalu rodili uspeh. V kratkem času je prišlo še nekaj skupin v naše vrste kar pa jih je ostalo, so Nemci v najkrajšem času razorožili in odpeljali v koncentracijska taborišča v Nemčijo. V bunkerjih so ostali Nemci, ki so morali svoje straže okrepiti z novimi močmi, pa tudi tokrat s hlapci — domobranci.

JOZE SIMSIČ-JELEN

PREBERITE

FANIKA KOŠIR, JAVI SE!

Fanika Košir, ki stanuje nekje v Ljubljani in je bila borka narodno-osvobodilnega boja, naj se s svojim naslovom javi na naslov: Ivanka Poje, Lucija Fazan 13, p. Portorož.

Se spominjaš, kako sva med vojno skupaj hodili po nekdanjem rajonu Kočevska reka?

POIZVEDBA

Moj mož Franc Kordiš, rojen 11. februarja 1900 v Kali pri Novem mestu, je odšel k partizanom februarja 1942. leta in je bil v partizanih vse do leta 1945. Pred odhodom k partizanom je čakal na vezo v Ljubljani. Prosim njegove soborce, da mi sporoče, kje se je boril in kdaj.

Milan Kordiš (pri Vresk).

Trg revolucije 13,
61420 Vrbovlje

POPRAVEK ZAHVALE

V 41. številki vašega cenjenega lista »TV 15«, ki je izšel 14. 10. 1976, se je vrnila neljuba napaka.

Napisal sem Komisija za zadeve borcev in invalidov NOV pri Občinskem ljudskem odboru Tržič, kot smo pisali nekdanj. Oprostite: stara navada železna srajca, saj sem upokožen že polnih trinajst let! Moralo pa bi biti: pri skupščini občine Tržič. Naj pojasnim. Omenjena komisija obstaja pri Skupščini občine Tržič, kakor tudi pri Skupščini občine Tolmin.

Glejte, kaj je nastalo! Zahvala je napisana komisiji, ki je ni, zahvaljujem pa se v imenu komisije, ki je seveda tudi ni.

Torej: naslov komisije v prvi in drugi vrsti članka se glasi: ... pri Skupščini občine Tržič in istoimenski komisiji pri Skupščini občine Tolmin.

BOGOMIL HVALA
p. Tolmin
Kosovelova 7

SPOMINSKA SLOVESNOST V ŠKOFJI LOKI

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije in ZZB NOV Škofja Loka organizirata spominsko slovesnost, ki bo 1. novembra 1976, ob 10. uri dopoldne pred domom ZZB NOV v Škofji Loki.

Vabimo svojce padlih, mladino in druge občane, da se spominske slovesnosti udeleže v čim večjem številu.

SREČANJE IZGNANCEV NA GRADU GORIČANE

Druženopolitične organizacije občine Ljubljana-Šiška in Krajevne skupnosti Medvode vabijo na srečanje izgnancev, ki bo v nedeljo, 24. 10. 1976, ob 10.30.

Na srečanju bodo odkrili spominsko ploščo kot trajen spomin na preseljeno taborišče na gradu Goričane. Slavnostni govornik bo tovariš Avgustin Lah, kulturni program pa se bo odvijal pod naslovom »Na hribu stoji taborišče«.

Pred nami sta razgrnjena dva dokumenta: Poročilo o delu v prvem mandatnem obdobju po 9. kongresu Zveze socialistične mladine Slovenije in osnutek Akcijskega programa za drugo mandatno obdobje po 9. kongresu Zveze socialistične mladine Slovenije, ki ga bo javna razprava še vsebinsko obogatila, naša pozornost pa je v imenovanih dokumentih namenjena predvsem poglavjem »razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij».

Ze era izmed uvodnih ugotovitev v Poročilu, ki govori, da so revolucionarne vrednote stalna gibalna sila delovanja Zveze socialistične mladine Slovenije in osnova boja mladih za uveljavljanje socialističnih samoupravnih odnosov, določne akcije pa pomembna kadrovska osnova za celotno organizacijo Zveze socialistične mladine Slovenije, potrjuje, da razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij pravzaprav prepleta vso dejavnost Zveze socialistične mladine Slovenije.

Tako bo osvetlitev samo enega izmed poglavij v Poročilu oziroma ene izmed točk v osnutku Akcijskega programa v škodo celostne in pravilne predstave o deležu, ki ga mladi — vključeni v Zvezo socialistične mladine Slovenije — prispevajo k razvijanju in negovanju revolucionarnih tradicij. Kajti semkaj nič manj ne sodijo, na primer, »marksistični krožki«, pa »mladinske delovne akcije«, ki jim je v imenovanih dokumentih odmerjeno dosti prostora, da ne govorimo o »ljudski obrambi in družbeni samozasčitii«, saj sta bili vsebinska in organizacijska krepitev obrambnih priprav, ki sta bili v ospredju celotnega družbenega razvoja, tudi v ospredju prizadevanj Zveze socialistične mladine Slovenije. In še bi lahko naštevali.

Pa bi ne bilo prav, če bi tega v doma posebej ne podčrtali.

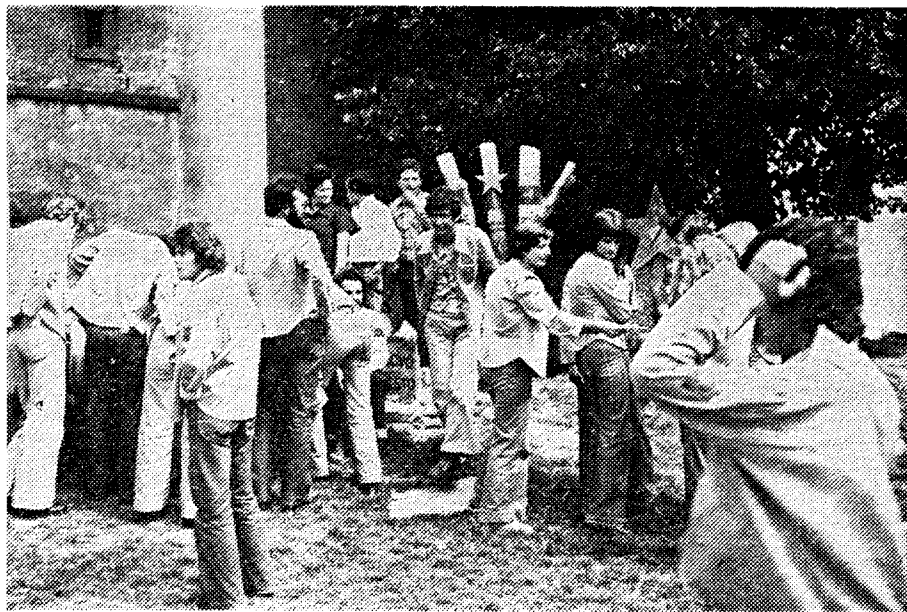
Tudi zato izzveni enaintrideseta točka Akcijskega programa, če izvzamemo

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

V OGLEDALU NAŠEGA ČASA

MILADI IN TRADICIJE NOB

Z drugimi besedami: gre za iskanje vrednot in izkušenj, pomembnih za nadaljnji razvoj socialističnega samoupravljanja

Vlogo Zveze socialistične mladine Slovenije v okviru podružbljanja nalog in odgovornosti na področju spomeniškega varstva bo treba še okrepiti, je zapisano v akcijskem programu za drugo mandatno obdobje po 9. kongresu Zveze socialistične mladine Slovenije.

organizacijo že tradicionalne pohodne akcije AVNOJ in vrsto aktivnosti ob štirideseti obletnici ustanovitve KPS, dokaj skromno. In kaj je v njej še zapisano? Na področju razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij bomo svoje akcije v temeljnih sredinah uskladili z drugimi nosilci te dejavnosti, predvsem v prizadevanjih podružbljanja revolucionarnih tradicij in spomeniškega varstva.

Kdor spremlja delo Zveze socialistične mladine Slovenije, pa ve, da vendarle ne gre govoriti samo o usklajevanju in da bi bilo morda le dobro v tej točki Akcijskega programa dodati še kakšno misel ali pa jo v imenu tiste misli, da razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij prepleta vso dejavnost Zveze socialistične mladine Slovenije, povsem črtati — tudi zaradi tistih, ki šele prihajajo v vrste Zveze socialistične mladine Slovenije.

Spomnimo se samo številnih partizanskih pohodov, tekmovanj znanja iz naše revolucionarne preteklosti, mladinskih domicilnih enot, pogovorov z udeleženci narodnoosvobodilnega boja... pripravljenih in izvedenih z enim samim ciljem, iskati izkušnje in vrednote, pomembne za nadaljnji razvoj samoupravnega socialističnega samoupravljanja — dejavnosti, ki so se kalile v prvem mandatnem obdobju po 9. kongresu Zveze socialistične mladine Slovenije, da bi v drugem pravzaprav šele zaživele pravo življenje.

Zato bi lahko in bi tudi morali v Akcijskem programu zapisati: ne le usklajevalci, na področje razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij bomo mladi tudi vnašalci novih idej pa mladostnega žara in zakaj bi ne bili tudi nosilci!

To, samo to bo potrjevalo resnico o trajanju revolucije, ki je bila vedno last mladih... Besede, ki smo jih danes nanizali, pa naj bodo skromni prispevek »TV-15« k javni obravnavi Akcijskega programa za drugo mandatno obdobje po 9. kongresu Zveze socialistične mladine Slovenije

MILENA STRAJNAR

TV-15 ZA MLADINO

Kalila nas je vojna

Zato je bil odlikovan z ordenom in medaljo za hrabrost, redom partizanske zvezde 3. stopnje, ordenom bratstva in enotnosti 1. stopnje in ordenom za delo 1. stopnje

Kako strniti življenje človeka v droben sestavek? Ni lahka naloga in ko sem se odpravil k tajniku krajevnega skupnosti Ankaran ter odbora za ljudsko obrambo in družbeno zaščito, sem vedel, da bo ta zapis le utrinek iz življenja Polde Orliča.

»Sodim v generacijo, ki je svoja najlepša leta preživela v vojni...«, je začel pogovor.

»Bilo je spomladi 1942. leta, ko sem s tovariši zapustil Metliko in se priključil Belokranjski četi, ki je bila nad Suhorjem. Postal sem partizan in to me je navdajalo s ponosom. Kmalu smo postali nerazdružljivi v tovarištvu, ki se je v naših akcijah samo še krepilo. Kolikokrat smo bili lačni in od utrujenosti smo kar stoje spali. Vedeli smo, za kaj se borimo, pa smo vzdržali. Bil je to boj za svobodo, za lepši jutrišnji dan.«

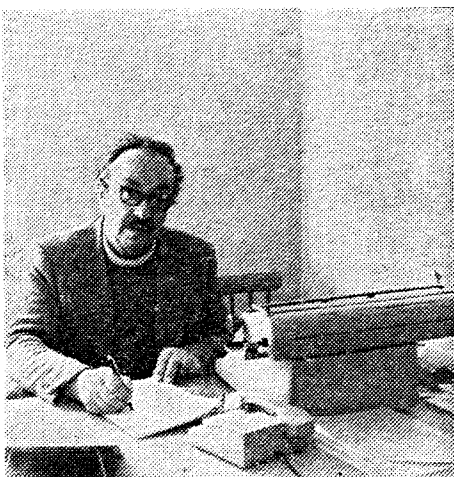
Leta 1943 je bil Polde Orlič v Šentrupetu na Dolenjskem ranjen in pozneje so ga poslali v štab 15. divizije za kurirja.

»Konec vojne sem torej srečno dočkal in potem se je začela pot izgradnje domovine. Takrat sem se tudi preselil v Ankaran in se zaposlil v Ortopedski bolnišnici v Valdobitri, zdaj pa sem že nekaj let upokojen.«

»In vaš najlepši trenutek?«

»Moj najlepši trenutek je bila osvoboditev Beograda, svoboda.«

Tovariš Polde Orlič se tudi po vojni ni odrekel svojim idealom. Odločno je priskočil na pomoč pri izgradnji naše

Polde Orlič

ga samoupravnega sistema. Zato je bil odlikovan z ordenom in medaljo za hrabrost, redom partizanske zvezde 3. stopnje, ordenom bratstva in enotnosti 1. stopnje celo dvakrat in ordenom za delo 1. stopnje.

Svoje delo še vedno nadaljuje in v sredini krajevnega skupnosti Ankaran ga vedno bolj potrebujejo.

»Kalila nas je vojna,« je rekel ob slovesu.

TOMAŽ GORENC

Naša konferenca

Ko smo razpravljali o svojem delu in načrtih in ugotavljali, kako lepo je živeti v svobodni socialistični domovini, smo se spomnili tudi svojih vrstnikov na Koroškem

Prišla je jesen. Začelo se je šolsko leto in z njim tudi začetek šolskega dela.

Dne 29. oktobra smo pripravljali pionirsko konferenco, da izvolimo novega predsednika in se pogovorimo o delu v preteklem šolskem letu, pa kaj bomo delali v prihodnjem.

Poročila in konferenco smo pripravili in vodili pionirji sami.

Za uvod konference smo imeli kratek kulturni program. Zatem je konferenco odprla Tanja Nikolič, predsednica pionirskega odreda, naprej jo je vodilo delovno predsedstvo z Anico Rački na čelu, v volilni komisiji pa so bili Jože Mrle in Mojca Selar.

Poročilo o delu v preteklem šolskem letu je prebrala Tanja Nikolič. Bili smo marljivi. Tudi med počitnicami je delo potekalo v redu. Dežurni učenci in učitelji so očistili okolico šole, spomenika, partizanske grobove in pomagali tudi na njivah.

Peta točka je bila razrešnica starega odbora, ki je svoje dolžnosti v redu opravljal. S tajnim glasovanjem smo izvolili za predsednico Tanjo Nikolič, ki je dobila enainpetdeset glasov, člani odbora pa so predsedniki razrednih skupnosti od 1. do 7. razreda.

Ko smo razpravljali o svojem delu, načrtih in uspehih in ugotavljali, kako lepo je živeti v svobodni socialistični domovini, smo se spomnili tudi svojih vrstnikov na Koroškem. Z odporom in protestom spremljamo gonjo proti slovenski in hrvaški manjšini. Obsojamo takšno fašistično ravnanje in želimo, da bi tudi Slovenci na Koroškem živeli srečno življenje.

Sklenili smo tudi, da bomo zbirali sredstva za potresno področje na Tolminskem; vsak pionir bo prispeval po 10 dinarjev.

Ker živimo na meji z bratsko republiko Hrvaško, gojimo s pionirji Broda

na Kolpi tople stike. Sklenili smo, da se bomo tudi letos srečevali z njimi v Fari kot na Brodu in medsebojno sodelovanje še poglobili.

Literarni krožek naše šole pa je predlagal pionirski konferenci, da bi vsako leto za 9. maja — praznik zmage — organizirali posebno proslavo v spomin na našega dragega rojaka in partizanskega pisatelja, pokojnega Toneta Ožbolta. Tovariš Ožbolt je redno obiskoval našo šolo, se pogovarjal z nami o narodnoosvobodilnem boju, nas vodil v znane partizanske kraje in s seboj pripeljal še druge tovariše iz vojnih dni. Ker je tovariš Tone Ožbolt napisal vrsto knjig o naši dolini, Deželo Petra Klepca, Šercerjevo bojno pot in druge, bomo njegov spomin počastili tudi s kvizom znanja iz narodnoosvobodilnega boja in iz njegovih del.

ANICA RAČKI

MED VOJNO

Ko je bila prva svetovna vojna, je bila moja babica mlada. Takrat so bili hudi časi. Očetje so morali v vojno, mame in otroci pa v druge kraje. Tudi moja babica je s svojo mачeho odšla na Stajersko. Morala je trdo delati, da se je preživljala. Takrat je izgubila očeta, ki se je boril v Srbiji. Ko se je babica vrnila s Stajerskega, je morala stanovati v baraki. Moja babica je v prvi svetovni vojni mnogo pretrpela.

»In kako je bilo hudo v drugi svetovni vojni?« je ob koncu dejala.

Za naše Posočje

Dokažimo, da smo vedno pripravljeni pomagati bližnjemu v nesreči, tako kot so ljudje v teh krajih z zadnjim koščkom kruha pomagali partizanskim brigadam

Prvo razredno uro v letošnjem šolskem letu smo posvetili predvsem razmišljanju, kako pomagati prizadetim na potresnem območju. Prav o tem smo razpravljali tudi zadnji mesec v preteklem šolskem letu, ko je potres v maju podiral domove ljudem v Posočju in našim rojakom onstran meje. Takrat smo v našem razredu zbrali več kot 600 dinarjev. Pri tej razredni uri smo se tudi odločili, da bomo zbirali odpadne surovine, predvsem papir in ves denar namenili za prizadete kraje. S tem bomo hkrati pomagali naši industriji in še k čistoči okolja, saj bomo očistili odvečno navlako.

Pri tem imamo že bogate izkušnje, saj so bile naše akcije v zbiranju odpadnega papirja vedno zelo uspešne; največji uspeh smo zabeležili, ko smo zbrali 50 ton papirja za Dom borcev in mladine v Kumrovcu.

Izračunali smo, da bi lahko ob tako uspešni akciji pionirji jeseniških šol sami zbrali za eno montažno hišico »Jelovica«, ki stane od 6,5 milijona starih dinarjev naprej. Če bi nam sledili tisoči pionirjev v Sloveniji, pa menimo, da ne bi prav nič pretiravali, če rečemo, da lahko zgradimo tudi manjšo

šolo. Zagotovo bi lahko zbrali za manjšo šolo v Kamnah, kjer je učencev le toliko, da imajo sedaj pouk v avtobusih.

To šolo bi imenovali: »Slovenski pionir«.

S tem predlogom smo šli na prvo konferenco šolske skupnosti, kjer so nas predstavniki vseh razredov enoglasno podprli. Učenci 5.b razreda so šli še dalje. Sklenili so, da bodo na tekmovanjih zaslužene proste plačane dneve, ki bi jih sicer izkoristili za ekskurzije ali izlete, izkoristili za zbiranje surovin. Denar šolske skupnosti za izlete pa bodo nakazali na tekoči račun za prizadete v potresu. Tudi naš 7. a razred se je odločil, da bo prosti dan izkoristil tako kot pionirji 5.b razreda.

Hkrati pozivamo vse pionirje v naši občini in po vsej Sloveniji, da pomagajo sovrstnikom v Posočju, ki niso ostali le brez domov, ampak tudi brez šol. Dokažimo, da smo vedno pripravljeni pomagati bližnjemu v nesreči, tako kot so ljudje v teh krajih z zadnjim koščkom kruha pomagali partizanskim brigadam.

UČENCI 7. A RAZREDA
OSNOVNE ŠOLE TONE ČUFAR
JESENICE

KRAMLJANJE

Pred nami je pismo Jake Klinarja z jeseniške osnovne šole, ki nosi ime Toneta Čufarja.

»Ne mislim veliko pisati,« pravi tovariš Klinar. »Iz pisma učenec mojega 7. a razreda boste razumeli, za kaj gre. Prosim, da v TV 15 objavite priloženo pismo, ki je hkrati poziv vsem slovenskim pionirjem, da bi z enotno akcijo pomagali prizadetim v Posočju. Pripišite tudi svoje mnenje, da bi tako vzpodbudili zares vse šole in učence v Sloveniji, da bi tudi naši najmlajši, tako kot že tolikokrat v takih in podobnih solidarnostnih akcijah, prispevali svoj delež. Če bi v akciji, ki je pri nas že stekla, sodelovali prav vsi pionirji, naši načrti res niso neizvedljivi. Hvala!«

Pismo, ki ne potrebuje dodatnega pojasnila. Da je pobuda prišla iz vašega 7. a razreda, pa nas, spoštovani tovariš Klinar, prav nič ne preseneča. To je bera vzgojnega dela, v katerega ste tudi vi vložili dosti ljubezni. Dolgo se že poznamo in negovanje revolucionarnih tradicij naše ga narodnoosvobodilnega boja, je bilo v vašem delu z mladimi vselej prisotno.

In še nekaj so pripisali najmlajši z Jesenic: honorar za ta prispevek nakažite na žiro račun »pomoč prizadetim v Posočju«.

V domovini, kjer raste takšen rod, Posočje mora živeti in bo živel.

Lepo pozdravljeni!

Milena

TV-15 ZA MLADINO

Zvemo, da pojdemo v Dražgoše. Dražgoše zazvenijo (v podzvesti osnovnošolskega znanja) rdeče, gorijo in v ustih imajo okus po krvi. V mislih je morda kje dražgoški partizanski spomenik. Ali pa čisto preprosto, iz kottička misli, da so nam drage, Dražgoše.

Dražgoše. Beseda je trda, gorjanska, čvrsta, pa vendar ...

Zbiramo se na Trgu osvoboditve. Megla gre v droben dež. Tovariš ravnatelj žalostno gleda v nebo. »Do zadnjega smo upali na lepše,« pravi, »pada pa bolj in bolj.« Vodje imajo popolno opremo, navlekli so si široke in težke pelerine, stojijo razkoračeno in čvrsto. Trudijo se, da bi spominjali na legendarne poveljnike. Množica pa je pisana. Morje zelenih vojaških srajc s širokimi pasovi, vmes istnato varovalne šotorke ali pa kar rume in oranžne pelerine. »Vsi nismo dobili krojev in pelerin,« pojasnjujejo prvošolci. »Samo še veliki so bili, številke 44!« Občudujejo se in vmes je nekaj zavisti ter mnogo šal in smeha.

Ampak ob pol sedmih gre zares. Vodje se zresnijo in poimensko pokličejo svoje skupine. Pohodovci prihajajo in že po obrazih in kretnjah jih lahko prepoznaš. Tiste, ki pridejo strumno in že kar zagnano, pa zaspance in šaljivce, ki vzdignejo kapo v pozdrav in se priklanjajo. Nekaj jih je, ki se skrivajo za masko ravnodušnosti in morda sami v sebi še malo dvomijo, ali spadajo semkaj.

Dež, dež, dež ... vlaga na šipah avtobusa ... težek vonj mokrih gum. Pravzaprav se mora v avtobusu peti, a tokrat ne pojemo. Dvom je tu in vsi se sprašujemo: Ali sploh gremo? Ali se bomo morda kar obrnili in se vrnili v Ljubljano? Iz negotovosti se porodi lakota in začne se množično hranjenje, ki spominja na poskus bega ali obup. Pesmi še vedno ni.

V Podnanosu bi morali na pot, pa peljemo dalje. Odločijo se, da gremo do vznožja hriba, na katerega se moramo povzpeti, da bi se potem spustili v Dražgoše.

Proti prizorišču legendarne borbe partizanskega Cankarjevega bataljona ...

VEDNO MLADI BATALJONI

Onemimo pri Internazionali. Velikokrat smo jo že slišali, a zdaj jo občutimo in tudi protest proti stanju na Koroškem je spontan

Ampak, dežuje, dežuje kar naprej!

Pot se strmo izgubi v gozd, brodim skozi mokro listje. Nekaterim že zmanjkuje sape, nekateri spoznavajo, da pohodna enota le ni samo uniforma in našitek na njej. Zlasti dekletom gre kar na jok, drugim pa se izraz kuje v ravnodušnost. Pot je dolga, pesmi pa še vedno ni in pot je daljša in vsi čakamo na pesem, ker mora zdaj zdaj priti, saj nam zaradi ritma korakov že odmeva v mislih.

Peti začne brigadir Pavle. Močan glas ima, pesem seže daleč in vsi ji pri- tegnemo.

Na ovinku je steber, nagnjen, prelomljen. Nagrobnik partizana, ki je želel biti pokopan tu, »da bi gledal vse te hribe«. Spomenik partizana, močnega stebra, ki se je prelomil na dvoje.

V Dražgoše pridemo z razvito zastavo, postrojeni v vode in še vedno pojemo.

Nekoliko kasneje pridejo za nami tretji in četrti razredi. Prvi in drugi se pripeljejo z avtobusi prav do Dražgoš. Nekoliko mrki so in zaspani in čudijo se, od kod vsa dobra volja pohodovcev.

Pri dražgoškem spomeniku, veličastni betonski gmoti, se zberemo k proslavi. Pred nami oživljajo legendarne zgodbe o Cankarjevem bataljonu, o naporih in vzdržnosti borcev (nehote primerjamo naše napore z njihovimi in se sramujemo slehernega vzdihljaja), začutimo spoštovanje do njih in morda doživi kdo nekaj takega kot katarzo. Poln travnik nas je, ujeti smo med oba dela spomenika, in ljudi, ki stoje pod njim, poznamo. Tu so borci, tu je tovariš Ivan Jan in spregovori nam o dražgoški bitki živo, kot da je bilo včeraj, pove nam v skopih obrisih to, kar je opisoval v svoji knjigi o legendarnem Cankarjevem bataljonu in dražgoški bitki. Opis bitke dopolni čustveno in doživeto tovariš Ive Šubic, sam udeleženec te bitke. S prikazom svojih vizij, ujetih v slike na spomeniku.

Nato prisežejo pohodovci. Proglaseni za Cankarjev pohodni bataljon. Veseli in ponosni so. In z njimi pravzaprav prisežemo še vsi drugi, o pravico nam je dal pohod, ki smo ga naredili skupaj.

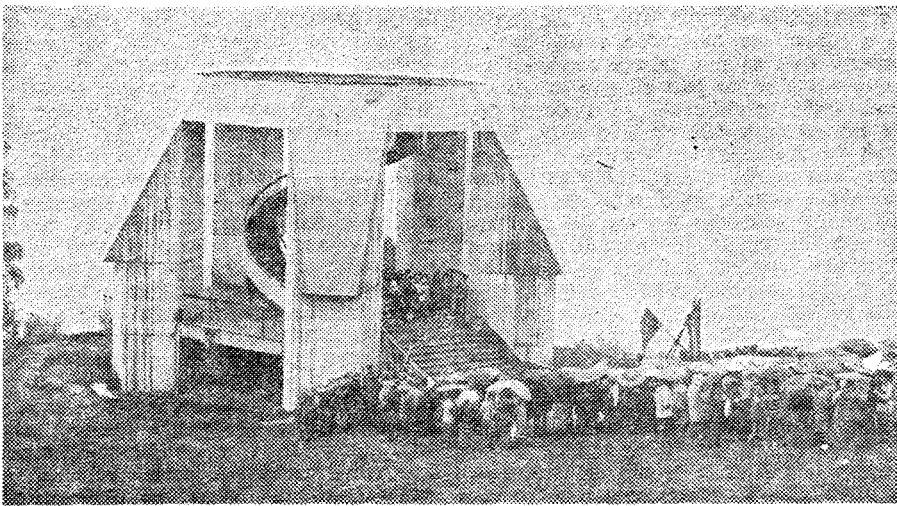
Onemimo pri Internazionali. Velikokrat smo jo že slišali, a zdaj jo občutimo in tudi protest proti stanju na Koroškem je spontan. Kljub dežju, ali pa je v dežju celo nekaj slovesnega, ne pogasi misli, celo oživi jih.

Naslonimo se na kozolce, stisnemo se k senu. Partizanska enolončnica je sijajna. Toplo puhti iz nje, le kruh je nekoliko vlažen. Kasneje se vlaga razleze in vsa telesa zadrhtijo kot mokri kužki. Sedaj bi morali na pot prvi in drugi razredi, ampak preveč pada, zato se bomo tudi vrnili z avtobusi.

Drugo leto pa spet gremo, ta tolažba ostane.

V avtobusih je toplo zatoхло, po telesu se razleze utrujenost.

Tekst: EVA MEJAK
Foto: TOMAŽ LAUKO

Orožje jim je kmalu prišlo prav. Ze 16. junija so fantje zaprisegli in odšli med partizane. Začela se je Kamškova bojna pot po Dolenjskem, Gorenjskem, Štajerskem, Koroškem...

»Bil sem v drugi grupi odredov in ves čas, kar sem bil v partizanih, smo se borili. Hteli smo iz bitke v bitko in ne vem, če smo, morda enkrat samkrat, počivali 14 dni skupaj. Pa še to ni bil počitek, le 14 dni smo bili na enem mestu,« se spominja Kamšek, ki je kmalu postal komandir čete.

Partizani na Gorenjskem so bili Nemcem vedno bolj trn v peti. Pa so Nemci udarili z vso silo.

»Tri dni in dve noči je trajala hajka. Dvaintriideset fantov je padlo, 31 so nas ujeli in samo eden, Karel Kraucar je ušel. Skril se je pod most in glavo držal nad vodo, tako da ga psi niso izvohal,« pripoveduje Ignac Kamšek.

Kamšek sploh ni vedel, kdaj so ga ujeli. Bil je ranjen čez prsa in nezavesten. Zavedel se je šele v bunkerju v Begunjah. To je bilo sredi septembra 1942.

V bunkerju sta bila še Janko Vogrič in dr. Lavička, apotekar iz Trzica. Vsako noč so jih Nemci zasliševali, jih topli in mučili. Izmotavali so se na vse mogoče načine, lagali, toda izdal ni nihče.

Zapor v Begunjah je bil za Kamška nekaka predšola za Gusen — taborišče smrti. Že v Begunjah so vsak dan streljali talce in tudi Kamška so z ostalimi sredi januarja 1943 obsodili na smrt kot talca. Pobrali so jim obleko in v samem spodnjem perilu so čakali na eksekucijo.

Toda Nemci so jim 23. januarja 1943 razdelili krvavo, raztrgano obleko in jim namenili še hujšo usodo — koncentracijsko taborišče. Še istega dne je transport 34. Slovencev odpotoval iz Lesc v Dachau, potem pa v Mauthausen. Tri tedne so bili na poti in med potjo jim sedem dni niso dali nič jesti. Končno so jih še sredi najhujše zime nagnali 11 kilometrov peš v uničevalno taborišče v Gusen. Zaporniki so bili v zebri obleki, oblečeni na golo, obupni spreved pa se je vlekel ves dan. Marsikdo sploh ni prišel na cilj. Spotoma so ga pobili.

V Gusnu so jih slekli do golega in skoraj 24 ur so morali stati na mrazu. Vsi bolni ali tisti, ki niso zdržali muk, so pomrli in pogoltni jih je krematorij. S takšno nečloveško metodo so Nemci izbrali najmočnejše. Tem pa so namenili najrazlič-

PODOBE NAŠIH LJUDI

Upor pred žrelom krematorija

Skoraj tisoč dni je Ignac Kamšek vsak dan znova čakal, kdaj ga bodo usmrtili. Toda Kamšek se ni vdal. Po svoje se je boril, čeprav ves čas z glavo v zanki, sabotiral, se upiral. Morda mu je prav to dajalo moč, da je preživel, da ni obupal in da je končno smrt preiščel. Toda lažnih ustvar si ni delal nikdar...

»Mogoče sem bil prav zato toliko drznejši,« pravi, »ker sem vedel, da ne morem pričakovati nič drugega kot smrt.«

Kamšek živi danes v Kočevju, kjer se je 1921. leta rodil. Toda že s petnajstimi leti se je šel učiti za kleparja v Ivančno gorico. Tam je bilo več vajencev in sestavljali so nekakšno napredno jedro, saj je bil njihov predmetni učitelj Lada Ambrožič. Novljan. Ta jim je s strokovnimi predmeti vcepjal tudi napredne ideje.

Ko je izbruhnila vojna, se je Kamšek prijavil kot prostovoljec. Toda ko je prišel na Vrhniko, k svoji enoti, je bilo že vsega konec. Zato se je hitro vrnil v Ivančno gorico in s svojimi prijatelji takoj začel zbirati ter skrivati odvrženo orožje.

nejša težakša dela. Kamška so dodelili v blok, kjer so bili sami poljski duhovniki, na delo pa je moral vsak dan pet kilometrov daleč v kamnolom. Tam je nosil na vagone kakih deset kilogramov težke robnike po 230 stopnicah. Približno 150 jetnikov je delalo v kamnolomu in vsak dan so jih Nemci pobili kakšno desetino. Kamšek je tam zdržal poi drugo leto.

Kmalu se je začel povezovati, zlasti s sovjetskimi vojnimi ujetniki, ki jih je bilo v taborišču precej. Ti so tudi izposlovali, da je Kamšek prišel v njihov blok. Povedati je treba, da je bil vodja enega od blokov brat nemškega feldmaršala Keitla, najbližjega hitlerjevega vojaškega sodelavca, ki je bil pozneje v Nürnbergu obsojen na smrt. Keitlov brat pa ni bil pristaš nacistov in bržkone so ga prav namenoma dodelili k temu gnusnemu delu. Prav on pa je vzdrževal stike s sovjetskimi ujetniki.

Sicer pa so si interniranci pomagali, kakor so vedeli in znali. Kamšek je na primer sina poznejšega poljskega državnika

Cyrankiewiczza ponoči izvelkel iz kupa mrličev in na pol živih ljudi, ki so bili odrejeni za krematorij, in ga tri dni skrival na svojem ležišču. Bolek, tako je bilo fantu ime, je preživel in po vojni po časopisih poiskal Kamška. Neki češki zdravnik pa je Kamška ozdravil bolezni, ki bi ga prav gotovo pripeljala v krematorij. K temu zdravniku, v SS ambulanto, se je Kamšek tihotapil vsako noč po zdravila. Tvegala sta oba.

Po seriji sabotaž so Kamška premestili v tovarno, kjer so delali tajno orožje V-1 in V-2. Toda tudi tam so nadaljevali s sabotažami. Pregrevali so zakovice ali kako drugače ovirali proizvodnjo. Spet so ga kaznovali in prestavili, tokrat v transportno kolono, ki je z vozovi vozila hrano. Tu je Kamšek kar naprej kradel hrano iz kontingentov za esesovce.

Devetnajstega aprila se je zaslislala kano-nada. V šestem bloku, kjer so meli tajno radijsko postajo, so izvedli, da so Angleži le 80 kilometrov, Rusi pa 40 kilometrov

daleč. In spet je Keitlov brat sporočil, da nameravajo Nemci vse zapornike nagnati v podzemeljsko tovarno za leteče projekte, jo zaminirati in vreči noter strupeni ciklon B.

Ko so 24. aprila nenadoma začeli esesovci zganjati zapornike na »apel platz« in jih razvrščati v desetvrstno kolono, so jetniki pograbili nože, palice in drugo orožje ter začeli pobijati svoje mučitelje. Med temi neredi je bil ubit tudi Keitlov brat. Nemci so v hipu zaprli vrata in začeli streljati s stražarskih stolpov. »Apelplatz« je bil v hipu do gležnjev v krvi. Toda jetniki so podrl drogove z nemškimi zastavami, da so padli na električne žice in povzročili kratak stik. Skozi to vrzel so potem vdrli na prosto. Med prvimi je bil tudi Kamšek, z njim so bili še dva Rusa, neki general in kapetan, Janko Vogrič, neki Mari-borčan Stefančič...

Čeprav so bili okrog taborišča še Nemci, pa so vendar že vsi bežali in ubežniki so se okrog prvega maja prebili k zavezniškom.

Dolgotrajno tveganje in neenaka igra s smrtjo, je Kamšku pustilo posledice. Še danes, po 31-letih, so mu prišle solze v oči, ko je pripovedoval svojo zgodbo. Toda mračnih misli se je hitro otresel in s ponosom povedal, da že vrsto let marljivo dela v krajevni skupnosti. Le eno mu ni prav. »Ker so me ujeli in sem bil v taborišču, mi ne priznajo, da bi bil spomeničar,« pove z grenkobo v glasu. **ANDRAŽ**

JAKOB JEMEC-RADO:

PISMO BIVŠEMU NACISTU

Vse, kar je povzročila hitlerjeva politika v času velikega rajha, lahko štejemo med največjo sramoto v zgodovini človeštva našega planeta. Samo združenim vojaškim silam in operacijam anglo-ameriških armad, rdeče armade in narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije je uspelo obkoliti in zadaviti gigantsko jekleno nacistično pošast. Nikoli v življenju nisem bil tako srečen kot tedaj, ko je razpadel veliki rajh, ko se je v svojem volčjem brlogu ustrelil Hitler in ko sem kot vojak jugoslovanske armade izvedel za obsodbo nacističnih zločincev v Nürnbergu. Takrat sem mnogo mislil na vas in na vašo gospo, ki sta videla v Adolfu Hitlerju največjega borca za pravico delavcev in kmetov. Leta 1946, ko so bili odkriti zločini rajha, ne bi bil rad v vaši koži.

Da je prišlo do take tragedije v drugi svetovni vojni, se mora človeštvo zahvaliti tudi tedanjim velesilam Angliji in Franciji, ki sta mirno dopuščali, da je Hitler leta 1936, ko je bil vojaško še nepripravljen, brez težav zasedel Porenje, leto pozneje priključil rajhu Avstrijo, nato Sude-te ter končno s privolitvijo Čajnerlajna in Francozov zasedel Češkoslovaško. Šele, ko je skupaj s Stalinom napadel in zasedel Poljsko, se je zganila Anglija, ki se je šela za »zaščitnico« malih narodov in držav. Načrti, ki jih je snovala angleška politika, ko je računala, da bo Hitlerjeva Nemčija predstavljala najboljšo zagotovilo in najmočnejši obrambni zid pred komunistično nevarnostjo, proti kateri se že od oktobrske revolucije 1917 v vseh mogočih oblikah bori zahodni »SVOBODNI SVET«, so se izkazali za skrajno zmotne, kajti takšno planiranje meščanskih konservativnih politikov je angleško ljudstvo drago plačalo z mnogimi človeškimi in materialnimi žrtvami, ko je Hitler zbombardiral dve tretjini Lon-

dona, potopil večino trgovskih in vojnih ladij angleške mornarice, uničil takratno zastarelo letalstvo, Romel in Hitlerjev prijatelj Duče pa sta se preganjala z angleškimi četami po afriški puščavi.

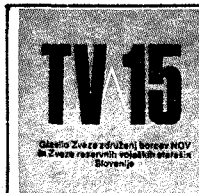
Ceprav je minilo že 31 let od poraza nacizma in fašizma, me še globoko v zavesti spremljajo mučni spomini na doživljanje druge svetovne vojne. Ti spomini me bodo, kot kaže, neizprosno spremljali do smrti. Fizično namreč vojne, razen še omejenih doživetij v zaporu, nisem občutil. Sem pa toliko bolj psihično trpel od razpada predaprilske Jugoslavije do zlozlozema nemškega rajha. Komaj 16 let mi je bilo, ko so me okupatorske oblasti nekdanjega kamniškega okraja leta 1941 poslale na delo v nacistično Avstrijo, kjer so me postavili v fanatično nacistično okolje (Hans Fradler). Tam so nas delavce smrkvanci hitlerjugenda (bili so leto ali dve mlajši od mene) vedno zasledovali, na različne načine izzivali in trobili, da smo nižja bitja, hkrati pa nas zmerjali: Poljake s švanjs-Polak, Ruse s švanjs-Rus, mene pa z vin-dišer »klek pajtelja« in drugimi žaljkami. Visokorodni gospodar Fradler se je take-mu vedenju svojih nadobudnih nečakov zadovoljno smehljaj, pri tem pa dajal v-dez, da ga vse to prijetno zabava. Nič boljši ni bil vaš mladoletni sorodnik — delavec Hubert, ki je bil že pravi izvedenec za rasno teorijo. Po svoji skromni razgledanosti je zelo pomanjkljivi izobrazbi je skušal nam auslendarjem predavati o rasnem vprašanju. Večkrat je razkazoval kakšne revije, ki so fotografislo-slikovno obravnavale čistost in lepoto nemške, arijske rase. Slike so prikazovale nebeške po-teze nemških vojakov, oficirjev in deklet, na drugi strani pa kosmate obraze ruskih ujetnikov in v debele cunje zavita ruska dekleta in ženske s tako tehnično prire-

jenimi fotografijami, da se je neuk človek že po sliki lahko do smrti prestrašil »gro-znega« boljševika.

Za vsa ta drobna doživljanja, ki so bila zame zelo žaljiva, ker sem tudi jaz po takih razlagah pripadal nižji — slovenski rasi, morda vi niste vedeli, saj vam čas zaradi nenehnih političnih opravkov tega ni dovoljeval. Ker se je prav tedaj začela formirati moja osebnost, so ta majhna, za zunanji svet nepomembna doživljanja, v mladi duševnosti vidnišarskega psa in čuša, po imenu Jakoba pustila neizbrisne sledi, ki so mi grenila življenje še dolgo po vojni. Sreča, da sem bil takrat neuk mladenič, krščansko pobožnih, revnih kmečkih staršev, vzgojenih v avstro-ogrski monarhiji po načelu: vse za vero, dom, cesarja, kajti, če bi že tedaj poznal vsaj pet odstotkov tega, kar danes vem o nacizmu in fašizmu, bi prav gotovo na svoji bedni poti mladoletnika, ki mi jo je naklonil nacizem, do konca obupal. Trdo delo od ranega jutra do poznega večera, ki sem ga bil kot kmečki sin in kmečki delavec vajen že iz bivše Jugosla-vije, je lajšalo moje duševno počutje, da nisem tako analitično (kakor danes) pre-mišljal o svoji bedni — pasji usodi. Ob nedeljskih popoldnevih, ko smo imeli nekaj dela prostih ur, sem rad odšel na bližnji hrib Gunzenberga, kjer se je pod nad-zorstvom domačinov večkrat zbrala sku-pina auslendarjev (Poljakov, Rusov, Ukra-jincev, Slovencev itd.). Navadno sem se že po nekaj minutah oddvojil iz skupine, ki je govorila vse mogoče jezike in tudi po dve uri skupaj presedel ob samotni cerkvi Gunzenberga, zamaknjen v tain-stven pogovor z nepokvarjeno spodaj le-žečo lepo, skoraj otožno, pokrajino Ko-roško: gozdnatih, njivskih in travniških kopastih hribov majeldinške okolice, ze-lene doline Althofna, Velikovca, Šentvida na Glani, celovške kotline s Karavankami v ozadju. Tja čez so mi nenehno uha-jale misli k staršem, bratom v moj rojstni kraj — Slovenijo, kjer je trpelo slovensko ljudstvo pod nacistično peto in kjer se je velika večina svobodoljubnega slovenskega ljudstva v različnih oblikah borila za svo-bodo proti okupatorjem in domačin izda-jalcem, beli gardi ali takoiimenovanim do-mobrancem, Kristusovim vojščakom, ki jih je ob podpori okupatorja (general Röse-ner) organizirala v oborožene formacije klerikalna svojat posameznih veljakov propadlega izdajalskega režima bivše Jugosla-vije. Morda se še spominjate, da je tudi mene »doletela časta, ko me je prišel agent bele garde iz Ljubljane snubit, naj vstopim v to »human« Kristusovo vojsko. Po

zunanjem videzu in obnašanju simpatičnega agenta se je v lepem, vpludnem tonu prizadeval, da mi kot neukemu kmečkemu delavcu (imel sem tedaj 4 razrede ljudske šole, ki sem jo končal od leta 1932 dalje, v zaostalem avstro-ogrskem vzgojnem, v transcendenco zamaknjenem, strogo krščanskem kmečkem okolju hribov okolice Ljubljane) v čimbolj preprostih besedah posanil, da predstav-lja domobranska vojska pomožno vojsko nemške armade in da je osnovna naloga oboroženih, v uniforme nemške vojske ob-lečenih domobranskih oddelkov boj proti banditom in ruskih boljševikom, ki jih Rusija načrtno pošilja v slovenske gozdo-ve, da od tam brez razloga napadajo in pobijajo nedolžne ljudi. Tako razlago je agent podkrepil z dodatnim pojasnjevan-jem, da iz Rusije poslani komunisti ali boljševiki pomenijo veliko potencialno ne-varnost za krščansko Slovenijo in človeštvo sploh. Če tem divjakom, je dejal agent, uspe priti na oblast, bodo brez usmiljenja poteptali vse krščanske vrednote in vse vrednote civiliziranega sveta (podiranje cerkva, skupni kotli, uničenje zasebne la-stnine itd.).

(se nadaljuje)

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva cesta 28 kot glasilo Zveze združenih borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik
SILVO TERŠEK

Novinarji: NEVA MUZIC, ANDREJ SKALERIC,
MILENA STRAJNAR, POLDE VRBOVŠEK

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Uprava in naročniški oddelek »TV 15«: Miklošičeva cesta 28, pp 598/XI., 61000 Ljubljana, Tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana, telefon 320-486

Letna naročnina 140 dinarjev, za inozemstvo 160 dinarjev, posamezna številka v prosti prodaji 3 dinarje

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp 598, 61001 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk in klišei: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35